

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА НАУКОВІ
ДОСЛІДЖЕННЯ: ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ
ТА ПРАКТИКИ»**

(26-27 липня 2019 року)

Одеса
2019

УДК 001.8(063)
М 74

Модернізація та наукові дослідження: інтеграція науки та практики. Матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 26-27 липня 2019 року). – Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2019. – 100 с.

ISBN 978-617-7640-62-1

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Модернізація та наукові дослідження: інтеграція науки та практики». Розглядаються загальні питання архітектури та мистецтвознавства, державного управління, культурології, медичних, політичних, технічних наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001.8(063)

ISBN 978-617-7640-62-1

© Колектив авторів, 2019
© Видавництво «Молодий вчений», 2019

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Брянцев О.А. АРХІТЕКТУРА СОБОРУ NOTRE DAME DE PARIS ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА ПРОЕКТУВАННЯ СЛАЙС-ФОРМИ АРХІТЕКТУРНОГО ОРИГАМІ	6
Герасімова О.В. ВПЛИВ ДЕКОНСТРУКТИВІЗМУ НА НОВЕ СПРИЙНЯТТЯ ОДЯГУ	9
Гриненко С.М. РОЗВИТОК КОНКУРСНО-ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ В ГІТАРНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ	12
Коваль Л.М. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИЗАЙНУ СВІТИЛЬНИКІВ	16
Лукашук Б.Ю. ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО ДИЗАЙНУ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ.....	20

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Богданов Є.П. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ГОЛІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	23
Сардар Мохд Рахман Оглі ІСТОРИЧНИЙ ФАКТОР ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ІР АФГАНІСТАН.....	26
Угоднікова О.І., Мохонько А.М. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ	29

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Басалюк Н.В., Таркін В.П. ПЛАЦЕБО: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРИЧНОГО РІВНЯ ВИВЧЕННЯ.....	32
Лучінський І.А. «ОДЕССА И РУССКО-ИНДО-КИТАЙСКАЯ ТОРГОВЛЯ» А. РУДИЧ: ПОГЛЯД ЗАЦІКАВЛЕНОГО УЧАСНИКА	36
Скрипниченко Ю.Ф. ПОЛІТИКА ТРЕТЬОГО РАЙХУ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В ЗБІРНИКАХ ДОКУМЕНТІВ ТА МАТЕРІАЛАХ ...	39

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Братіцел М.Л. ОРГАНІЧНІ ПРОДУКТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ РЕСТОРАННОГО СЕРВІСУ	42
--	----

МЕДИЧНІ НАУКИ

Ионов П.Б. ОЦЕНКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РАБОТОСПОСОБНОСТИ	45
--	----

Матюшкіна М.В. ВИВЧЕННЯ АНТИДЕПРЕСИВНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ НОВОЇ КООРДИНАЦІЙНОЇ СПОЛУКИ МАГНІЙ БІС(ЦИТРАТО) ГЕРМАНАТУ	47
---	----

Петренко В.Н. ОСОБЕННОСТИ СТРУКТУРНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ ГОЛОВНОГО МОЗГА И КЛИНИЧЕСКИХ ПРОЯВЛЕНИЙ У ДЕТЕЙ В ИСХОДЕ ЧЕРЕПНО-МОЗГОВОЙ ТРАВМЫ РАЗНОЙ СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ	50
--	----

Шемонаєва К.Ф. ОСОБЛИВОСТІ ФАРМАКОКІНЕТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ КООРДИНАЦІЙНИХ СПОЛУК ГЕРМАНІО З БІОЛІГАНДАМИ В СЕРЦІ	55
--	----

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Омельченко О.А. КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ	58
---	----

Твердохліб Ю.М. ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА СЦЕНАРІЇ	59
---	----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Орловська О.А. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	63
--	----

Суховієнко Н.А. ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО ВТІЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ	66
---	----

Фоменко К.М., Сукачова О.М. ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБОВОЇ СФЕРИ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	70
---	----

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Кордулян Ю.В. ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНЕ ВИРОЩУВАННЯ СОЇ	74
---	----

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Kuznyetsov Yu.A. IMPROVEMENT OF THE NAVIGATION DEVICES CHARACTERISTICS BY ALGORITHMIC METHOD	77
---	----

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Жукова Г.В. ДОДАТКОВА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ ПОЗААКАДЕМІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ	81
--	----

Колесніченко С.С. СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЛАДИ В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ	83
--	----

Петренко М.О. ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СПРАВЕДЛИВОСТІ	86
--	----

ХІМІЧНІ НАУКИ

Бохан Ю.В., Левша Л.І.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ХІМІЧНОГО
ТА СЕНСОРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ
ЯКОСТІ ТВЕРДОГО ТУАЛЕТНОГО МИЛА 90

Хайдарова Зарина Эркин кизи

КРИСТАЛЛИЧЕСКОЕ СТРОЕНИЕ МЕТАЛЛОВ 95

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Брянцев О.А.

*доцент МКА, старший викладач,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

АРХІТЕКТУРА СОБОРУ NOTRE DAME DE PARIS ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА ПРОЕКТУВАННЯ СЛАЙС-ФОРМИ АРХІТЕКТУРНОГО ОРІГАМІ

«Навряд чи в історії архітектури знайдеться сторінка прекрасніша за ту, якою є фасад цього собору, де послідовно і в сукупності постають перед нами три стрілчастих портали, над ними – зубцюватий карниз, немов розшитий двадцятьма вісьмома королівськими нішами, величезне центральне вікно-розетка з двома іншими вікнами, розташованими обабіч, подібно священику, який стоїть між дияконом і іподияконом; висока витончена аркада галереї з ліпними прикрасами у вигляді трилисника, який підтримує на своїх тонких колонах важкий майданчик, і, насамкінець, дві похмурі масивні вежі з шиферними навісами. Всі ці гармонійні частини чудового цілого, споруджені одні над іншими і які утворюють п'ять гігантських ярусів, що спокійно розгортають перед нашими очима нескінченну різноманітність своїх незліченних скульптурних, різьблених і карбованих деталей, в єдиному потужному пориві зливаються з безтурботною величчю цілого. Це мов величезна кам'яна симфонія; колосальний витвір і людини і народу, єдиний і складний, подібно до Іліади і Романсеро, з якими він споріднений; чудовий підсумок з'єднання всіх сил цілої епохи, де з кожного каменю бризкає фантазія робітника, яка набуває сотень форм і яка скеровується генієм митця-художника; словом, це творіння рук людських могутньо і безмірне, як творіння бога, у якого воно наче запозичило двоїстий його характер: різноманітність і вічність» [1, с. 134], – так описує головний персонаж свого відомого на весь світ роману «Собор Паризької Богоматері» уславлений класик французької літератури Віктор Гюго. І, що прикметно, кожний читач цього знаменитого роману розуміє, про якого головного персонажа йдеться. Звісно ж, про готичний собор Нотр-Дам де Парі або Собор Паризької Богоматері. Віктор Гюго самовіддано захоплювався цією легендарною пам'яткою середньовічної готики і зумів передати своє захоплення собором прийдешнім поколінням читачів,

завдяки чому, здавалося б, неживу кам'яну споруду читачі, тим не менше, сприймають, як живу істоту, яка, власне, вершить долі усіх інших головних героїв книги французького романіста.

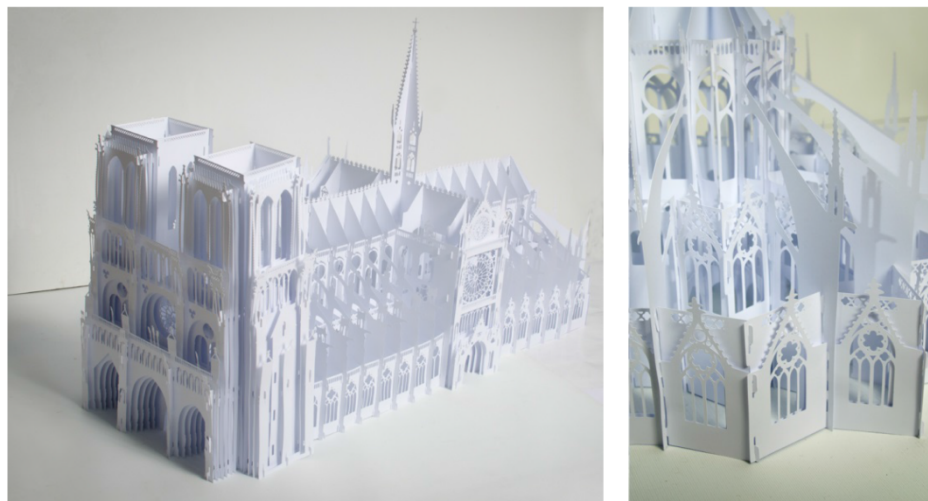

Рис. 1. Слайс-модель архітектурного орігамі Нотр-Дам

Джерело: розробка автора

Собор з майже тисячолітньою історією, Нотр-Дам інтригує своєю непересічною архітектурою. З одного боку, в архітектурі собору чітко простежуються риси потужного романського стилю Нормандії. З іншого боку, – задіяні такі новаторські архітектурні рішення готичного стилю, як аркбутани і контрфорси, які надають кам'яній масі собору візуальній легкості. Цю легкість, зокрема, наочно демонструють система аркбутанів і контрфорсів у авторській слайс-моделі собору Нотр-Дам з паперу (рис. 1).

Кожен фасад готичного собору – північний, південний, західний і східний – мають особливе символічне значення. Але головний фасад собору Нотр-Дам – західний. На ньому серед іншого зображена сцена Страшного суду. Використана слайс-техніка роботи з папером дозволила конструктивно відтворити основні структурні частини соборної архітектури західного фасаду (рис. 2). Насамперед, це три монументальні стрілчасті портали при вході: портал Страшного суду (центральний), портал Богоматері (ліворуч) і портал Святої Анни (праворуч). Над трьома порталами розташувалася галерея королів – вирізані з паперу силуети статуй, що зображують царів Юдеї. Вище, над галереєю королів розташувалася балюстрада, за якою, власне, розмістився круглий вітраж «Велика троянда». Вона містить два кола з пелюстками (в малому 12 пелюсток, у великому – 24), укладені в квадрат, який, в свою чергу, символізує єдність божественної нескінченності і матеріального світу людей. Троянда знаходиться за статуєю Діви Марії з малим Ісусом, з обох

боків котрої вирізані з паперу силуети статуй Адама і Єви. Угорі Західного фасаду собору розмістилися дві вежі – Північна й Південна.

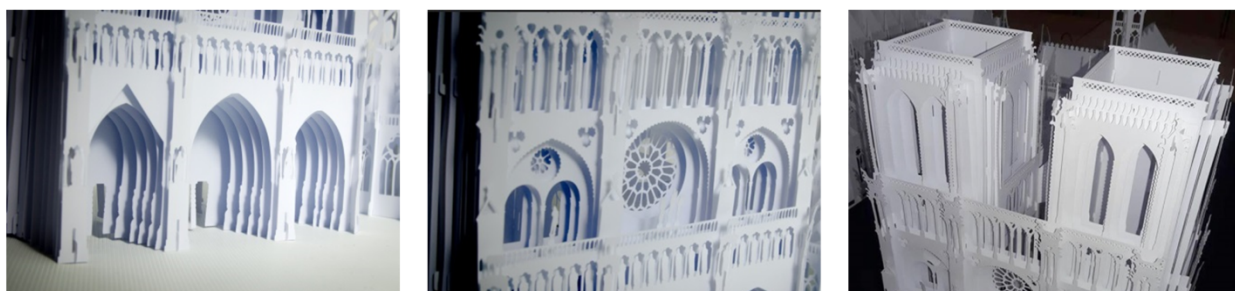

Рис. 2. Реалізація у слайс-моделі архітектурного орігамі Нотр-Дам західного фасаду

Слід зазначити, що хоча західний фасад – це найбільш упізнаваний фасад у Нотр-Дам, інші три боки будівлі собору, спрямованого із заходу на схід, мають не менш цікаві архітектурні рішення. І холодний і похмурий північний фасад – метафора Старого Завіту. І світлий і сонячний південний фасад, який уособлює Новий Завіт (рис. 1, фото ліворуч). І особливо цікавим і багатим на «кам'яне мереживо» виглядає східний фасад – вінець капел, який символізує спасіння і вічне життя (рис. 1, фото праворуч). Як видно з рис. 1, слайс-технологія, покладена в основу слайс-моделі архітектурного орігамі Нотр-Дам дозволила наочно відтворити трансепти (поперечні нефи) всередині собору, які перетинаючись із головним поздовжнім, в плані собору утворюють хрест. Також слайс-техніка зримо демонструє, як ажурні конструкції з їх підкреслено вертикальними опорами і колонами переносять зібрані у пучок статичні навантаження на фундаменти.

Як видно з малюнків вище, слайс-форми представляють собою вирізані з паперу прошарки-плоскості довільних форм і різних розмірів, які рухливо сполучаються між собою комбінацією пазів і «замків» за умови перпендикулярного розташування одного прошарку-плоскості стосовно іншого. Фото на рис. 4 наочно демонструють, що при всій своїй об'ємності тривимірна модель легко складається, звісно, за умови, що за проектування прошарків-плоскостей слайс-форми ніде не припустилися помилки.

Слайс-модель архітектурного орігамі собору Нотр-Дам слугує наочним доказом потенціалу слайд-техніки у відтворенні доволі складних тривимірних архітектурних об'єктів, якими є європейські середньовічні готичні собори. Рівень деталізації, а, отже, достовірність слайд-моделей архітектурного орігамі значно підвищується за умови залучення цифрових технологій, як векторні растрові редактори і спеціальні пристрої – плоттери, які дозволяють створити витончене паперове мереживо, що є

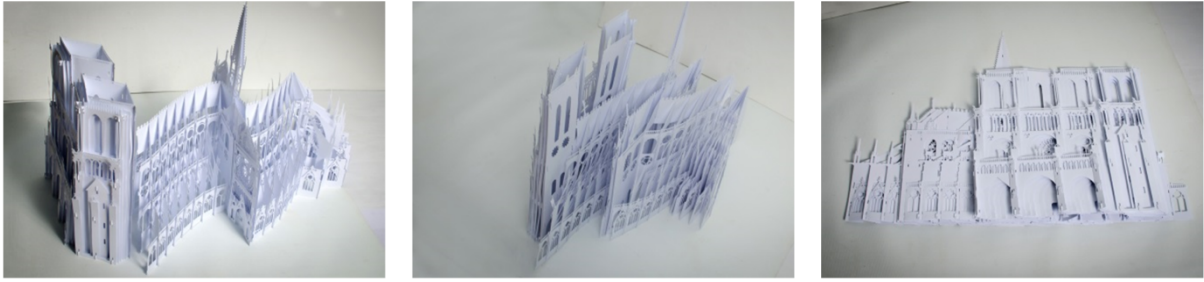

Рис. 3. Складання – розгортання слайс-моделі архітектурного орігамі Нотр-Дам

актуальним з огляду на ажурний вигляд архітектурних готичних конструкцій, і, що має велике значення, істотно прискорює процеси власне вирізання, а, отже зменшує загальний час, який витрачається на виготовлення такої слайд-моделі архітектурного орігамі.

Список використаних джерел:

1. Hugo Victor Notre-Dame de Paris / Victor Hugo. – Paris: CLE International, 2018. – 590 p.
2. Свідоцтво 77691 Україна про реєстрацію авторського права на твір образотворчого мистецтва «Паперова архітектурна слайс-модель Notre Dame de Paris) / Брянец О.А. (Україна); зареєстровано 19.03.2018 в Держ. реєстрі свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір.

Герасімова О.В.

аспірант,

Науковий керівник: Єременко І.І.

кандидат наук з мистецтвознавства, доцент, завідувача кафедрою,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

ВПЛИВ ДЕКОНСТРУКТИВІЗМУ НА НОВЕ СПРИЙНЯТТЯ ОДЯГУ

Філософська течія постструктуралізму кінця ХХ століття – деконструктивізм, більш відомий як аналіз художнього тексту, значно вплинув на нове сприйняття та сучасне мислення людини ХХІ століття. Осмислення себе, навколишнього середовища і себе в ньому. Заперечення єдино вірного розуміння тексту, виділення першооснови та головної думки, яку висловлює автор. Надання сумніву усім істинам, відмова від центрації та структурно-раціонального. Таке філософське мислення призвело до переосмислення та перебудови класичних традицій, культурних цінностей та світогляду. В наслідок чого, з'являються нові формати мистецтва, концепції, нетрадиційні форми дизайн-об'єктів, нове відношення до них.

У дизайні одягу відбувається справжній переворот, який можна порівняти з революцією традиційного уявлення про одяг. Прийнято вважати, що першими хто запропонував концепції деконструктивізму у дизайні одягу були Й. Ямамото і Р. Кавакубо. В 1981 році на Тижні Моди *pret-a-porter* в Парижі вони продемонстрували свої колекції, які були прийняті неоднозначно. Вони отримали одночасно обурення і захват, критику та своїх прихильників. Можливо, автори бажали висловити свою власну думку, індивідуальне бачення образу і одягу, відмову від застарілих традиційних форм. Наприклад, творчість Кавакубо прозвали «Хіросіма-шиком» за гіпертрофовані драпірування, чорний колір, необроблені краї, диспропорції об'ємів. Це стало поштовхом для консервативної індустрії моди. Таким чином, японські дизайнери задали хвилю, нову філософію в дизайні одягу, нову культуру, в якій стираються грані між «високим» і «комерційним». Створюються нові форми і їх змісти.

Одяг стає концептуальним, певною мірою, витвором мистецтва. Достатньо універсальним та функціональним для того, щоб бути повсякденним, та досить незвичайним, щоб вважатися об'єктом мистецтва. Дизайнери зруйнували традиційне уявлення про форму, конструкцію, матеріал, призначення одягу. Цей напрямок в одязі підтримали й інші дизайнери. Одні з самих відомих, це І. Міяке, К. Такада, Р. Кавакубо, Й. Ямамото, Х. Чалаян, Х. Ланг, представники бельгійської школи дизайну А. Демельмейстер, М. Марджела, Дірсен ван Нотен, Д. Біккембергс, Вальтер ван Бейрендонк, Дірк ван Саен («Антверпенська шістка»), та багато інших.

Мартін Маржела, один із головних та яскравих представників деконструктивізму в одязі. Бельгійський дизайнер і засновник французького будинку моди *Maison Margiela*. Концептуаліст і перформер, справжній сучасний художник, перша колекція якого, була демонстрована у 1989 році. На подіумі були показані моделі одягу, зшиті зі старих речей швами назовні, або зовсім вивернуті навиворіт речі. Він прикрашав одяг шматками розбитого посуду, заливав одяг фарбою. Покази Маржели завжди привертали увагу його вмінням володіти пропорціями та змінювати їх у костюмі, поєднувати те, що неможливо поєднати, використанням нетрадиційних матеріалів, новим відношенням до речей. Перешиті, вивернуті навиворіт піджаки та костюми, використання звичайних предметів гардеробу найбільш незвичайним чином. Переосмислення стереотипних елементів базового гардероба в несподіваному ракурсі – одна з головних концепцій дизайнера. Його метою було не руйнування форми, а її реструктуризація і переосмислення. Мартіну вдалося не тільки розібрати одяг на частини та з'єднати їх заново, але і надати йому нове життя. Саме це ще раз підтверджує, що

деконструктивізм не несе негативного характеру руйнування, як його описують в багатьох джерелах масової інформації. «Руйнування» стереотипів, звичних зв'язків, та всього застарілого в свідомості для створення нового. Деконструктивізм – це, в першу чергу, образ мислення, концепція автора, а не конкретно виражений стиль, який має чіткий алгоритм побудови.

Важливий внесок у дизайні одягу і нового відношення до нього, зробила Анн Демельмейстер. Бельгійський дизайнер, представник «Антверпенської шістки». Їй властиві авторський стиль, геометричний, асиметричний та складний крій, витримана кольорова гама. Демельмейстер ігнорує розподілення одягу на повсякденний і нарядний, чоловічий і жіночий. Не втрачаючи при цьому жіночої елегантності та маскулінності в своєму одязі. Дизайнер акцентує увагу на внутрішньому змісті, а не на статі людини. Одяг стає універсальним, здатним виявити внутрішню сутність і головну концепцію. Демельмейстер не звертає уваги на модні тенденції. Такий одяг виразно демонструє сучасний дух, світогляд, гармонійно вписується в урбаністичний стиль міста.

Багато й інших дизайнерів, які долучилися до змін в дизайні одягу і відношенню до нього. Майже нікого вже не дивують «необроблені» краї – навмисно «не завершений» одяг, прорізи там, де їх не повинно бути. Повторно зібраний одяг, асиметричний крій, різна довжина, нетрадиційне поєднання елементів одягу, тканин, фактур. Піджак з одним рукавом, брюки із застібкою ззаду, легка сукня на светрі, тощо. За рахунок складних форм і структур, нетрадиційного проектування, оригінальних концепцій – одяг може використовуватись як повсякденний, так і для світських або культурних заходів. Стирається чіткий розподіл одягу за призначенням і застосуванням. Одяг стає універсальним і багатофункціональним. Трансформування та вільне комбінування між собою елементів одягу дає змогу змінювати образ і його призначення. Акцент на формі одягу, його концепції, дизайнерському рішенні а не на виявленні чітких гендерних ознак – робить можливим те, що зникає чітка грань між чоловічим та жіночим костюмом. Ці прояви нових форм і відношення до них, відображають концепції філософської течії. Придання сумніву усіх істин і першооснов, розбирання та складання заново, ігнорування обмежень, дають можливість створювати нове та експериментувати зі старим, демонтуючи його.

У наслідок нового підходу в дизайні одягу, розробляються нові технології виготовлення виробів. Адже, класичні методи не можуть бути використані. Нетрадиційне рішення і розташування деталей одягу, кишень, рукавів, комірів, зрізів, тощо, вимагають сучасних та авторських методів обробки. Створення навмисного враження «не доробленого» та «не дошитого» виробу, вимагають специфічних методів виготовлення.

Розробляються нові методи конструювання для отримання нових бажаних форм. Навмисне порушення балансу виробу, використання не характерних прибавок на вільне облягання виробу до фігури, деформація деталей крою. Переважає муляжний метод виготовлення конструкції виробу (метод наколки, макетування або моделювання на манекені). Експериментування та імпровізація – невід’ємна частина проектування, яке можливо перетворити в «вільну гру структури», яку запропонував Ж. Дерріда для аналізу і розуміння художнього тексту.

Список використаних джерел:

1. Ильин И.П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм : монография. Москва : Интрада, 1996. 252 с.
2. Шаталова Ю.В., Мироненко В.П. Авангардизм и деконструктивизм в творчестве современных западных модельеров : автореф. ... магистр; доктор архит. профессор : 05.04.2011. Харьков, 2011. 20 с.
3. Шаталова Ю., Мироненко В. Авангардизм и деконструктивизм в творчестве современных западных модельеров. Вісник ХДАДМ – Дизайн. 2011. № 2. С. 83.
4. Барыкина М. Мартин Маржела : все, что нужно знать о величайшем деконструктивисте моды. Интернет изд-во 7Sisters. 03.03.2019. URL: <https://7sisters.ru/fashion/107429-martin-marzhela-vse-chto-nuzhno-znat-o-velichayshem-dekonstruktiviste-modyi.html> (дата завернення: 10.07.2019).

Гриненко С.М.

аспірант,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

РОЗВИТОК КОНКУРСНО-ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ В ГІТАРНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ

В сучасному українському просторі проходить чимало музичних фестивалів, серед яких наявні і гітарні. Для фестивального руху необхідним є проходження декількох етапів. І. Бермес вказує на те, що проведення фестивалів потребує чималих зусиль не лише з боку безпосередніх учасників чи конкурсантів (коли мова йде про конкурс), а й, насамперед, від їх засновників, організаторів та робочої групи. «Організація музичних фестивалів в Україні – справа порівняно нова. Як масштабна подія, фестиваль потребує ретельної організаційної підготовки, котра охоплює такі складові: відкриття, закриття, проведення різних заходів (прес-конференцій, майстер-класів, наукових конференцій, творчих зустрічей), забезпечення концертних майданчиків, формування концертних програм, проведення концертів, розміщення колективів тощо» [1, с. 151]. Різноманітні форми, які

застосовуються у сучасних фестивалях, сприяють більшій зацікавленості у них з боку безпосередніх учасників. Саме за допомогою фестивалів відбувається розвиток досить великої групи людей, адже за рахунок поєднання майстер-класів, концертів, творчих зустрічей може залучатися більше публіки, аніж у концертах. В закордонній практиці ХХ століття перший гітарний конкурс, що мав назву «First Guitar Competition», пройшов в 1949 році в Токіо, згодом він був перейменований у «Токуо International Guitar Competition». У Європі перший конкурс для гітаристів відбувся завдяки А.Сеговії, який спромігся включенню даної спеціальності у мультиінструментальний конкурс – «Geneva International Music Competition». Слідом за ним почало виникати все більше гітарних конкурсів та фестивалів у різних країнах Європи та США. За рахунок того, що існує надзвичайно багато фестивалів-конкурсів, причому вони мають різний масштаб проведення, в даному дослідженні не ставиться мета висвітлити чи принаймні згадати навіть найголовніші з них. Лише у США є не менше дванадцяти гітарних конкурсів, винагорода за перемогу у яких коливається від тридцяти тисяч до тисячі шістсот доларів. В європейському просторі функціонує не менше тридцяти конкурсів, не рахуючи ті, що припинили своє існування. Зазначимо, що у більшості європейських країн проводяться фестивалі-конкурси та змагання у майстерності гри на класичній гітарі – у Греції, Польщі, Угорщині, Італії, Німеччині, Іспанії, Португалії та т.п. Високий рівень українського гітарного виконавства сприяє тому, що вітчизняні гітаристи досить часто стають лауреатами у різних закордонних міжнародних конкурсах, як більш «аматорських», так і «професійних». На Міжнародному фестивалі-конкурсі класичної гітари «Гітарні дні у Веленце», який проходив в липні 2018 року в угорському місті Веленце, лауреатами першої та третьої премії у різних вікових категоріях стали саме українські виконавиці (А. Козлова та М. Перекотій). А такий відомий український гітарист як Марко Топчій має більше ніж 90 нагород у різних міжнародних гітарних конкурсах, причому сорок один раз він ставав лауреатом першої премії. Лише в 2018 року він здобув перше місце та приз глядацьких симпатій у «Spring Music Festival, International Guitar Competition» (Португалія), перше місце на «Miami International GuitART Festival and Concert Artist Performance Competition» (Маямі, штат Флоріда, США) та спеціальну нагороду «Leo Brouwer prize (best M. Castelnuovo-Tedesco – Capriccio Diabolico interpretation)» на «International Classical Guitar Competition Andrés Segovia» (La Herradura, Іспанія). Можна виділити ряд ознак, які характерні для закордонних гітарних конкурсів. На відміну від вітчизняних, вони можуть мати досить високу винагороду. У великих конкурсах, виконавець, як правило, у фіналі виступає разом з оркестром. Чимало конкурсних випробовувань проходять під час гітарних

фестивалів, що забезпечує більш широку глядацьку аудиторію. В європейських країнах починає набувати розвиток практика онлайн-трансляції змагань, а також залучення громадської думки у прийнятті рішень, що сприяє об'єктивності журі. Зазвичай, найбільші конкурси мають віковий ценз від 18 до 35 років, хоча в останні роки збільшилась кількість конкурсів, де впроваджуються і змагання для дітей та юнацтва.

Як вже було зазначено, для західного простору притаманне одночасне проведення фестивалів та конкурсів, так би мовити «два в одному». Так, Міжнародний гітарний фестиваль і юнацький конкурс «Louis Ignatius Gall», який проходить у німецькому місті Нордхорн 1-4 листопада 2018 року, художнім керівником якого є Олексій Белоусов (Ізраїль) та Боббі Рутвельд (Нідерланди), відкриває широкі можливості для виконавців на різних типах гітари, починаючи від класичної і завершуючи джазовою гітарою. За умови змагання в напрямку «класична гітара», обов'язковими є вікові категорії, де чітко регламентується тривалість виступів, які мають включати твори різних стилів і епох. Можливість проявити себе є у рубриках сольного виконання, ансамблю, ансамблю «педагог-учень», гітарного оркестру, де було б не менше трьох партій, кожна з яких виконували б чотири людини. Окремою умовою виступає можливість взяти участь в конкурсі на краще виконання музики Луї Ігнатіуса Галла. Якщо учасник обирає твір Галла, то до конкурсної програми додається додаткова хвилина. Істотною відмінністю вітчизняного простору є те, що гітарні конкурси проводились окремо від фестивалівних подій. Причому подібна практика має чимало прикладів і у сьогоденні. Наразі є ряд конкурсів, які проходять в подібному форматі вже не один рік, як-от Міжнародний конкурс гітарного мистецтва «ГитАс», що проводиться асоціацією гітаристів НВМС та Департаментом культури КМДА. Вікові категорії: учасники до 10 років, 11-13 років, 14-17 років, від 18 років. Так само відокремлено від конкурсної програми існує Міжнародний фестиваль гітарного мистецтва «VIVAT Guitar», який в 2017 році пройшов вже вдесяте у місті Миколаїв. Його заснування було спрямовано на «підвищення виконавської майстерності та збагачення репертуару виконавців високохудожніми творами, також популяризація сучасного українського гітарного мистецтва» [2]. У травні 2017 році було створено та проведено у Львові перший Всеукраїнський фестиваль молодих виконавців на класичній гітарі «Guitar Vik», який мав залучити до музикування виконавців віком від 17 до 20 років. В 2018 році пройшов другий фестиваль «Guitar Vik», причому якщо в 2017 році були лише солісти-гітаристи з різних регіонів України, то відтепер він включав у себе і виступи колективів. Програма фестивалю включала не лише концертні виступи, а й майстер-класи з питань гітарного виконавства та методичні

поради, презентацію нотної збірки для гітаристів-початківців та показ фільму-спогаду про В. Сидоренко.

Європейську практику поєднання фестивалю та конкурсу вдало втілює заслужений артист України, лауреат міжнародних конкурсів, соліст Національної філармонії України Андрій Остапенко, який був ініціатором та організатором проведення щорічних гітарних фестивалів у Києві з 2004 року, а згодом у їх рамках і конкурсу гітаристів – Міжнародного гітарного фестивалю гітарної музики «Київ». Загалом, протягом останніх років було започатковано ряд нових гітарних конкурсів-фестивалів у вітчизняному просторі. В місті Бровари з 2012 року проводиться міжнародний фестиваль-конкурс «Гітарний флюгер», в якому передбачено дві номінації: «класична гітара» та «класична гітара + інші музичні інструменти», де є вже традиційний поділ на вікові групи: до 11 років, 12-15 років, 16-20 років, 21 і більше років. 11-13 травня 2018 року у Черкасах пройшов перший Всеукраїнський конкурс-фестиваль гітарного мистецтва «Fiesta». Він був розрахований для участі учнів середніх спеціальних музичних шкіл та початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. Було заявлено наступні номінації: солісти, ансамблі гітаристів (малі та великі – 4-12 учасників), оркестри. Вікові категорії – до 9 років, 10-12 років, 13-15 років, 16-18 років та змішана для оркестрів. Так само в залежності від вікових груп визначалась тривалість програми учасників. Перший Фестиваль-конкурс виконавців на класичній гітарі «Гітаріада» пройшов у місті Острог 22-24 червня 2018 року. Головою журі виступив старший викладач з класу гітари Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки Юрій Радзецький, а директором фестивалю-конкурсу – Тарас Безюльов. Було об'єднано учасників не лише з різних міст, але й різного віку, які виступали у таких категоріях: до 11 років, 12-13 років, 14-15 років, 16-18 років, від 19 років. Було заявлено сорок чотири солісти та шість ансамблів з міст Дніпро, Київ, Луцьк, Львів, Рівне, Черкаси, Чернігів, Харків та Хмельницький.

Як можна пересвідчитися, все більшого розвитку набуває гітарне мистецтво в Україні. Виникнення фестивалів-конкурсів, спрямоване на розвиток виконавства, популяризацію інструмента, обмін досвідом, підвищення рівня музикантів-гітаристів. Якщо для європейського простору стандарт поєднання фестивалю та конкурсів є досить традиційним, то в Україні тривалий час проводились гітарні конкурси та фестивалі, як відокремлені та непоєднувані події, хоча в останні роки намітилась тенденція до їх інтеграції. В більшості фестивалів-конкурсів є різні форми, в яких приймають участь гітаристи – майстер-класи, концертні виступи, зустрічі з провідними виконавцями, презентації збірок, методичних напрацювань. Масштабні проекти передбачають різні номінації, де поділ здійснюється за спеціальністю («класична гітара»,

«акустична гітара», «джазова гітара») та за віком учасників. Перспективною новацією у проведенні українських гітарних конкурсів та фестивалів є транслявання виступів та підключення громадської думки при оцінюванні виступів, які наявні в закордонній практиці. Впровадження конкурсів-фестивалів, які організовані за зразком провідних подій, що проводяться в європейському просторі, є джерелом та інструментом на шляху формування високого виконавського рівня за спеціальністю «класична гітара».

Список використаних джерел:

1. Бермес І. Організаційні засади музичного фестивального руху в Україні. *Культурологічна думка*. 2015. № 8. С. 150–155.
2. Лемишевская А. Молодые гитаристы продемонстрировали свое искусство владения популярным инструментом. URL: <https://www.sovremennik.mk.ua/news/830-Mezhdunarodnyy-festival-gitarnogo-iskusstva-zavershilsya-galakontsertom.html>

Коваль Л.М.

*кандидат мистецтвознавства, доцент, докторант,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИЗАЙНУ СВІТИЛЬНИКІВ

Вважається, що перші світильники з'явилися близько 70 тис. років до н. е. і були зроблені із мушель або каменів з порожниною, наповненою сухою рослинною речовиною, наприклад такою як мох, просоченою тваринним жиром. Близько 3 тис. років до н. е. почали з'являтися кам'яні олійні лампи, а вже в VII ст. до н.е. греки виготовляли керамічні олійні лампи на заміну ручних смолоскипів. У римський період олійні лампи з формованої глини, часто прикрашені сценами полювання, почали виготовлятися серійно. Протягом наступних двох тисяч років для штучного освітлення використовувались свічки, ліхтарі і олійні лампи, виготовлені з кераміки, каменю або металу [2, с. 8–10].

У Київській Русі широке застосування свічок (спочатку сальних, потім воскових, стеаринових і парафінових) почалося з XII ст. Найпоширенішим засобом їх установки були підсвічники, для виготовлення яких використовувалися дерево, кістка, скло і порцеляна, міцний вогнетривкий метал. Також, з розвитком ливарної справи в Київській Русі ще з XI ст. почали виготовляти мідні і срібні підсвічники та панікадила, які застосовувалися переважно в церквах, палацах і будинках заможних людей, мали складну обробку з використанням рельєфного різьблення,

художнього лиття, цінних матеріалів, розпису, позолоти. На свята застосовувалися ліхтарі, які декорувалися з особливою розкішшю, звичайно мали шестигранну форму зі слюдяними стінками, які захищали полум'я свічки від вітру [1, с. 12–14].

Більшість освітлювальних приладів з XVI до XVIII ст., маючи різноманітні конструкції, функціонально були призначені для встановлення і тримання великої кількості свічок з метою забезпечення достатнього рівня освітленості. Це, в свою чергу, вимагало створення великих підвісних світильників і вирішення складного завдання композиційного поєднання в єдине ціле розрізнених світлових плям окремих свічок. Створення єдиного світлового об'єму світильника забезпечувалося шляхом використання різноманітного декоративного скла і перш за все кристалю, тому на розвиток освітлювальних приладів значно вплинув розвиток виробництва скла. В якості основного матеріалу скло вперше використано у венеціанських свічних люстрах, пізніше виготовляються свічні люстри з використанням гранованого скляного кристалю (вперше з'явився в Богемії в XVII ст.). Залежно від напрямку спостереження рухливе полум'я свічки в поєднанні з кришталем створювали різні візуальні ефекти. Кришталь грав світлом, злегка коливаючись під впливом висхідних потоків теплого повітря, поєднуючи в єдину композицію світло окремих свічок [1, с. 12–17].

В 1783 р. Франсуа Арганд (François Argand) сконструював олійну лампу, яка була названа на його честь лампою Арганда. Вона мала покращену подачу кисню та розширену поверхню гнота, що сприяло значному підвищенню світлової ефективності [3, с. 13–15]. Наступним кроком стало оточення полум'я скляним циліндром (лампове скло), що захищало його від впливу повітряних потоків, а також створювало тягу і зменшувало кіптяву [1, с. 17; 3]. Незабаром, лампа Арганда знайшла широке застосування як для домашнього освітлення, так і для освітлення вулиць, сценічного освітлення, у сфері оповіщення (для маяків) [3, с. 16].

З кінця XVIII ст. з'являються люстри з олійними лампами. У цих світильниках резервуар із в'язкими оліями розміщувався вище пальників, що забезпечувало приток пального до гноту. Завершальним етапом розвитку олійних ламп стало створення Ігнатієм Лукасевичем у 1853 р. газової лампи, яка принципово відрізнялася від попередніх олійних ламп розміщенням резервуара нижче пальника, що стало можливим завдяки легкості вбирання гасу гнотом. Ця лампа також отримала широке застосування [1, с. 17].

З появою електричного освітлення, починаючи з кінця XIX і протягом першої половини XX ст., увага була зосереджена або на створенні функціональних освітлювальних рішень, або на дослідженнях експресивного потенціалу електричного світла, завдяки використанню

різноманітних природних та синтетичних матеріалів і широкого спектру виробничих технік та технологій. Протягом перших років електрифікації будинків освітлювальні прилади були ексклюзивними, дорогими та трудомісткими у виготовленні. Проте, у міжвоєнний період наслідком великого промислового виробництва стали дизайнерські пошуки більш універсальних та доступних рішень, які мали на меті серійне виробництво. У післявоєнний період почалися активні експерименти з формою [2, с. 6–8]. Загалом, для цього періоду розвитку дизайну освітлювальних приладів були характерними наступні тенденції та стильові напрямки [2, с. 27–31]:

- Світильники *ар-нуво* (*Art Nouveau*) – створювалися висококваліфікованими майстрами скла та металу, серед яких Вільям Артур Сміт Бенсон (William Arthur Smith Benson), Луїс Комфорт Тіффані (Louis Comfort Tiffany), Еміль Галле (Emile Galle), Йозеф Хофман (Josef Hoffmann).

- *Функціоналізм*, започаткований Петером Беренсом (Peter Behrens) та Німецьким Веркбунтом (Deutscher Werkbund) з 1908 р., був запозичений у 1920–1930 рр. сподвижниками руху *De Stijl* і дизайнерами Баухаусу (Bauhaus), які об'єднали ідеї модернізму з освітлювальними рішеннями для широкомасштабного виробництва.

- Також, у 1930-х рр. відбувалося піднесення розкішного стилю *ар-деко* (*Art Deco*), а такі дизайнери, як Жан Перзел (Jean Perzel) та Рене Лалік (Rene Lalique), створювали декоративні освітлювальні прилади, що включали коштовні матеріали, наприклад, бронзу та алебастр.

- У 1940-х рр. з'явився стиль *New Look*, дизайнери створювали освітлювальні прилади, на які вплинули тенденції тогочасного образотворчого мистецтва, а також нові матеріали, розроблені під час війни. Цей новий напрямок у дизайні освітлення в основному був започаткований італійськими дизайнерами, зокрема Джіно Сарфатті (Gino Sarfatti).

У першій половині ХХ ст. для освітлення використовувалися переважно лампи розжарювання і лише в 1960-х і на початку 1970-х рр. почалися експерименти з іншими джерелами світла, такими як галогенні, люмінесцентні лампи та неон. У цей же період з'явилися нові види пластиків, що розширювали вибір матеріалів, а зростаюче використання синтетичних полімерів мало великий вплив на дизайн освітлення. Значні культурні зрушення цих років транслиювалися на експериментальний дизайн усіх напрямків на межі освітлення та мистецтва [2, с. 31–34]. Загалом, для цього періоду розвитку дизайну світильників були характерними наступні тенденції та стильові напрямки [2, с. 31–41]:

– Освітлення в 1970-х рр. характеризувалося раціональним підходом і прагненням досягти максимального ефекту за допомогою мінімальних засобів, з'явився короткочасний стиль *High-Tech*.

– Проте, до кінця 1970-х рр. велика кількість дизайнерів, особливо в Італії, змінили традиційний підхід до промислового дизайну на радикальну програму *Анти-дизайн (Anti-Design)*. Прикладами цього напрямку можуть слугувати експериментальні світильники Алессандро Мендіні (Alessandro Mendini) та Мікеле де Луччі (Michele De Lucchi).

– У 1980-х рр. послідовником дизайну освітлення *постмодернізму (Post-Modern)* була студія дизайну Мемфіс (Memphis), яка створювала освітлювальні прилади, багаті символами, але не достатньо функціональні.

– З середини 1990-х рр. такі компанії як Artemide вже вивчали новий тип освітлення, яке пропонувало *варіативні ступені яскравості та відтінків світла* відповідно до настрою користувача, а наприкінці 1990-х рр. виробники світильників, зокрема Ergo та iGuzzini, почали розробляти *системи, які імітували природні коливання денного світла*.

– Починаючи з 2000 р. спостерігається безпрецедентний рівень інновацій у галузі освітлення, нові розробки синтетичних матеріалів та нові технології продовжують трансформувати можливості дизайну, а електричне освітлення досягло важливої поворотної точки у своїй еволюції – використання принципово нового типу джерел світла – світлодіодів (LED).

Отже, для розвитку сфери дизайнерського проектування освітлювальних приладів характерні наступні тенденції:

– У період *освітлення полум'ям* основним проектним завданням для створення достатніх рівнів освітленості було конструктивне забезпечення згрупування великої кількості малоефективних одиничних джерел світла (свічок). Естетичною вершиною цього напрямку стали свічні кришталеві люстри, характерні особливості світлового розподілу яких і досі використовуються сучасними дизайнерами освітлення для створення емоційно яскравих світлових рішень і ефектів, але вже із застосуванням сучасних джерел світла.

– Для дизайну електричних світильників *першої половини ХХ ст.* характерне зосередження на розробці освітлювальних приладів з використанням ламп розжарювання у двох естетичних напрямках: стримано-елегантному із акцентом на функціональних задачах освітлення та пишно-декорованому з широким застосуванням кольорового скла і акцентом на сприйнятті освітлювального приладу як об'єкта естетичного задоволення.

– 3 другої половини ХХ ст. і до теперішнього часу дизайн освітлювальних приладів характеризується експериментами з різними джерелами світла (галогенні, люмінесцентні лампи, неон, світлодіоди) та сприйняттям освітлювальних приладів як складових єдиної освітлювальної системи, стиранням грані між окремим освітлювальним приладом і освітлювальною системою.

Список використаних джерел:

1. Айзенберг Ю.Б. Световые приборы : учеб. для электротехнических техникумов. – Москва : Энергия, 1980. – 464 с.
2. Charlotte & Peter Fiell. 1000 Lights. – Köln: TASCHEN GmbH, 2013. – 639 p.
3. Rüdiger Ganslandt, Harald Hofmann. Handbook of Lighting Design. ERCO Leuchten GmbH, Lüdenscheid Friedr. Vieweg & Sohn Verlagsgesellschaft mbH, Braunschweig. – Wiesbaden, 1. Edition, 1992. – 289 p.

Лукашук Б.Ю.

аспірант,

Науковий керівник: Янборко О.Я.

доктор економічних наук,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО ДИЗАЙНУ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

Вступ. Сучасні готелі розумно адаптовані до швидких соціальних змін з творчими рішеннями. Для конкурування на арені готельного бізнесу управлінцям необхідно не лише розробляти ряд надаваних послуг, але і дизайнерські рішення закладу розміщення, використовуючи найяскравіші тенденції в дизайні інтер'єру сьогодення. Виділяються основні повороти в галузі дизайну, які не лише повинні зацікавити гостей своєю незвичайністю, але і функціональною зручністю у користуванні та перебуванні в готелі.

Методи дослідження. При аналізі сучасної літератури та вивчення напрямів дизайну готелів запропонованих такими особистостями як: Майкл Суомі, Анжела Денні та Патріція Ротондо, можна виділити основні принципи сучасних тенденцій дизайну інтер'єру: Акцент на екологічності. Менше візерунків, більше текстури та кольору. Безшовна технологія. Налаштований досвід. Розріджена розкіш. Елементи ручної роботи місцевих майстрів. Повний контроль дизайнера над брендингом. Багатофункціональний простір. Використовування високотехнологічних натуральних матеріалів.

Результати. Однією з основних тенденцій є оформлення вхідної групи готелю. Вестибюль за допомогою кольору та текстур оформляється як динамічний багатофункціональний простір. На сьогодні важливість вхідної групи зростає, як соціальна зустріч гостей стає все більш залежною від цієї конкретної області готелю. Нові тенденції ділових поїздок диктують розроблення дизайну вестибюлю як багатофункціонального простору для випадкових, а також офіційних переговорів, можливості проектування функціональних зон для роботи за ноутбуками, з можливістю підключення різноманітних пристроїв. Досить екстравагантними та цікавими в оформленні є зони з просторами приміщеннями, пофарбованими в зелений колір з закритими водоспадами, які відокремлюють функціональні зони, використовуються великі люстри та мультимедійні станції.

Важливим питанням є переосмислення дизайну конфігурації готельного номеру. У сучасному світі на гостей повинні чекати сюрпризи, творчі офіси для ділових мандрівників, цікаво оформленні панелі телевізора і додатковий диван поруч з двоспальним ліжком лише деякі з ключових «інгредієнтів» для модного номера в готелі. При оформленні ванної кімнати необхідно використовувати нестандартні рішення: тропічний душ, негабаритні ванни, раковини, гігантські рушники, косметичні вироби та проектувати кімнату великої площі. Необхідно враховувати можливість розширення зонального простору номеру за рахунок великих палуб і терас, використовуючи дерев'яні панелі, кам'яні прикраси, пишну зелень, криті водоспади, які усунуть тиск на гостей готелю.

Висновки. Архітектура закладу повинна не дистанціюватися від місцевого розташування, при розробці дизайну необхідно додавати акценти місцевого мистецтва, що значно поліпшить сприйняття гостей про місце перебування.

Фактом є те, що в пам'яті готель залишається досить довгий час, якщо готельний номер є унікальним. Маючи це на увазі необхідно персоналізувати приміщення. Тематичні номери мають сильний вплив, особливо коли відвідувачі можуть спробувати тільки один раз.

Більше всього на світі, готельні номери повинні забезпечувати комфорт, відчуття дому далеко від дому. Незалежно від того, наскільки розкішний, технологічно оснащений, затишок є основним фактором. Дерево доповнить інтер'єр, килими, штори, камін, телевізор, а також можливість грати улюблену музику всіх ваших гостей додасть їм незабутнього відпочинку.

Список використаних джерел:

1. Boutique Design. URL: <http://www.boutiquedesign.com/news/stonehill-taylor-design-nashvilles-holston-house-hotel-part-unbound-collection-hyatt>
2. FRCH NELSON a Nelson Brend. URL: <http://frch.com/us/portfolio/hyatt-denver-tech.aspx>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Богданов Є.П.

*начальник навчально-методичного центру
цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Херсонської області,
полковник служби цивільного захисту*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ГОЛІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

В Україні, зокрема на Херсонщині, продовжується реформування місцевого самоврядування та децентралізація влади, яка передбачає передачу більших повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад.

Згідно з урядовою Концепцією реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні має бути побудована проста та логічна система місцевого самоврядування, яка здатна забезпечити нормальне та комфортне життя українських громадян у містах та селах. Територіальне реформування передбачає створення спроможних територіальних громад, тобто такого об'єднання людей, яке б забезпечувало задоволення потреб всіх місцевих мешканців [1].

Потреба у безпеці є, беззаперечно, основною з базових потреб людини. Водночас статистика виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, кількість пожеж, які щороку виникають на території Херсонської області свідчать про постійну загрозу безпечного існування людей.

Отже, існує велика імовірність того, що перед кожною об'єднаною територіальною громадою постане нагальне завдання захисту своїх мешканців, територій, і, зрештою, майна. Ефективне виконання таких завдань можливо тільки за умови організації у кожній об'єднаній територіальній громаді такої дієвої структури цивільного захисту, яка б забезпечувала своєчасне та якісне реагування на надзвичайну ситуацію та захист населення від її факторів ураження [2].

З метою сприяння організації цивільного захисту у об'єднаних територіальних громадах державою визначене відповідне навчання у сфері цивільного захисту голів об'єднаних територіальних громад як керівників органів місцевого самоврядування в мережі навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Розуміючи широке коло обов'язків голів об'єднаних територіальних громад у період становлення та зважаючи на значний обсяг заходів з питань цивільного захисту, які стоять перед громадою, керівництво навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Херсонської області прагнуло розробити таку програму підготовки голів об'єднаних територіальних громад Херсонщини, яка б не тільки надавала загальні уявлення про державну систему цивільного захисту та її функції, а й формувала конкретні компетенції у сфері цивільного захисту та виробляла алгоритми дій керівника громади з організацій заходів цивільного захисту.

Відповідно до розробленої Робочої програми курсів підвищення кваліфікації цільового призначення у сфері цивільного захисту голів об'єднаних територіальних громад [3] завданнями їх підготовки у сфері цивільного захисту є формування або підвищення рівня компетенції за наступними показниками:

- обсяг знань (оновлена або розширена інформація) та практичний досвід їх застосування у відповідності до переліку знань і умінь, які мають набути голови територіальних громад згідно з їх повноваженнями у сфері цивільного захисту;

- технологічність (раціональність в затратах сил, засобів, матеріальних резервів, часу при вирішенні завдань) готовності, що характеризує ефективність застосування головами територіальних громад знань і умінь;

- правовий показник, який передбачає готовність до виконання функцій голови громади у сфері цивільного захисту;

- показник можливості самовдосконалення шляхом поповнення знань і умінь для вирішення на місцях конкретних проблем із запобігання надзвичайних ситуацій, підтримки готовності до реагування на них та вжиття заходів щодо усунення і мінімізації їх наслідків.

Формування компетенцій відбувається відповідно до основних модульних складових компонентів програми – загальній, профільній та регіональній складовій.

Загальний модуль передбачає вивчення основних функцій та основних заходів щодо реалізації завдань із запобігання та реагування на надзвичайні ситуації. Підсумком опрацювання модулю є визначення організаційної структури цивільного захисту у громаді та розроблення основних розпорядчих документів щодо її утворення.

Профільна складова спрямована на оволодіння технологіями (алгоритмами) вирішення основних завдань відповідно до функцій та обов'язків голови громади. Так, головам громад пропонується відповідно до запропонованих типових алгоритмів визначити шляхи забезпечення у громаді основних заходів захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. У такий спосіб формуються алгоритми щодо дій об'єднаної

територіально громади з забезпечення оповіщення населення, укриття населення в захисних спорудах, забезпечення заходів з евакуації населення, організації радіаційного і хімічного захисту, медичного захисту та навчання населення тощо.

Регіональна складова орієнтована на здобуття навичок з виконання завдань цивільного захисту з урахуванням природних і техногенно-екологічних особливостей громади. Під час опрацювання модулю визначаються заходи та відпрацьовується відповідний пакет документації щодо переводу та виконання заходів у режимах підвищеної готовності, надзвичайної ситуації. Визначається порядок створення і використання регіональних та місцевих матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Показниками сформованості компетентності голови об'єднаної територіальної громади до виконання функціональних обов'язків у сфері цивільного захисту в межах своїх повноважень є:

рівень знань нормативно-правової бази у сфері цивільного захисту та дій у надзвичайних ситуаціях;

рівень умінь щодо виконання завдань у сфері цивільного захисту в межах обов'язків (планування та організація власної діяльності і діяльності підлеглих відповідно до обстановки, що склалася);

рівень відповідальності та автономності у виконанні покладених завдань з розв'язання конкретних управлінських та виробничих проблем із запобігання, підтримання готовності до реагування та вжиття заходів щодо усунення або мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій;

рівень здатності на конструктивну взаємодію з іншими посадовими особами органу управління цивільного захисту в межах виконання функціональних обов'язків

Таким чином, завершивши навчання голова об'єднаної територіальної громади не тільки усвідомлює свою роль та місце у єдиній державній системі цивільного захисту, а й озброєний конкретним алгоритмом дій за кожним з напрямків діяльності у сфері цивільного захисту.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження КМУ від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні».

2. Методичні рекомендації з організації цивільного захисту та місцевої пожежної охорони в об'єднаних територіальних громадах Херсон: НМЦ ЦЗ та БЖД Херсонської області, 2017 р. – 61 с.

3. Робоча програма курсів підвищення кваліфікації цільового призначення у сфері цивільного захисту голів об'єднаних територіальних громад. НМЦ ЦЗ та БЖД Херсонської області, 2018 р.

Сардар Мохд Рахман Оглі

аспірант,

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

ІСТОРИЧНИЙ ФАКТОР ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ІР АФГАНІСТАН

Сучасний стан публічного управління в ІР Афганістан перебуває на етапі розвитку і реформується згідно потреб країни, та запиту суспільства, що зростає. В історичному контексті, публічне управління ІР Афганістан досить великий відрізок часу формувалось на засадах монархії та племенної – родової політики, і кожна війна вносила свої корективи в управління та політику країни. Тож, без порівняння історичних фактів вкрай важко зрозуміти спосіб управління, що склався на сьогодні.

Система державного управління та адміністрування є однією з найважливіших пунктів, внесених до нової Конституції ІР Афганістан 2004 року, а саме сім статей частини восьмої Конституції ІР Афганістан [1, ст. 10-20]. Конституція 2004 року в областях адміністративного законодавства значною мірою схожа на Конституцію 1964 року, та є унікальною в тому, що акцентує увагу на принципах демократії, верховенства права, прав і свобод громадянина і особистості. Хоча на ділі виявилось, що Конституція 2004 року не ідеальна і також має ряд серйозних недоліків. Аналіз історії розвитку державного управління в Афганістані показує, що деякі пункти, що стосуються адміністративних установ та інституцій ще не створені, але початки до модернізації та вдосконалення до управлінських підходів вже закладені і сучасна система державних адміністрацій значно відрізняється від тих, що діяли у всіх попередніх Конституціях.

Конституція 2004 року містить низку важливих законів, які прямо чи опосередковано стосуються питань, пов'язаних з адміністративним правом або організацією державного управління. Можна назвати основні принципи, закріплені в Конституції 2004 року – народний суверенітет та право до самоврядування, механізм обмеження державної влади (наприклад, перерозподіл влади та судова реформа) право на захист, які надаються громадянину. Однак слід зазначити, що ефективність цих питань в контексті Конституції Афганістану 2004 року підлягає обговоренню [2, ст. 25].

Враховуючи важливість історичного контексту для розуміння публічного управління, необхідний аналіз історичних процесів, які призвели до виникнення існуючої публічної системи.

Афганістан, як самостійну державу, заснував Ахмад Шах Абдаллі 1747 року, не мав централізованої системи управління до періоду правління Аміра Абдула Рахмана Хана 1880-1901 рр., адже саме він мав кілька спроб провести адміністративні та управлінські реформи, які виявились опісля невдалими. Аби убезпечити країну від внутрішніх заворушень і конфліктів, а також іноземної загрози і вторгнення, новий правитель Амір Шира Алі-хан (1869-79) спробував впровадити низку адміністративних інновацій. Шир Алі Хан, вперше в новітній історії країни, сформував офіційний кабінет, який складався з семи міністрів, прем'єр-міністра і секретаря, також дав розпорядження до формування збройних сил, вживаючи таким чином перші кроки до створення адміністративних організацій та адміністративної системи в Афганістані [3, ст. 4-10].

Можна вважати, що Афганістан сформувався як абсолютна монархічна держава і була такою аж до вторгнення Радянського союзу в 1979 році.

Порівняння сучасного публічного правління сучасної держави ІР Афганістан та публічного управління держави за Аміра в можна підсумувати наступним чином:

1. Амір прийшов до влади в той час, коли Афганістан ще не був сформований як держава з єдиною назвою. Щоб об'єднати племена та території в одне ціле, Амір використовував централізований адміністративний підхід. Сучасний Афганістан лишає централізовану систему. Так, у відповідності з законодавством ІР Афганістан, формування місцевих органів управління виключно входить до обов'язків голови держави, він назначає голів районів та губернаторів, суддів та прокурорів, Міністра внутрішніх справ. Міністерства повністю підпорядковуються Президенту, і без його розпорядження не приймають ніяких рішень. Ст. 137 Конституції ІР Афганістан говорить, що держава Афганістан – республіка, зберігаючи основні принципи централізації, делегує ряд повноважень місцевим адміністраціям та місцевого самоврядування з метою підвищення ступеня участі громадян Афганістану в політичній, економічній, соціальній і культурній сферах [4, ст. 24-25]. Шлях передачі повноважень на місця дуже довгий та важкий.

2. Коли Амір утворив державу, абсолютна монархія була єдиною Політичною системою Афганістану, і була єдиною системою, яку бачило суспільство на протязі десятиліть. Сучасний Афганістан – унітарна ісламська республіка, і підходи до публічного управління централізовані, що означає що адміністративно – територіальні одиниці не є автономними та залежать від центру. Відповідно до конституційного принципу адміністративного поділу, в кожній провінції створюється Провінційна рада на чолі з головою (ст. 138). Вибори в Провінційні ради (обирається на чотири роки) проводяться шляхом загального прямого таємного голосування. Після закінчення виборів члени ради вибирають свого

голову. Повноваження Провінційного ради носять переважно рекомендаційний і виконавчий характер. Крім того, в кожній провінції існує відділення центральної адміністрації, очолюваної міністром. Організаційний принцип роботи провінції будується на взаємодії Адміністрації і Провінційної ради [5, с. 27–28].

3. Незважаючи на прийняття низки законів і правових актів, які регулювали права і обов'язки різних громадських установ, не можна стверджувати, що Афганістан повноцінно впровадив публічне управління з двох основних причин. По-перше, на той час державне управління не роз'єднувало судову, законодавчу, та виконавчу гілки влади проводячи свою політику. По-друге, рудиментарна правова система Аміра не допускала право на захист і свободу особистості. Децентралізація в Афганістані не являється наслідком демократичного переходу від влади централізації, як це було в більшості країн. Проблема взаємовідносин центральних і місцевих властей існувала в Афганістані з часів становлення монархії. В реальності законодавча ініціатива належить Провінційним радам. Місцева виконавча влада за винятком губернаторів (формально подаються Міністерством внутрішніх справ) формується в результаті загальних виборів (провінційні, окружні, волосні ради і їх голови і Малікі – глави сіл, як правило, найбільш авторитетні хани). Крім того, в племінних зонах існують племінні ради (на чолі зі своїми ханами), які відіграють значну роль у формуванні вищих органів місцевого управління. Подібна система дозволяє місцевим групам інтересів зберегти вигідні їм історичні традиції управління [6, ст. 45].

Уряд Афганістану в умовах сучасних викликів для себе перш за все ставить на перший план забезпечення миру та безпеки в країні, бореться, проти тероризму а також намагається розвивати економіку шляхом залучення іноземних інвестицій. Недавні знакові візити голови країни до країн близького Сходу та центральної Азії вказують на повномасштабну співпрацю по налагодженню контактів східного напрямку. Уряд Ашрафа Гані намагається не пропустити шанс стати повноцінним учасником проектів «Серце Азії», «Економічний пояс Шовкового шляху», «Залізна дорога: східне сполучення», «Лазуритний Шлях» та побудова газопроводу Туркменістан – Афганістан – Пакистан – Індія. Варто підсумувати, що для Афганістану, бути частиною кожного з міжнародних проектів означає стати ближчим до виздоровлення своєї економіки. Проте, на шляху до модернізації влади Афганістану виникають конфлікти, які мають досить специфічний характер, який проявляється в політиці афганців його публічного управління й має коріння на історичному тлі.

Список використаних джерел:

1. Морган Е.Л. Державне будівництво в Афганістані; випадок, що виходить за межі. URL: <https://www.icrc.org/es/doc/assets/files/review/2010/irrc-880-morgan-edwards.pdf>
2. Конституція ІР Афганістан 2004 (англ.) року, глава 8. – 25 с.
3. Е.Дж. Телліс, Дж. Еггерс. Політика США в Афганістані: Стратегії що змінюються. URL: https://carnegieendowment.org/files/CP_308_Tellis_Afghanistan_Final_Web1.pdf
4. Дадфар Спанта. Огляд основних прав громадян: виклики та можливості // Кабул : Відділ досліджень та оцінки Афганістану, 2015. – С. 24-25.
5. Конституція ІР Афганістан 2004 (англ.) року, глава 8. – С. 27-28.
6. Кодекс базової організації (Офіційний вісник № 15), 1965 (1343). – Ст. 45.

Угоднікова О.І.

кандидат економічних наук, старший викладач;

Мошонько А.М.

магістрант,

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ

Згідно з дослідженнями, проведеними Всесвітньою організацією охорони здоров'я, у світі налічується близько 1 млрд. інвалідів [1]. Тому у системі сучасного світового туристського розвитку все більше уваги приділяється інклюзивному туризму – туризму для осіб з інвалідністю або з обмеженими можливостями здоров'я.

Туризм для такої категорії людей в Україні є порівняно новим напрямом діяльності, та його соціальна значимість зумовлена тим, що кількість осіб із різними видами інвалідності у країні зростає. За даними Міністерства соціальної політики на початок 2014 року загальна чисельність людей з інвалідністю в Україні становила 2,074 млн. осіб (кожний 18-й громадянин). Станом на 1 січня 2015 р. (без урахування тимчасово окупованих територій Криму та м. Севастополя) – 2 568 532 особи (або 5,98% у загальній структурі постійного населення країни (42,9 млн. осіб) [2]. На сьогодні в країні гостро постає питання реабілітації особливих категорій населення – учасників та постраждалих в антитерористичній операції.

Близько половини інвалідів з обмеженими можливостями пересування – люди віком до 40 років, для яких туризм – це перш за все ефективний метод реабілітації й інтеграції у суспільство. Як показали дослідження, особи з інвалідністю значною мірою зацікавлені у впровадженні такого виду туризму, який допоміг би цій категорії громадян побороти негативні наслідки свого становища та вести повне активності і емоцій життя.

Наразі в Україні інклюзивний туризм тільки набуває значимості, в той час як за кордоном він давно став частиною комплексного підходу в залученні до суспільного середовища осіб з інвалідністю.

У Харківській області існують вагомі передумови для того, щоб увійти до найбільш розвинутих у туристичному відношенні регіонів України та Європи. Харківщина має вигідне геополітичне розташування, комфортні мікрокліматичні умови, різноманітний ландшафт, унікальну флору і фауну, історико-культурну, архітектурну спадщину, розвинуту мережу транспортного сполучення, достатні людські, матеріальні, у т. ч. природно-оздоровчі ресурси [3].

Важливим потенціалом для туристичної діяльності є природні рекреаційні ресурси (природно-заповідний фонд, ліси, зелені зони міст і приміських територій, водні ресурси, у тому числі і джерела).

У Харківській області налічується велика кількість джерел. Води деяких з цих мінеральних джерел застосовувалися з лікувальною метою ще з XVIII століття. Але в розробленій «Концепції розвитку туризму в Харківській області до 2020 року» [3] не приділяється увага розвитку інклюзивного туризму.

Джерела Харківській області можливо використовувати з метою рекреації. Рекреація – це процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, який забезпечується системою заходів і здійснюється у вільний від роботи час на спеціалізованих територіях. Поняття «рекреація» характеризує не тільки процес і заходи щодо відновлення сил людини, але і той простір, в якому це відбувається.

Лікувальними властивостями володіють води джерел «Березівське» (с. Березівка), «Отче наш» (біля станції Куряж), «Онуфрієвське» (с. Подворки) Дергачівського району, Озерянське (с. Нижня Озеряна Харківського району), «Мурафа» (с. Мурафа Краснокутського району), «Суворовське» (біля с. Мохнач у Зміївському районі) [1].

Для того щоб створити рекреаційні зони на базі джерел Харківської області з можливістю їх використання для цілей рекреаційного туризму необхідно розробити та реалізувати ряд заходів, зокрема:

- провести оцінку наявних туристичних ресурсів на основі критеріїв конкурентоспроможності та привабливості; науково обґрунтувати можливості використання джерел області в якості рекреаційних об'єктів та забезпечення екологічно безпечне їх використання;

– реалізувати заходи, що забезпечують підвищення ефективності використання наявних рекреаційних об'єктів і туристичних ресурсів, у тому числі джерел, для рекреації та реабілітації людей з обмеженими можливостями;

– розробити проекти побудови (або перебудови) інфраструктури туристичного середовища, що повинні плануватися з урахуванням потреб туристів з обмеженими можливостями здоров'я;

– удосконалити транспортну інфраструктуру та розробити схеми руху транспорту з урахуванням розміщення туристичних об'єктів регіону,

– розробити маршрути самостійного відвідування рекреаційних об'єктів на базі джерел для осіб з інвалідністю;

– створити цілодобову інформаційну службу (різними мовами) з питань туризму для різних груп туристів, у тому числі осіб з обмеженими можливостями;

– розробити заходи по забезпеченню безпечного пересування та спеціальні інструкції і засоби безпеки для туристів з обмеженими можливостями здоров'я;

– сформувати систему заходів щодо просування та популяризації регіонального туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринках.

Список використаних джерел:

1. UNWTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org/ru>
2. Хрущ Ю.М. Туризм для інвалідів: сучасні підходи до визначення поняття / Ю.М. Хрущ, В.М. Іванова, Р.С. Медведський // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип. 6. – С. 206-211.
3. Концепція розвитку туризму в Харківській області до 2020 року. Затверджено рішенням обласної ради від 05 березня 2013 року № 648-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=8096&base=77

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Басалюк Н.В.

фахівець відділу аспірантури та докторантури;

Таркін В.П.

магістр права,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПЛАЦЕБО: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРИЧНОГО РІВНЯ ВИВЧЕННЯ

Потреба власної ідентифікації гостро стояла перед плацебо протягом тривалого процесу його становлення як медичного об'єкта. Плацебо пройшло певні етапи розвитку: античний, середньовічний, просвітницький, новий і новітній.

Античність можна охарактеризувати як період великої кількості запитань без відповідей, однак, уже тоді допитливий людський розум намагався знайти рішення близької і буденної проблеми, назва якій – хвороба.

Усі 12 ліків, що згадуються у шумерській медичній дощечці, яка датується 4000 р. до н.е. були плацебо, як і сотні ліків, перераховані в папірусі Ебера 1600 р. до н.е. – серед них ріг носорога, коріння рослин, мінерали, дорогоцінне каміння. Способи, за допомогою яких відбувалося лікування не просто змушують сумніватися у їх ефективності, а відкидають її. «Невідоме» і «надзвичайне» у випадках із невивченими хворобами приписувалося демонам і лікувалося за допомогою магічних прийомів, що виконувалися представниками релігійних культів. «Лікування» відрізнялося різноманітністю, з одного боку і примітивністю, з іншого. Хірургічна практика того часу була роботою шаманів.

Містичні прийоми, засновані лише на психотерапевтичному сприйнятті, плацебо-ефекті гальмували розвиток медицини як науки. Жодна релігія, окрім єгипетської із своєю надією на воскресіння мертвих, що приділяла особливе значення людському тілу, не вплинула так на розвиток анатомії і хірургії ритуальними обрядами із вилученням внутрішніх органів і бальзамуванням. Поки грецькі «лікарі» вірили, що вени походять з печінки – древні єгиптяни знали, що місцем збігу всіх судин було саме серце. У храмах Давнього Сходу зароджувалися перші спроби лікування.

Розгляд плацебо в історичному аспекті неможливий без зазначення певних помилок і плутанини. Ряд авторів, зокрема Патрік Леймон, вказує

на те, що вживання самого терміну «плацебо» є невірним. Такий висновок ґрунтується на одній із біблійських історій: богослов й історик Ієронім ще у I ст. н.е. здійснив переклад Біблії латинською мовою. Нові дослідження доводять, що просвітитель зробив помилку при перекладі псалма 116 (рядок 9), написавши «Placebo Domino – Я повинен догодити Господу», а не «Ambulabo Coram Domino – я буду ходити перед Господом». За таких умов правильно говорити про «ефект амбулабо», а не «ефект плацебо» [4]. У XIII ст. вказані слова із Біблії почали використовувати у піснях плакальників.

Проведенням перших експериментів із застосуванням плацебо у тому значенні, у якому ми знаємо його сьогодні відбулося в XVI столітті, у цілком звичному для Середніх віків сеансі екзорцизму, під час якого з'ясовувалося: людина справді одержима дияволом, чи це плоди її хворої фантазії. «Одержимому» показували фальшиві реліквії – якщо людина реагувала – отже, вона вільна від демонічних пут, якщо ні – приступали до справжнього сеансу.

1784 року Людовиком XVI було призначено комісію на чолі з Бенджаміном Франкліном, щоб оцінити діяльність відомого лікаря Франца Антона Месмера і ефективність його «месмеризму (тваринного магнетизму)». Згідно Месмеру, люди виділяють особливого роду магнітну енергію, або флюїди, які дозволяють їм встановлювати телепатичний зв'язок один з одним, а у стані магнетичного сну або трансу деякі люди можуть передбачати майбутнє і прозрівати далеке минуле, здатні бачити внутрішні органи – як свої, так й інших людей, розпізнавати хвороби, визначати засоби лікування тощо. При цьому механізм лікування мав, на його думку, суто фізіологічний, а не психологічний зміст. У XXI ст. подібна історія може викликати тільки усмішку, для XVIII – прорив у медицині і справа, яку контролював сам король. Так, історичний досвід вчить нас ще й тому, що часто те, що здається цілком науковим і обґрунтованим із часом переглядається і відправляється в архів історії – теорія месмеризму сьогодні відкинута наукою.

Через рік, у 1785 році, плацебо отримує своє місце у новому медичному словнику, де воно визначається як «банальні ліки або банальний метод».

До середини XIX ст. виготовлення медичної продукції, більшість якої й надалі мала плацебо-ефект стало однією з основних галузей у Америці. На теоретичному рівні підіймалося питання пошуку хімічних інгредієнтів із терапевтичним ефектом. На практичному – лікували морфіном, опіумом, кокаїном і навіть частинками золота. Гостро поставала проблема лікування немовлят, плацебо-відвари для яких мали трагічний результат [1; 2].

Лікарі минулого призвичаїли початкове значення слова «плацебо» для позначення всього, що приносить задоволення пацієнту. Наприклад, у 1811 році медичний довідник «Hooper's Quincy's Lexicon-Medicum» визначав плацебо для позначення того, що більшою мірою слугує для задоволення, а не користі. У 1893 році ілюстрований енциклопедичний медичний словник визначив плацебо як «щось, що приймається для впливу на уяву пацієнта і не несе у собі медичної цінності».

Подальше розкриття суті плацебо-ефекту продовжилося у науковій літературі: 1884 року виходить робота Джулії Андерсон Рут «Цілюща сила розуму», 1902 року – «Релігія здорового мислення» Вільяма Джеймса. В узагальненому вигляді думки авторів зводилися до того, що наш мозок – адміністративний штаб, неймовірна фармацевтична компанія, яка силою думки й віри здатна вилікувати увесь організм. Секрет лікування на думку дослідників простий: позитивні емоції призводять до покращення фізичного стану.

Новий час, рубіж XIX-XX ст. приніс «Батереї Бойда» і «Ріг єдинорога». Перші носилися навколо шиї для поліпшення енергії і вгамування болю. Другий призначався для відновлення крововтрати.

1954-1957 роки стали періодом найбільшої кількості експериментів із визначення ефекту плацебо. У цей час робіт на цю тему було написано більше, ніж за усі попередні роки разом узяті. Про плацебо писали Джон Д. Левін, Ньютон С. Гордон, Горвард Л. Поль та інші. У 1955 році в своїй роботі «Могутнє плацебо» Бічер описав, як ефект плацебо звів нанівець результати більше десятка випробувань в результаті того, що поліпшення помилково пов'язували з тестованими препаратами [3]. Того ж року один з провідних молодих дослідників, Луї Лазанья, запропонував написати про плацебо в «Scientific American». Публікація у цьому виданні означала, що плацебо вибороло своє місце у медицині.

В 1958 році, термін «плацебо» було офіційно введено у Франції в сімнадцятому виданні «Словника технічних термінів медицини», а потім у звичайних словниках. Це сталося з появою подвійних сліпих контрольованих випробувань. До цього моменту, плацебо було оповите сірчистим запахом шарлатанства. В цілому ж, XX століття стало часом активних спроб дослідження «надії і фантазії людського мозку».

Радянська словникова література терміном «плацебо» не оперувала. Те саме можна сказати, погортавши тогочасний медичний словник, тому між «пластирем» і «плевритом» – закономірна прогалина. Хоча, використання плацебо у цей період поза сумнівом – репутація солевого розчину і зміїних масел очевидна.

У часи сьогодення плацебо застосовується у подвійних сліпих плацебо-контрольованих клінічних дослідженнях: одна група пацієнтів отримує ліки, які перевіряються, інша – фіктивну таблетку, яка не має

активних інгредієнтів. Ні пацієнти, ні лікарі не знають, хто що отримує. У медицину ця методика буда уведена в 1937 році. Перша публікація про застосування подвійного сліпого контролю у психіатрії з'явилася в 1954 році – відбулося порівняння «Мефенезину» і плацебо. До 1960 року ця методика не була загальноприйнятою, її корисність не було визнано.

Упродовж багатьох років проведення клінічних досліджень, у тому числі їх етичні аспекти, не було регламентовано законодавчо. Норма про тільки добровільну участь у клінічних дослідженнях уперше була закріплена Нюрберзьким кодексом у 1947 році, а згодом Гельсінською декларацією Всесвітньої медичної асоціації у 1964 році.

Плацебо випробування використовуються, щоб сказати, чи випробуваний препарат має будь-який лікувальний ефект. Саме плацебо все більше почало вивчатися спеціалістами. У 2010 році Гарвардський університет створив спеціальний департамент під назвою «Програма з вивчення ефекту плацебо».

Отже, плацебо вибороло своє місце у медичній науці й практиці, розвиток і становлення плацебо – історія довжиною у століття. Хворі люди одужували за допомогою «власних» препаратів, спостережливі – ставили експерименти і викладали їх у роботах. Термін «плацебо» увійшов у медицину і фармацевтику, став предметом досліджень різних галузей і наук.

Список використаних джерел:

1. Bingham, A. Walker. *The Snake-oil Syndrome: Patent Medicine Advertising*. Hanover, Mass.: Christopher Publishing House, 1994.
2. Hechtlinger, Adelaide. *The Great Patent Medicine Era; or, Without Benefit of Doctor*. New York : Galahad Books, 1974.
3. Henry K. Beecher, M.D. The powerful placebo. – *Jama*, 1955. – 159 p.
4. Lemoine P. The Placebo effect: history, biology and ethics / P. Lemoine // *Medscape* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.medscape.com/viewarticle/852144/> – Назва з екрану.

Лучінський І.А.

студент,

*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»*

«ОДЕССА И РУССКО-ИНДО-КИТАЙСКАЯ ТОРГОВЛЯ»

А. РУДИЧ: ПОГЛЯД ЗАЦІКАВЛЕНОГО УЧАСНИКА

Американська дослідниця Патриція Герлігі зв'язки Одеси з Далеким Сходом романтично називає «найекзотичнішим»: «Одним з найекзотичнішим торговельних зв'язків Одеси була торгівля з Далеким Сходом, що надавала місту статусу чайового порту Російської імперії» [1, с. 198]. Дослідження даного напрямку пробуджує інтерес до пошуку маловідомих публікацій, які можуть збагатити науковий пласт з проблеми взаємозв'язків Одеси з Китаєм у XIX столітті на політичному, економічному та культурному рівнях. Серед таких публікацій слід виокремити Рудича А. та його збірку «Одесса и русско-индо-китайская торговля» (1876), котра була надрукована в м. Одеса у видавництві «Типографія Л. Нитче».

Даних про автора, зазначеної збірки, нами не було з'ясовано. Видання складається з двох статей, які були опубліковані в газетах «Новоросійск. Телеграфъ» (17 січня 1876 р., № 297) [2, с. 1] та «Одескій Вѣстникъ» (9 березня 1876 р., № 67) [2, с. 9], про що Рудич А. повідомляє у вигляді приміток. У збірці статті подані під назвами: «Къ вопросу объ упадкѣ одесской торговли», «Необходимо употребить энергитескія усилія, чтобы въ обще-руССКОМЪ интересѣ направить русско-индо-китайскую торговлю на Одессу, помимо иностранныхъ государствъ». Розглянемо детальніше кожну з вміщених у збірнику статтю.

Стаття «Къ вопросу объ упадкѣ одесской торговли» розміщена на восьми сторінках. У даній статті Рудич А. окреслює проблему наступним чином: «Въ послѣднее время всѣ жалуются на застой и упадокъ одесской торговли. При печальной дѣйствительности представляется мрачная перспектива будущаго и Севастополь, Николаевъ, Волочискъ и Кенигсбергъ пугаютъ одесситовъ, какъ явленія потомковъ Банко поражали фантазію Макбета. По моему скромному мнѣнію, опасенію, что конкуренція этихъ городовъ значительно подорветъ одесскую торговлю, сильно преувеличены» [2, с. 1]. На противагу цим побоюванням автор прагне продемонструвати переваги Одеси, але разом з тим і негаразди, які можуть очікувати місто найближчим часом.

У проблемі індо-китайської торгівлі Рудич А. називає аномалією той факт, що «почти всѣ индійскіе и китайскіе товары должны обходить моремъ всю Европу, побывтъ въ Англіи или въ Пруссіи, заплатитъ тамъ

разныя комисіи, расходы и пошлины, приче́мъ не да́тъ даже се́бя пони́хатъ», а лише потім «когда товаръ становится доро́же на 15–20%, вме́сто того, чтобы́ прямо приходи́тъ (...) че́резъ Суэ́цскій кана́ль» [2, с. 5]. Автор вважає, що подібний стан речей є неприйнятним, позаяк англійці та німці відбирають в Одеси те, що належить безпосередньо місту в економічній площині. Аксіомою називає те, що необхідно мати власний торговельний флот, який би без посередників забезпечував іноземними товарами. Рудич А. переконаний, що усі держави, які мали прямі зносини з Індією та Китаєм, ставали багатшими: «(...) и было бы странно преспокойно да́вать англійскимъ и нѣмецкимъ купцамъ и городамъ обогащаться на счетъ русскихъ, и англійскому и нѣмецкому торговому флоту развиваться на счетъ русскаго» [2, с. 6].

Для досягнення безпосередньої індо-китайської торгівлі, в баченні автора, не слід «оступать ни предъ какими жертвами». Цій торгівлі має сприяти уряд, місто, Російське товариство пароплавства і торгівлі (РТПіТ) та Одеська залізниця [2, с. 6]. Рудич А., зокрема, окреслює діяльність, яку мають здійснювати вищезазначені суб'єкти з метою сприяння індо-китайської торгівлі: уряд має скерувати, по-перше, відповідну торгівлю за рахунок знижок на мито лише тих товарів, які постачаються безпосередньо з портів Індії та Китаю, по-друге, фінансову підтримку розвитку комерції з торгівлі на Далекому Сході, по-третє, забезпечити «практику» випускникам комерційного училища в Індії чи Китаї за державні кошти, що сприяло би «къ ознакомленію одесситовъ съ индійскими и китайскими товарами»; РТПіТ та Одеська залізниця має сприяти збільшенню кількості східно-океанських рейсів за зниженою фрахтою, знизити тарифи і для інших залізниць; місто Одеса має збудувати доки та створити синдикат, який мав «завести въ Одессѣ аукціоны, подобно тому, какъ они существуютъ въ Лондонѣ, Амстердамѣ, Роттердамѣ и въ другихъ городахъ», що сприятиме залученню купців та фабрикантів в операції купівлі-продажу [2, с. 6–8].

Стаття «Необходимо употребить энергитескія усилія, чтобы въ общерусскомъ интересѣ направитъ русско-индо-китайскую торговлю на Одессу, помимо иностранныхъ государствъ» розміщена на семи сторінках. У даній статті Рудич А. окреслює проблему у вигляді заходів, котрі має здійснювати держава в умовах конкуренції з Англією, зокрема «постараюсь здѣсь спеціально опредѣлить, на сколько привлеченіе къ русскимъ портамъ непосредственной торговли съ Индією и Китаємъ можетъ принести пользы въ этомъ случаѣ» [2, с. 10–11].

Автор не володіючи точними даними прагне сформулювати уявлення щодо прибутків та зисків, які може отримати держава користуючись Суецьким каналом: здешевлення товарів на 10%; економія у 10 млн. руб. і відповідно підняття курсу валюти на 5–6%; дешеві ресурси сприятимуть

розвитку фабричної промисловості, яка витіснить іноземні фабрикати і зекономить декілька млн. руб. [2, с. 11]. В статті наголошується, що Москва, як найбільший покупець і споживач індо-китайських товарів, мусить скуповувати відповідні товари в Одесі, таким чином сприяючи її збагаченню [2, с. 12].

У публікації дублюються заходи для сприяння торгівлі з Індією та Китаєм, які були висвітлені у статті «Къ вопросу объ упадкѣ одесской торговли», але з певною конкретизацією. Рудич А. нарікає, що субсидій не було надано індо-китайській торгівлі: «Если на эту линию не будетъ назначено никакой субсидіи, то это составитъ главную причину, почему сношенія Россіи съ дальнимъ Востокомъ будутъ туго развиваться» [2, с. 14]. Зазначається, що «Одесса, которая должна быть піонеромъ въ дѣлѣ привлеченія къ Россіи непосредственной торговли съ Индією и Китаемъ, должна бы взять на себя починъ въ этомъ дѣлѣ и ходотайствовать передъ рейсовъ съ Индією и Китаемъ, опредѣливъ обществу субсидію за эту линію въ такому размѣрѣ, въ какомъ, напримѣръ, таковая выдается французскимъ правительствомъ обществу Messagerie Maritimes за тѣ же рейсы» [2, с. 14].

Слід зацентувати увагу на тому, що стаття «Къ вопросу объ упадкѣ одесской торговли» написана 10 грудня 1875 р. в м. Ростов-на-Дону, а «Необходимо употребить энергитескія усилія, чтобы въ обще-русскомъ интересѣ направить русско-индо-китайскую торговлю на Одессу, помимо иностранныхъ государствъ» – 15 березня 1876 р. в м. Ростов-на-Дону.

Таким чином, Рудич А. на тлі суспільного занепокоєння прагнучи визначити переваги, перспективи, стратегію встановлення безпосередньої торгівлі з Індією та Китаєм. Він чітко сформулював дії, до котрих мала вдатися держава, місто, РТПіТ та Одеська залізниця з метою збільшення економічного потенціалу як Одеси, так і регіону та країни в цілому. Дана збірка статей має вагоме значення для дослідження контексту розвитку зв'язків Одеси з Далеким Сходом, зокрема Китаєм, у економічній площині.

Список використаних джерел:

1. Герлігі П. Одеса: Історія міста, 1794–1914 / П. Герлігі. – К. : Критика, 1999. – 383 с.
2. Рудич А. Одесса и русско-индо-китайская торговля / А. Рудич. – Одесса : Типографія Л. Нитче, 1876. – 15 с.

Скрипниченко Ю.Ф.

вчитель історії,

ЗОШ № 69 II-III ст. Харківської міської ради;

здобувач,

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

**ПОЛІТИКА ТРЕТЬОГО РАЙХУ
ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ
ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
В ЗБІРНИКАХ ДОКУМЕНТІВ ТА МАТЕРІАЛАХ**

За останні більш ніж 70 років з моменту закінчення Другої світової війни істориками та краєзнавцями була зібрана велика кількість різноманітних документів, які висвітлюють часи нацистської окупації України. Частина цих джерел може бути використана для дослідження використання трудових ресурсів окупованих територій на підприємствах Третього райху.

Найбільш ґрунтовною збіркою німецьких архівних матеріалів «Україна в Другій світовій війні у документах» (1998 р.) [1] є чотирьохтомна робота, проведена за впорядкуванням В. Косика. Ця збірка переважно містить німецькі політичні документи, пов'язані із діяльністю партизанських загонів на території Західної України, ОУН-УПА та інших угруповань на території України, яка боролись як проти нацистів, так і проти радянської влади. Питанню примусових робітників з України, а тим більше із Харківщини, на підприємствах Третього райху, у цій збірці присвячено не багато уваги. Лише у другому томі наявний лист від українки з села Білозірки до матері, яка знаходиться у Берліні у жіночому трудовому таборі. У цьому листі йдеться про примусові методи, якими німці примушували українське населення відправлятися на роботу до Третього райху. Авторка листа характеризує свої враження від тих, хто вже повернувся з німецьких трудових таборів та характеризує як стан здоров'я як хворобливий. Однак у цілому збірка В. Косика не спрямовані на таврування у жорстокості якоїсь однієї сторони у війні. Через архівні документи укладачем окреслюється згубність як німецьких, так і радянських інтересів та дій на території переважно Західної України, та підкреслюється велике значення національно-визвольної боротьби, котру вели проукраїнські організації, як проти Третього райху, так і СРСР.

Ще одним мемуарним матеріалом, у якому розкривається діяльність окупаційної влади Третього райху в Україні, є чотирьохтомне видання «Пам'ять заради майбутнього» (2003 р.) [2]. У цьому виданні викладені

спогади українців, які стали жертвами нацистського окупаційного режиму. У матеріалах окремим чином розкривається й питання примусової праці українців на підприємствах Третього райху, окреслене через власні переживання людей, переселених до німецьких трудових таборів. Варто відзначити, що ця інформація є несистематизованою та не формує всебічного аналізу саме цієї проблематики. Ще однією вадою видання є його формування за алфавітним показником прізвищ, що робить досить важким пошук людей та спогадів за певними регіонами України. Водночас збірка є дуже корисною як база значного масиву усної історії із питання політики Третього райху на окупованих територіях.

Самостійним значенням у джерелах із дослідження історії нацистської окупації України в Другій світовій війні володіє архівний довідник «Діяльність оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга в окупованій Європі в період Другої світової війни» (2006 р.) [3] зібраний під керівництвом Н. Кашеварової та Н. Малолетової. Даний довідник зберігається у Києві, в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України, та налічує більше 100 тис. документів. У цьому довіднику розкривається склад і зміст київського, найбільш значного із всіх відомих, масиву документів Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга, який здійснював у період війни тотальну конфіскацію та присвоєння Третім райхом культурних і наукових цінностей та створював ідеологічні обґрунтування завоювань райха. Також у довіднику представлені документи пов'язані з діяльністю Оперативного штабу фонду рейхскомісара України. Довідник представляє поглиблену інформацію про діяльність Штабу як в окупованих східних, так і в західних областях Європи. Авторами довідника було сформовано комплексну методику детального опису складу та змісту фонду на базі існуючих описів фондів. У довіднику наявні іменні, географічні показники, за якими легко орієнтуватись матеріалами. Довідник значною мірою висвітлює діяльність окупаційної влади у різних містах Європи, особливо у Києві. При цьому доволі слабо представлена документальна база діяльності окупаційної влади Третього райху на українських територіях.

Визначальною мемуарною працею про часи Другої світової війни та окупаційним режим Третього райху є книга «Велика Вітчизняна війна. Спогади та роздуми очевидця»[4] авторства вітчизняного публіциста та громадського діяча Ф. Пігідо-Правобережного, яка уперше побачила світ 1954 році в Канаді. У своїх спогадах Пігідо-Правобережний, який працював з 1944 року у Німеччині, де невдовзі померли його донька та дружина, він засуджував як нацистській, так і радянській режими, обидва яких принесли багатомільйонні жертви серед громадського мирного населення, зокрема, в Україні. Автор не випробовує ілюзій щодо виключно примусового залучення робітників з України. Він окреслює, що

багато хто з остарбайтерів бачив у переїзді на роботи до Третього райху спробу визволитись з-під сталінської тиранії, але на їх нещастя потрапляв до іншої тиранії – гітлерівської. Пігідо-Правобережний не намагається показати, що якась з цих тираній була кращою за іншу – його місія описати очима очевидця ту катастрофу, через яку пройшло населення України у середині ХХ ст. Мемуари Пігідо-Правобережного у певній мірі ставлять під сумнів радянські міфи про завзятість громадян СРСР у справі «захисту Вітчизни», особливо в значній частині областей України (щодо Харкова він описує випадки нищення продовольства радянською владою, щоб вони не залишились німцям, через що вмирали тисячі містян). З роботи у Третьому райху автор виніс непримиренне почуття недопущення жорсткої дискримінації та відношення до інших як до людей другого сорту. Найбільшою вадою цих мемуарів є їх більшою мірою емоційний, аніж дослідницький характер. Пігідо-Правобережний слабо підтверджує власні твердження документами.

Таким чином, джерельна база дослідження окупаційного режиму Третього райху на території України, зокрема, у питанні експлуатації трудових ресурсів, досить значна. Комплексних джерел, які висвітлюють питання життя та праці примусових робітників, практично не має. Водночас, розглянуті, хоч і розрізнені, джерела дозволяють, використовуючи відповідну наукову методологію, відтворити факти та події часів Другої світової війни у питання використання праці примусових робітників окупованих територій.

Список використаних джерел:

1. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів: у 4-х томах / Упорядкування і передмова Володимира Косика. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 384 с. (Т. 1). 384 с. (Т. 2). 383 с. (Т. 3). 368 с. (Т. 4).
2. . Пам'ять заради майбутнього. Спогади. [під заг. ред. М. Демидова]. К. : КМЦ «Поезія». 2001. Книга перша. – 564 с.
3. Пам'ять заради майбутнього. [під заг. ред. М. Демидова]. К. : Фенікс. Книга друга. – 766 с.
4. Пам'ять заради майбутнього. [під заг. ред. М. Демидова]. К. : Фенікс. Книга третя: Про діяльність УСВЖН і спогади. – 464 с.
5. Кашеварова Н., Малолетова Н. Деятельность Оперативного штаба рейхслайтера Розенберга в оккупированной Европе в период Второй мировой войны: Справочник-указатель архивных документов из Киевских собраний / НАН Украины; НБУ им. В.И. Вернадского; Госкомархив Украины; ЦГАВО Украины; Министерство культуры и туризма Украины; Государственная служба по контролю за перемещением культурных ценностей через государственную границу Украины. Киев, 2006. 578 с.
6. Пігідо-Правобережний Ф. Велика Вітчизняна війна: спогади та роздуми очевидця. К. : Смолоскип, 2002. 288 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Братіцел М.Л.

асистент,

Київський національний університет культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9206-3479>

ОРГАНІЧНІ ПРОДУКТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ РЕСТОРАННОГО СЕРВІСУ

Розвиток екологічної культури та збільшення інтересу до здорового харчування протягом останніх десятиліть посприяли популяризації тенденцій вживання місцевих і органічних продуктів харчування, що вплинуло на трансформацію галузі громадського харчування початку ХХІ ст. На сучасному етапі використання продуктів даних категорій в процесі приготування страв – важлива складова диференціації закладів ресторанного господарства, що надає їм конкурентну перевагу.

Органічний продукт – це продукт системи землеробства, що дозволяє уникнути використання штучних добрив, пестицидів, регуляторів росту та кормових додатків для тварин. Опромінення та використання генетично модифікованих організмів або продуктів, вироблених з ГМО, як правило, заборонено органічним законодавством. Відповідно органічні продукти вирощуються в межах системи сільського господарства без використання хімічних добрив та пестицидів з екологічно та соціально відповідальним підходом. Даний метод працює на рівні коренеплодів, зберігаючи репродуктивну та регенераційну властивості ґрунту.

Виробництво продуктів рослинного і тваринного походження з оптимальною якістю може бути досягнуто шляхом ретельного виконання рекомендованих відповідно до принципів екологічної культури методів вирощення, обережного поводження з врожаєм, відповідної обробки та зберігання. Продукти, вироблені з використанням методів органічного землеробства, що не потребують сучасних синтетичних ресурсів, наприклад, синтетичних пестицидів або хімічних добрив. Органічні продукти також не оброблюються засобами з використанням опромінення, промислових розчинників або хімічних харчових домішок.

У 2008 р. Європейською Радою, з метою забезпечення захисту користувачів, було прийнято «ЄС-Еко-регулювання», в якому встановлено стандарти органічного виробництва, переробки, маркування, імпорту, а також системи контролю.

Дане регулювання також визначає термін «екологічний» як тотожний термінам «біологічний», «органічний», «альтернативний» або «екологічно чистий» – різниця полягає в країні або мові на якій використовуються терміни. Так, наприклад, в Німеччині, Австрії, Данії та Румунії використовують термін «екологічний», у Швейцарії – «біологічний», в англomовних країнах – «органічний», а термін «альтернативний» використовується для диференціації органічних продуктів від продуктів, отриманих за допомогою синтетичної, хімічної або генної інженерії [2, р. 116].

Збільшення виробництва екологічно чистих продуктів в багатьох країнах зумовлено такими факторами як: збільшення проблем зі здоров'ям у споживачів; велика площа земель, що не оброблюються, але придатні для органічного виробництва; незначне забруднення екологічної системи; зв'язок сільського господарства та туризму; вагомий вплив відновлювальних джерел енергії в екологічній культурі ХХІ ст. [5, р. 47], а також соціальною, економічною та екологічною стійкістю.

За даними дослідників, зростання тенденції використання органічних продуктів харчування, спостерігається з другої половини 2000-х рр. [1].

Мотивування обирати ресторани, страви в яких приготовані з органічних продуктів, на думку дослідників, зумовлене турботою про здоров'я (багато людей впевнені, що регулярне вживання органічних продуктів харчування захистить їх від хвороб), про навколишнє середовище, сенсорними властивостями, безпекою харчових продуктів та етичними проблемами [3, р. 136–137].

У 2000–2010-х рр. небагато клієнтів ресторанів, які обирали органічне меню мали достатнє уявлення про користь органіки для здоров'я людини та позитивний вплив на навколишнє середовище органічного сільського господарства. Зростання рівня екологічної культури та екологічної обізнаності населення на сучасному етапі посприяло підвищенню рівня екологічної свідомості. На думку дослідників, психологічні реакції клієнтів на органічне меню в закладах ресторанного господарства здійснюють значний вплив на популяризацію даних продуктів харчування – свідомий вибір екологічної продукції надає відчуття самоповаги та посилює самооцінку [4, р. 186].

Органічні продукти в Україні на сучасному етапі – один із трьох найпопулярніших напрямків в меню закладів ресторанного господарства. Дані проведеного опитування свідчать, що 53% ресторанів з органічним меню очікують в майбутньому збільшення продажів, 45% ресторанів очікують збільшення вибору екологічно чистих продуктів, а 30% сімейних ресторанів наразі відмічають значний потенціал продажів саме органічних продуктів. Зауважимо, що практично 70% ресторанів вишуканої кухні використовують в меню екологічно чисті продукти, що зумовлено їх

високою якістю та попитом, тоді як в звичайних ресторанах цей показник сягає 35% (через більш високі закупівельні ціни, що відповідно відображається і на меню). Більшість рестораторів, які використовують органічні продукти вважають за необхідне вказувати це в меню, оскільки позиціонують даний аспект додатковою можливістю посилити екологічну свідомість відвідувачів.

Дієта, заснована на органічних продуктах забезпечує користь для здоров'я завдяки великій концентрації корисних поживних речовин (в порівнянні зі звичайними) та відсутністю залишків пестицидів. Використання органічних продуктів харчування сприяє забезпеченню стійкості високого рівня екологічної культури ресторанного сервісу, дозволяючи зберігати природні ресурси для наступних поколінь, забезпечуючи при цьому високу якість страв в меню.

Список використаних джерел:

1. Ebrahimi M. Global appetite for organic drives organic market. URL: <http://persianoad.wordpress.com/2007/11/30/global-appetite-for-organic-drives-organic-market>
2. Dabija D.C. The marketing mix in the analysis of the consumer's behavior of organic products. Proceedings of the International Conference The Impact of European Integration on the National Economy – Business Information Systems. Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, October 28–29, 2005, pp. 115–123.
3. Lockie S., Lyons K., Lawrence G., Grice, J. Choosing organics: a path analysis of actors underlying the selection of organic food among Australian consumers // *Appetite*. 2004. Vol. 43. № 2, pp. 135–46.
4. Poulston J., Yiu A. Y. K. Profit or principles: Why do restaurants serve organic food? // *International Journal of Hospitality Management*. 2011. № 30(1), pp. 184–191.
5. Wier M., Calverley C. (2002). Market potential for organic foods in Europe // *British Food Journal*. 2002. Vol. 104. № 1, pp. 45–62.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Ионов П.Б.

аспирант,

*Первый Санкт-Петербургский государственный медицинский
университет имени академика И.П. Павлова*

ОЦЕНКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РАБОТОСПОСОБНОСТИ

Проблема сохранения и поддержания состояния профессионального здоровья населения является значимой для любого цивилизованного государства. Для сохранения здоровья в течение всей профессиональной жизни, обеспечения высокой работоспособности, получения удовлетворенности от выбранной профессии необходимо изучение основ гигиены труда.

Одним из актуальных направлений гигиены труда является изучение работоспособности. Поддержание высокой работоспособности – важная социальная задача. Работоспособность – функциональная способность человека выполнять максимально возможное количество работы на протяжении заданного времени и при интенсивном напряжении организма.

Работоспособность человека зависит от уровня его тренированности, степени закреплённости рабочих навыков и опыта работающего, его физического, физиологического и психологического состояний, здоровья и других факторов. На протяжении рабочей смены, недели, месяца работоспособность меняется в широких пределах. Эти изменения связаны с влиянием внешних и внутренних факторов. К внешним факторам относят условия окружающей среды, интенсивность факторов трудовой деятельности, степень рациональной организации производственного процесса. Среди внутренних факторов выделяют такие, как мотивация и эмоциональная сторона труда, уровень функциональной активности в момент работы, величина физической подготовленности человека и психофизиологической адаптации к труду, особенности его личности [1].

Рабочая группа, состоящая из членов FIOH (Finnish Institute of Occupational Health) и The Finnish Post Ltd, во главе с Juhani Ilmarinen, разработала индекс профессиональной работоспособности (Work Ability Index). Work Ability Index (WAI) – анкета для проведения самооценки собственной работоспособности. Данный опросник служит для

определения уровня работоспособности, а также причин, которые могут оказывать на нее то или иное влияние.

Индекс профессиональной работоспособности (суммированный уровень) включает в себя семь показателей:

- текущая работоспособность по сравнению с наилучшими показателями работоспособности за всё время работы;
- состояние работоспособности в связи с профессиональными требованиями и влиянием факторов производственной среды;
- количество имеющихся заболеваний, подтвержденных терапевтом (специалистом);
- оценка ухудшения качества выполняемой работы в связи с имеющимися заболеваниями;
- число дней с временной утратой трудоспособности за последние 12 месяцев;
- Ваш собственный прогноз относительно Вашей работоспособности на ближайшие два года;
- Ваша мотивация к работе (ментальные ресурсы).

По сумме баллов определяют уровень (категорию) работоспособности. Результаты: 44-49 – отличная работоспособность; 37-43 – хорошая работоспособность; 28-36 – средняя работоспособность; 7-27 – низкая работоспособность [2].

Индекс работоспособности является признанным и широко используемым инструментом для проведения исследований по гигиене труда во многих странах мира [3]. Он переведен на 24 языка. Достоверность и надежность индекса работоспособности была показана в корреляционном анализе. Индекс работоспособности и все его показатели надежно прогнозируют профессиональную нетрудоспособность, выход на пенсию и смертность [4]. Достоверность индекса работоспособности была изучена Radkiewicz и др. [5] и его надежность на основании устойчивости результатов повторного тестирования показана de Zwart и др. [6].

Индекс профессиональной работоспособности может быть рекомендован для оценки уровня работоспособности работников разного профиля.

Список использованных источников:

1. Гигиена труда: учебник / под. ред. Н.Ф. Измерова, В.Ф. Кириллова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ГЭОТАР – Медиа, 2016. – 480 с.
2. Tuomi K., Ilmarinen J., Jahkola A., Katajarinne L., Tulkki A. Work ability index. 2nd edition. Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health, 1998.
3. Costa G., Goedhard Willem J.A., Ilmarinen J. Assessment and promotion of work ability, health and well-being of ageing workers. International Congress Series 1280. The Netherlands: Elsevier, 2005; 1–435.

4. Ilmarinen J, Tuomi K. Past, present and future of work ability. People and Work Research Reports. Finnish Institute of Occupational Health, Helsinki 2004; 65: 1–25.
5. Radkiewich P., Widderszal-Bazyl M. Psychometric properties of work ability index in the light of comparative survey study. International Congress Series 1280. The Netherlands: Elsevier, 2005; 304–309.
6. de Zwart B., Frings-Dresen M., van Duivenbooden J. Test-retest reliability of the work ability index questionnaire. Occup. Med (Lond) 2002; 52:177–181.

Матюшкіна М.В.

*кандидат фармацевтичних наук, асистент,
Одеський національний медичний університет*

ВИВЧЕННЯ АНТИДЕПРЕСИВНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ НОВОЇ КООРДИНАЦІЙНОЇ СПОЛУКИ МАГНІЙ БІС(ЦИТРАТО) ГЕРМАНАТУ

Депресія є одним з найпоширеніших психічних розладів. Згідно даних ВООЗ, від неї страждає понад 300 мільйонів людей з усіх вікових груп та є основною причиною інвалідності в світі, спричиняє розвиток тяжких хвороб, може призводити до самогубства [1]. Крім того депресія займає дев'яте місце в світі серед провідних причин захворюваності та інвалідності серед підлітків [2]. Багато людей з депресією страждають також від симптомів тривоги, порушень сну, проявів агресії тощо [3]. Тому виникла необхідність пошуку нових ефективних лікарських засобів, які б поєднували транквілізуючі та антидепресивні властивості.

Попередніми дослідженнями встановлено, що нова координаційна сполука – магній біс(цитрато)германат (гермацит) поряд з низькою токсичністю володіє широким спектром фармакологічної активності. Залежно від дози виявляє транквілізуючі, антиагресивні, седативні, ноотропні та інші властивості [4]. Саме тому було поставлено завдання вивчити антидепресивну дію вказаної сполуки.

В якості експериментальної моделі використовували Porsolt test (тест Порсолта – Roger D. Porsolt), який зазвичай називають тест «примусового плавання» (так само використовуються терміни тест «поведінки відчаю»; в іноземних джерелах Forced-swimming test, FST або «Behavioural Despair test») [5]. Устаткування для проведення тесту представляє собою прозорий циліндр діаметром 31 см та висотою 40 см. Циліндр на висоту приблизно 15 см наповнювали водою, температура якої підтримували на рівні 25°C, потім туди поміщали щурів лінії «Вістар» з масою тіла 200-220 г. Для досліду використали 30 щурів. Попередньо, за добу до тестування, кожну

тварину опускали в посудину з водою на 5-6 хв для адаптації. У день експерименту щура поміщали в циліндр з водою таким чином, щоб вона не могла ні вибратися з судини, ні знайти в ній опору, тобто не доставала лапами дна. Основним показником виразності депресивноподібного стану по даному тесту є тривалість нерухомості, тобто сума епізодів іммобілізації у кожної тварини протягом 6 хв спостереження. При проведенні тесту оцінювали час, коли тварина від активних спроб знайти вихід з неприємного становища (занурення в воду і неможливості покинути установку), переходила до нерухомості, «зависання», яке дослідники асоціюють з поведінкою відчаю або так званим «станом втрати твариною надії – безвихідь» [6]. Даний тест має найвищу валідність (в зарубіжних статтях визначається терміном *predictive validity*), тобто всі ефективні антидепресанти знижують час нерухомості тварини, який розцінюється, як почуття безвиході, нездатність вибратися з посудини з водою [7]. Крім того оцінюються спроби активного опору впливу аверсивних факторів, які реєструється за кількістю стрибків і тривалістю активного плавання (ритмічні рухи всіма кінцівками) [7; 8].

БАР (біологічно активна речовина) вводилася щурам одноразово внутрішньоочеревинно дозами 1/80 (23,0 мг/кг), 1/110 (28,0 мг/кг) та 1/135 (38,0 мг/кг) LD₅₀. В якості референс препарату використовували антидепресант меліпрамін 15 мг/кг (Egis Pharmaceuticals, Угорщина). Контрольній групі тварин вводили ізотонічний розчин хлориду натрію (ЗАТ «Дарниця», Україна) в еквівалентному об'ємі. Статистичну обробку отриманих результатів проводили з використанням рангового однофакторного аналізу Крускала-Уолліса, критерію для множинних порівнянь, непараметричного U-критерію Мана-Уїтні.

Аналіз одержаних даних показав, що в залежності від дози БАР виявляла антидепресивні властивості, найбільш виразні дозою 1/135 LD₅₀. Так при введенні гермациту вказаною дозою тривалість іммобілізації щурів зменшувалася на 74,05% порівняно з інтактними тваринами – (70,21±5,61) сек проти (18,22±1,87) сек та на 17,26% порівняно меліпраміном (22,02±2,36) сек ($p<0,05$). Дозою 1/110 LD₅₀ сполука зменшувала тривалість іммобілізації щурів на 47,46% (36,89±2,76) сек порівняно з контролем, але збільшувала у порівнянні з меліпраміном на 67,53% ($p<0,05$). При введенні дозою сполуки 1/80 LD₅₀ показник тривалості іммобілізації щурів навіть збільшився на 6,49% порівняно з контролем (74,77±4,64) сек ($p<0,05$) та на 239,55% порівняно з іміпраміном.

Під впливом уведення гермациту дозою 1/135 LD₅₀ кількість стрибків щурів, які свідчать про спробу активного опору, збільшувалася на 214,34% (15,56±0,84) порівняно з показниками контролю (4,95±0,52) та на 19,33% порівняно з референс-препаратом (13,04±0,69) ($p<0,05$). Під впливом уведення БАР 1/110 LD₅₀ вказаний показник зростав на 66,06%

(8,22±0,70) в порівнянні з інтактними тваринами, але зменшувався на 29,29% в порівнянні з іміпраміном. Дозою 1/80 LD₅₀ гермацит навіть зменшував кількість стрибків на 26,46% (3,64±0,72) ($p<0,05$) по відношенню до інтактних тварин. В порівнянні з меліпраміном кількість стрибків зменшувалася на 72,09%.

Сумарний час активного плавання теж змінювався. Введення гермациту дозою 1/135 LD₅₀ привело до збільшення показника на 50,31% (229,22±8,66) сек проти (152,50±13,91) сек в порівнянні з контролем та на 6,59% (215,05±9,03) сек з меліпраміном ($p<0,05$). Після використання дози БАР 1/110 LD₅₀ сумарний час активного плавання щурів збільшився незначною мірою, тільки на 15,63% (176,34±3,82) сек порівняно з контролем та зменшився на 18,00% порівняно з введенням меліпраміну ($p<0,05$). Застосування сполуки дозою 1/80 LD₅₀ привело до зменшення показника на 10,50% в порівнянні з контролем та на 36,54% з меліпраміном.

Таким чином, найвиразніші антидепресивні властивості гермацит виявляв дозою 1/135 LD₅₀ (23,0) (мг/кг), оскільки одержано статистично значущі показники зменшення тривалості іммобілізації щурів (на 74,05% порівняно з інтактними тваринами та на 17,26% порівняно меліпраміном), достовірно збільшилась кількість стрибків (на 214,34% порівняно з показниками контролю та на 19,33% порівняно з референс-препаратом) та сумарний час активного плавання (на 50,31% в порівнянні з контролем та на 6,59% з меліпраміном). Результати досліджень свідчать про зменшення поведінкової депресії, яка проявляється іммобілізацією тварин в аверсивному середовищі, а також наявністю активного спротиву дії аверсивних факторів, які реєструються по кількості стрибків та тривалості активного плавання.

З наведеного можна зробити висновок, що магній біс(цитрато)германат (гермацит) володіє виразними антидепресивними властивостями дозою 1/135 LD₅₀ та навіть перевищує показники референс препарату – антидепресанту іміпраміну, тому являється перспективною сполукою для подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Информационный бюллетень ВОЗ. «Депрессия: давай поговорим» Женева. 30 марта 2017. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.who.int/ru/news-room/detail/30-03-2017--depression-let-s-talk-says-who-as-depression-tops-list-of-causes-of-ill-health>
2. Г. Паркер. Подростковая депрессия: руководство в помощь родителям и специалистам. «НейроNews: психоневрология и нейропсихиатрия». № 8(63). 2014. С. 9-12.

3. Информационный бюллетень ВОЗ. Депрессия. Женева. 22 марта 2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.who.int/ru/news-room/factsheets/detail/depression>
4. Матюшкіна М.В. Фармакологічна активність нових координаційних сполук металів з лимонною кислотою: автореф. дис... канд. фарм. наук: 14.03.05. Харків, 2018. 24 с.
5. Руководство по проведению доклинических исследований лекарственных средств. Ч. 1 / А.Н. Миронова, Н.Д. Бунятян, А.Н. Васильева и др. М.: Грифи и К, 2012. 944 с.
6. Руководство по экспериментальному (доклиническому) изучению новых фармакологических веществ / Р.У. Хабриев. Москва, 2005. 832 с.
7. Применение теста «принудительное плавание» при проведении доклинических исследований / Ковалева М.А., Макарова М.Н., Макаров В.Г., Горячева М.А. *Международный вестник ветеринарии*. № 4. 2015. С. 90-95.
8. Гарибова Т.Л., Крайнева В.А., Воронина Т.А. Поведенческие экспериментальные модели депрессии. *Фармакокинетика и фармакодинамика*. № 3. 2017. С. 14-19.

Петренко В.Н.

детский невролог,

заведующая неврологическим отделением,

КНП «Харьковская городская детская больница № 5» ХГС

ОСОБЕННОСТИ СТРУКТУРНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ ГОЛОВНОГО МОЗГА И КЛИНИЧЕСКИХ ПРОЯВЛЕНИЙ У ДЕТЕЙ В ИСХОДЕ ЧЕРЕПНО-МОЗГОВОЙ ТРАВМЫ РАЗНОЙ СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ

Черепно-мозговой травматизм представляет собой важную медицинскую и социальную проблему. Во всем мире отмечается неуклонный его рост, несмотря на современную автоматизацию и компьютеризацию производства, широкую разъяснительную и профилактическую работу по снижению бытового, спортивного, автодорожного травматизма. По долгосрочным прогнозам, ожидается дальнейший рост нейротравматизма как по частоте, так и по тяжести. Это связано с неизбежным техническим развитием, интенсификацией дорожного движения, военными конфликтами, урбанизацией населения и др. [1, с. 6]. По данным ВОЗ число людей с ЧМТ увеличивается на 2% в год. В Украине ЧМТ ежегодно получают 100-200 тыс. человек, из них 11,5-13,5 тыс. составляют дети [2, с. 30]. Черепно-мозговая травма (ЧМТ) у детей является одной из наиболее важных и актуальных проблем современной медицины и отечественного здравоохранения. Это

объясняется высокой её распространенностью (в среднем в мире – 2-4 случая на 1000 населения в год) [3, с. 250].

Клиническое течение черепно-мозговой травмы у детей, в отличие от взрослых, характеризуется рядом особенностей. Эти особенности находят свое выражение в специфических для растущего организма реакций, отражающих с одной стороны повышенную чувствительность, ранимость мозга ребенка, с другой – широкие компенсаторные возможности даже в условиях тяжелой черепно-мозговой травмы. Помимо этого, в прогнозе исхода тяжелой черепно-мозговой травмы необходимо учитывать высокий репаративный потенциал и высокую пластичность детского мозга [4, с. 112].

Травмы головы не всегда вызывают повреждения черепа и головного мозга, иногда ограничиваясь, например, лишь мягкими тканями. Диагностика черепно-мозговой травмы предполагает обязательное наличие преходящих или стойких признаков дисфункции головного мозга [5, с. 9].

Современная классификация ЧМТ учитывает характер и степень повреждения мозга, что определяет клиническое течение, характер лечения и исходы [3, с. 251; 6, с. 72].

Выделяют следующие основные клинические формы ЧМТ:

- сотрясение головного мозга, при котором явные морфологические изменения отсутствуют;
- ушиб мозга легкой, средней и тяжелой степени;
- диффузное аксональное повреждение мозга;
- сдавление мозга;
- сдавление головы.

Многослойность проблемы черепно-мозговой травмы у детей обуславливает исключительную важность как практической, так и теоретической разработки и внедрения методов исследования, наблюдения и лечения травматической болезни головного мозга [7, с. 56].

Цель работы: изучить особенности структурных изменений головного мозга у детей в исходе черепно-мозговой травмы в зависимости от степени тяжести, а также характер клинических проявлений, в зависимости от очага повреждения.

Материалы и методы. Под наблюдением находилось 80 детей перенесших закрытую черепно-мозговую травму. Из них 70 мальчиков (78,65%) и 19 девочек (21,35%), в возрасте от 3 до 17 лет.

Обследование детей проводилось спустя $6,1 \pm 0,8$ месяцев после перенесенной черепно-мозговой травмы. Все дети находились на лечении в КНП «Детская клиническая больница № 5», г. Харьков.

Распределение детей на группы проводилось по клиническим формам черепно-мозговой травмы:

I группа – закрытая черепно-мозговая травма, сотрясение головного мозга – 43 ребёнка (48.31%), средний возраст ($14,6 \pm 2,5$) года;

II группа – закрытая черепно-мозговая травма с ушибом головного мозга средней степени тяжести – 16 детей (17,98%), средний возраст ($13,5 \pm 4,5$) года;

III группа – закрытая черепно-мозговая травма с ушибом головного мозга тяжёлой степени – 30 детей (33,71), средний возраст ($14,5 \pm 3,5$) года.

Всем пациентам проводили сбор анамнестических данных, оценка неврологического статуса. Для изучения структурных изменений головного мозга проводилась магниторезонансная томография (Siemens Magnetom с напряжением магнитного поля 0,35Тл).

Полученные данные были обработаны статистически. Учитывая номинальный тип данных использовали метод сопряженных таблиц с анализом номинальных данных по V Крамера (частный случай критерия χ^2). Анализ связи признаков проводили с помощью корреляционного анализа Спирмана (RSp). Критический уровень значимости принимали за $p < 0.05$.

Ключевые слова: дети, черепно-мозговая травма, магниторезонансная томография, контузия, кровоизлияние.

Результаты и их обсуждение. Анализ изучения характера травмы позволяет отметить, что черепно-мозговая травма наших пациентов в большей степени была получена в следствии дорожно-транспортных происшествий и несчастных случаев. По характеру у всех пациентов черепно-мозговая травма была закрытая. Средний возраст детей в группах ($13,5 \pm 4,5$) года. Во всех группах статистически значимое преобладание детей мужского пола 78,65%.

Были проанализированы результаты исследования магниторезонансной томографии у детей с закрытой черепно-мозговой травмой. Анализовали наличие структурных изменений в головном мозге в виде кровоизлияний и контузий, а также клинические проявления в зависимости от тяжести травмы и локализации посттравматического повреждения мозга.

Проведенный статистический анализ Локализации мозговых кровоизлияний с разной степенью тяжести ЗЧМТ показал, что у детей в I гр. наблюдения структурных изменений мозга в виде очагов кровоизлияний не отмечалось. Во II гр. – очаги кровоизлияний отмечались только у 3-х детей, из них у 1 (6,2%) – субдуральное и 2 (12,5%) детей – субарахноидальное кровоизлияние. У детей III гр. преобладающее количество структурных изменений было диагностировано в виде эпидуральных и субарахноидальных кровоизлияний (9 (30,0%) и 10 (33,3%), соответственно), у 6 (20,0%) пациентов – субдуральные,

у 1 (3,3%) – внутримозговое кровоизлияние. Различие между группами статистически значимое ($p<0,01$).

Статистический анализ локализации очагов контузии головного мозга с разной степенью тяжести ЗЧМТ показал, что у детей в первой группе наблюдения структурных изменений мозга в виде очагов контузий не отмечалось. Очаги контузии диагностировали у детей второй и третьей групп наблюдения. Контузии отмечались в лобной области – 16 (18,0%): чаще у детей III гр. – 12 (40,0%), у детей II гр. – 4 (25,0%) по этому признаку группы статистически значимо различались ($p<0,001$). Очаг контузии в височной области значимо чаще ($p<0,05$) наблюдался у пациентов III гр. – 6 (20,0%) при 1 (6,2%) случае второй группы наблюдения. Контузию мозолистого тела диагностировали у 3-х (10,0%) детей III гр. наблюдения. Следует отметить, что у 5-ти (17,9%) детей с ушибом головного мозга тяжелой степени, диагностировали по 2 очага контузии.

Учитывая посттравматические структурные изменения головного мозга, были проанализированы неврологические синдромы у больных с черепно-мозговой травмой.

Ликвороно-гипертензионный синдром занимал ведущее место 74 (83,1%) среди неврологических синдромов, причем у всех 43 (100%) детей I гр. наблюдения, у больных II гр. наблюдения этот синдром был у 13 (81,2%) детей, а у детей III гр. его диагностировали в 18 (60,0%) случаях. То есть наблюдалось статистически значимое ($p<0,001$) снижение частоты встречаемости синдрома с утяжелением степени ЗЧМТ.

Эпилептические припадки чаще встречались у детей III группы наблюдения – 6 (20,0%), чем у детей I группы – 2 (4,4%) и II группы – 2 (12,5%). Этот синдром не являлся распространенным и общая частота его диагностирования составила 11,2% (10 детей). Распределение этого синдрома между группами статистически незначимо ($p>0,05$).

Атактический синдром диагностировали у трети детей с ушибом головного мозга тяжелой степени – 10 (33,3%) и у 3 (18,8%) с ушибом головного мозга средней степени тяжести. В группе с сотрясением головного мозга этот синдром не диагностировали. Различие в частоте встречаемости атактического синдрома между группами статистически значимое ($p<0,001$).

Гемипарез наблюдали, преимущественно, у детей с ушибом головного мозга тяжелой степени – 16 (53,3%). В то же время в группе с ушибом головного мозга средней степени тяжести гемипарез был только у 1 (6,2%) ребенка, что и обусловило значимые различия между группами ($p<0,001$).

Синкопальные состояния наблюдались у 4-х (9,3%) детей с сотрясением головного мозга и у 2-х (6,7%) с ушибом головного мозга

тяжёлой степени. По этому синдрому различия между группами не значимые ($p>0,05$).

Также было проанализировано влияние кровоизлияний и контузий, определенных по данным МРТ на наличие неврологических синдромов.

По данным корреляционного анализа, можно отметить, что при наличии у детей кровоизлияний имели место гемипарезы ($R_{Sp} = 0,569$; $p<0,001$) и ликворно-гипертензионным синдромом ($R_{Sp} = -0,423$; $p<0,001$).

Атактический синдром больше был связан с контузиями ($R_{Sp} = 0,462$; $p<0,001$), хотя слабая, но значимая корреляционная связь найдена и для кровоизлияний ($R_{Sp} = 0,263$; $p<0,05$).

Выводы. Анализируя полученные данные можно отметить, что у детей закрытая черепно-мозговая травма встречалась в виде сотрясения головного мозга, ушиба головного мозга средней степени и ушиба головного мозга тяжёлой степени. Кровоизлияния чаще отмечались при ушибе головного мозга тяжёлой степени, чем при ушибе мозга средней степени тяжести. Различие между группами статистически значимое ($p<0,01$). При наличии у детей кровоизлияний имели место гемипарезы и ликворно-гипертензионный синдром ($p<0,001$). Атактический синдром у детей больше был связан с контузиями ($p<0,001$).

Список использованных источников:

1. Черепно-мозговая травма: медицинская и социальная проблема / В. Смычэк, Е. Пономарёва // Медицинские новости. – 2011. – № 12. – С. 6-8.
2. Эпидемиология инвалидности вследствие черепно-мозговых травм в Украине / Н. Хобзей, Е. Педаченко, В. Голик, А. Гук, Н. Гондуленко // Украина. Здоровье нации. – 2011. – № 3(19). – С. 30-34.
3. Практическая неврология / А.С. Кадыкова, Л.С. Манвелова, В.В. Шведкова. – Москва : «Геотар-Медиа», 2011. – 445 с.
4. Рекомендации по лечению детей с черепно-мозговой травмой / Ж. Семёнова, А. Мельникова, И. Саввина, А. Лекманов, В. Хачатарян, С. Горелышев // Российский Вестник. – 2016. – Т.6. – № 2. – С. 112-127.
5. Лучевая диагностика. Детские болезни / Штаац Г., Хоннеф Д., Пирот В., Радков Т. Москва: «МЕДпресс-информ», 2010. – 392 с.
6. Закрытая черепно-мозговая травма. Современный взгляд на проблему / М. Полищук, О. Гончарук // Международный неврологический журнал. – 2015. – № 6(76). – С. 72-79.
7. Особенности диагностики черепно-мозговой травмы в детском возрасте / М. Чухлова // Педиатр. – 2013. – Т. 4. – С. 56-60.

Шемонаєва К.Ф.

*кандидат медичних наук, доцент,
Одеський національний медичний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ФАРМАКОКІНЕТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ КООРДИНАЦІЙНИХ СПОЛУК ГЕРМАНІЮ З БІОЛІГАНДАМИ В СЕРЦІ

В першій половині ХХ ст. бурхливий розвиток одержав пошук нових біологічно активних речовин (БАР) – майбутніх лікарських засобів на основі метаболітів (вітаміни, антибіотики, інсулін та ін.), що стало можливим у зв'язку з удосконалення методів органічного синтезу [1]. На такій основі синтезовано нові біологічно активні речовини (БАР), що містять метал та вітамін, координаційні сполуки германію з біолігандами – МИГУ-1(германій та нікотинова кислота) та МИГУ-4 (оксіетилидендифосфонат германію з нікотиновою кислотою) [2]. Аналіз результатів вивчення токсичності та фармакологічної активності показав, що сполуки малотоксичні, виявляють дозозалежні кардіо-, гепато- та нейропротекторні властивості (антиаритмічні, антигіпертензивні, гепатозахисні, транквілізуючі, протисудомні, ноотропні тощо) [3-6]. Висока фармакологічна активність та низька токсичність обумовили їх подальше доклінічне вивчення, яке є обов'язковим етапом для майбутніх лікарських засобів та регламентується методичними рекомендаціями [7]. Необхідним етапом є вивчення фармакокінетики БАР, адже фармакологічний ефект лікарських засобів у значній мірі залежить від особливостей їх попадання до системного кровообігу, концентрації в органах та тканинах, де виявляється їх дія [8; 9]. Одержані результати дозволяють оцінити процеси абсорбції, розподілу, метаболізму і екскреції, обчислити фармакокінетичні параметри, надалі розробити оптимальну лікарську форму, визначити шляхи і способи введення, біодоступність, кратність прийомів, особливості кінетичної схеми розподілу з визначенням депо повільного обміну [8; 9].

Вивчення фармакокінетики названих сполук проводили на щурах самцях лінії «Вістар» масою 140-160 г. БАР вводили одноразово внутрішньоочеревинно в інтервалах часу 0,25; 0,5; 1; 2; 4; 8 год з розрахунку 37,5 мг/кг германію. Вміст германію в серці щурів визначали екстракційно-фотометричним методом [10]. Отримані експериментальні дані логарифмували та будували графік залежності концентрації речовини від часу експерименту в напівлогарифмічних координатах ($\ln C - t$), за допомогою лінеаризації даних визначали тип фармакокінетичної моделі. На основі отриманих даних створювали фармакокінетичні моделі для

визначення фармакокінетичних параметрів [8; 9]. Для обчислення показників використовували комп'ютерні програми, створені співробітниками відділу фізико-хімічної фармакології Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського НАН України (акад. М. Я. Головенко) на основі міжнародних комп'ютерних програм Kinetica 4.0. Вказані програми затверджені Фармакологічним комітетом МОЗ України та рекомендовані до використання для розрахунків фармакокінетичних параметрів [11].

Аналіз одержаних даних показав, що кінетика МИГУ-1 в серці щурів описувалася в рамках двокамерної моделі зі всмоктуванням, а МИГУ-4 – в рамках двокамерної моделі без всмоктування. Вже через 0,25 год після введення МИГУ-4 концентрація германію в серці була максимальною та значно (в 2,4 рази) перевищувала дані для МИГУ-1 – $C_{\max}=(34,28\pm4,61)$ мг/кг та $C_{\max}=(14,41\pm0,54)$ мг/кг. При цьому час досягнення максимальної концентрації германію після введення МИГУ-4 визначався через 0,25 год, а МИГУ-1 тільки через 2 год експерименту ($T_{\max}=0,25$ год та $T_{\max}=2$ год). Швидке всмоктування германію при введенні МИГУ-4 позбавило змоги визначити параметри його абсорбції. Таким чином, після введення МИГУ-4, сполука зразу поступала в тканину серця та досягала максимальних значень. При цьому після введення МИГУ-1 в діапазоні часу 0,5; 1; 2; 4 год експерименту, визначалися незначні коливання концентрації германію, тобто значний період часу в серці зберігався певний рівень сполуки: $(9,01\pm0,27)$ – $(12,29\pm0,18)$ – $(14,41\pm0,30)$ – $(7,40\pm0,32)$ мг/кг. Рівень германію після введення МИГУ-4, в тих же діапазонах часу, змінювався більш різкими темпами $(20,88\pm2,71)$ – $(15,78\pm2,23)$ – $(10,47\pm2,20)$ – $(5,05\pm0,71)$ мг/кг та був вищим в інтервалах 0,5 та 1 год. Далі, через 8 – 24 год після введення БАР, рівень германію зменшувався дуже повільно в обох випадках: МИГУ-1 – $(4,69\pm0,21)$ – $(3,17\pm0,14)$ мг/кг та МИГУ-4 – $(3,94\pm0,72)$ – $(2,09\pm0,36)$ мг/кг.

Швидкість переходу сполуки з центральної камери до периферичної в обох випадках переважала швидкість зворотного процесу, але показники для МИГУ-4 були вищими: $K_{12}=(0,68\pm0,05)$ год⁻¹ та $K_{12}=(0,46\pm0,02)$ год⁻¹, $K_{21}=(0,20\pm0,11)$ год⁻¹ та $k_{21}=(0,12\pm0,01)$ год⁻¹.

Параметр стаціонарного об'єму розподілу показує, що в умовах настання рівноваги між камерами моделі, об'єм розподілу зростав більше після введення МИГУ-4 в порівнянні з МИГУ-1 – $V_{ss}=(3,94\pm0,30)$ мл та $V_{ss}=(2,28\pm0,03)$ мл.

Аналіз показників площі під фармакокінетичною кривою для БАР свідчить, що ступінь доступності МИГУ-1 для серця вища, ніж МИГУ-4 – $AUC_{0-24}=(386,11\pm0,65)$ мкг·мл⁻¹·год та $AUC_{0-24}=(215,46\pm10,49)$ мкг·мл⁻¹·год. Час перебування МИГУ-1 в організмі теж був більшим (в 1,8 разів) в порівнянні з МИГУ-4 – $MRT=(40,85\pm0,12)$ год проти $MRT=(22,22\pm4,04)$ год.

З часом концентрація МИГУ-1 в організмі тварин зменшувалася значно повільніше в порівнянні з МИГУ-4, про що свідчить період напіввиведення – $T_{1/2}=(28,31\pm0,33)$ год та $T_{1/2}=(15,40\pm2,80)$ год.

Показник удаваного об'єму розподілу для МИГУ-4 вищий, у порівнянні з МИГУ-1, $V_d=(4,87\pm0,34)$ мл проти $V_d=(2,77\pm0,05)$ мл, що свідчить про більш високий ступінь розподілу сполуки в тканину серця з плазми крові.

Про швидкість елімінації речовини із серця судять по величині показника кліренсу. Високий кліренс характерний для МИГУ-1, $CL_t=(0,46\pm0,01)$ мл/год проти $CL_t=(0,22\pm0,16)$ мл/год, що свідчить про порівняно високу швидкість виведення сполуки із тканини серця.

Таким чином, заміна германію на оксіетилидендифосфонат германію привела до збільшення швидкості проникнення БАР в тканини серця, покращення процесу розподілу сполуки, зменшення швидкості елімінації, часу дії та часу перебування сполуки в органі. Отримані дані мають практичне значення та дозволяють визначити режим дозування і кратність прийомів БАР при застосуванні.

Список використаних джерел:

1. Пассет Б.В. Основные процессы химического синтеза биологически активных веществ (БАВ). Киев : ГЭОТАР-Медиа, 2002. 376 с.
2. Сейфуллина И.И. Растворяющие и комплексообразующие функции органических кислот в направленном синтезе координационных соединений: дис. ... д-ра хим. наук. Одесса, 1990. 350 с.
3. Годован В.В. Фармакологічні властивості нових похідних германієвих солей дифосфонових кислот з біолігандами : автореф. дис. ... д-ра мед. наук: Одеса, 2008. 32 с.
4. Годован В.В. Вазодилаторная активность новых производных дифосфонатов германия с биолигандами. *Інтегративна антропологія*. 2005. № 1-2. С. 44-47.
5. Годован В.В. Вивчення протиаритмічних властивостей БАР – похідних дифосфонатів германію (повідомлення 2). *Одеський медичний журнал*. 2006. № 1. С. 11-15.
6. Годован В.В. Гепатозахисні властивості нових біологічно активних речовин – МИГУ-4 та МИГУ-5. *Інтегративна антропологія*. 2006. № 2. С. 52-57.
7. Доклінічні дослідження лікарських засобів: метод. рекомендації / під ред. Стефанова О.В. Київ : Авіцена, 2001. 527 с.
8. Фармакокінетика. Каркищенко Н.Н., Хоронько В.В., Сергеева С.А. и др. Ростов-на-Дону : «Феникс», 2001, 384 с.
9. Руководство по проведению доклинических исследований лекарственных средств / А.Н. Миронов (ред.). Москва : Гриф и К, 2012. 944 с.
10. Екстракційно-фртометричне визначення мікрокількостей германію у тканинах експериментальних тварин. Відавська А.Г., Шемонаєва К.Ф., Кресюн В.Й. та ін. *Одеський медичний журнал*. 2000. № 6(62). С. 7-11.
11. Методические рекомендации по компьютерным расчетам фармакокинетических параметров лекарственных средств (линейные частевые модели). Головенко Н.Я., Жук О.В., Зиньковский В.Г. и др. Киев : Авицена, 2002. 20 с.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Омельченко О.А.

*кандидат політичних наук,
Університет сучасних знань, м. Київ*

КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

У повсякденному житті культуру зазвичай пов'язують з мистецтвом, вихованням, просвітництвом. Культура також означає ступінь оволодіння тим чи іншим видом діяльності. В цьому сенсі виокремлюють культуру праці, спілкування, мовлення, мислення тощо. Нарешті, спільності людей відрізняються своєрідністю своїх національних та етнічних культур.

Один із напрямків сучасного суспільного життя – політика – є багатоаспектним і мінливим культурним явищем, яке досить важко розглядати за допомогою чіткої схематизації. Політика складає особливу сферу життєдіяльності людей, пов'язану з владними відносинами, політичними інститутами, принципами та нормами функціонування суспільства, яка спирається на культуру взаємин між людьми, суспільством і державою.

В кожній країні існують свої особливі механізми такої взаємодії, тобто мова йде про існування національних рис політичної культури. Політичні реалії неможливо зрозуміти без ґрунтовного вивчення системи спілкування, засобів і механізмів політичної комунікації, які в однаковій мірі пов'язані з суспільною свідомістю, соціокультурною й політико-культурною сферами, де важливе місце займають ідеологія та світогляд. Щоб визначити внутрішню сутність суспільно-політичного життя, важливо досліджувати його за допомогою політичної філософії, психології, етики, різних ідейно-політичних течій, що забезпечують його духовну і культурну цілісність. Розгляд політичної сфери через призму культури дає можливість побачити внутрішні морально-етичні особливості здійснення державної влади, способи підпорядкування людині політичної реальності.

Життєздатність будь-якої соціально-політичної системи залежить від готовності її суб'єктів жити відповідно до визначених законів і політичних норм, що свідчить про рівень політичної культури населення країни, яке визнає легітимність цієї системи. Політика виконує комплекс функцій, серед яких визначення спільних інтересів усіх її суб'єктів; вироблення прийнятних для політичної спільноти правил поведінки;

створення загальнозрозумілого вербального й символічного спілкування, здатного забезпечити ефективну взаємодію та взаєморозуміння між усіма учасниками цієї спільноти [1, с. 285]. Таким чином, політична культура створює умови, форми й рамки існування та функціонування політичної системи, без яких остання не здатна вижити. Саме з цієї точки зору політична сфера має культурний вимір, який потребує глибокого вивчення й аналізу в кожній окремо взятій країні.

Культура в світі політики дозволяє зробити зміни політичної реальності та адаптувати їх до особливостей як національного, так і глобального світу. Політична культура визначає основні механізми здійснення влади в державі, виявляє рівень сприйняття й оцінки цієї влади населенням, в результаті чого формуються в суспільстві домінантні норми та правила. Культура «надихає» весь комплекс внутрішньодержавних відносин, що дозволяє говорити про її тандем із політичним життям.

Список використаних джерел:

1. Гаджиев К.С. Политическая наука. – М.: Аспект Пресс, 2004. – С. 285.
2. Алмонд Г.А. Гражданская культура и стабильность демократии. – (04.07.2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond>
3. Ковальова Г.П. Культурологічні засади національного виховання в контексті глобалізації. – Харків: ХДАК, 2011. – 292 с.

Твердохліб Ю.М.

аспірантка,

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА СЦЕНАРІЇ

Дослідження перебігу російсько-українського конфлікту показало, що інформаційно-психологічну війну проти України Російська Федерація розпочала ще задовго до початку війни фізичної. Більшість вітчизняних та зарубіжних науковців вважають, що РФ розпочала інформаційно-психологічні операції проти України фактично відразу після проголошення останньою незалежності.

Так, на думку, Малик І. інформаційно-психологічні операції РФ в Україні пройшли такі етапи реалізації:

1. Підготовчий етап (середина 1990 рр. – 2013 р.) – створення умов для повномасштабної інформаційно-психологічної війни. На цьому етапі здійснювалася культивування міфів «братських народів», «великої перемоги», страхів «Холодної війни» та неприпустимості західних цінностей для православних вірян.

2. Створення приводу до інформаційно-психологічної агресії. Точкою відліку стали події Революції Гідності (2013-2014 рр.).

3. Формування образу ворога та приписування цього образу новобраній владі в Україні, українському народу, країнам Заходу.

4. Поширення закликів до насильства, пропагування війни.

5. Легітимізація діяльності терористичних угруповань «ЛНР» та «ДНР».

6. Перекладання відповідальності за конфлікт на Донбасі на офіційний Київ.

7. Дестабілізація українського фронту та тилу [1].

Окрім періодизації, варто зосередити і увагу на сценаріях проведення інформаційно-психологічних операцій Російською Федерацією. Так, за словами, экс-радника президента РФ В. Путіна, А. Ілларіонова керівництво РФ до початку війни на Донбасі розглядало чотири сценарії проведення інформаційно-психологічної війни в Україні.

Перший сценарій передбачав запровадження повного контролю над Україною за допомогою особи, яка буде користуватися довірою усією країни. Даний сценарій розігрувався за часів правління В. Януковича проте потерпів невдачі після Революції Гідності та втечі экс-президента України та політичної «верхівки» до РФ.

Другий сценарій мав на меті забезпечити контроль над Східною та Південною Україною шляхом нав'язування ідей федералізації або конфедералізації України. Даний сценарій розігрувався російськими політиками у 2014 році. Проте з перемінним успіхом підтримувався лише жителями Криму та населенням окупованих районів Донецької та Луганської області.

Третій сценарій планувався за умови провалу перших двох сценаріїв та передбачав встановлення контролю над частиною регіонів України – Одеською, Луганською, Донецькою, Харківською, Миколаївською областями та Автономною Республікою Крим.

Четвертий сценарій передбачав захоплення Криму або ж самого Севастополя. Цей варіант, на думку А. Ілларіонова, для російської влади був найлегшим, оскільки питома вага російських жителів перевищувала половину населення регіону. Четвертий сценарій політик порівнює з ситуацією в Абхазії та Південній Осетії.

Вартим уваги є також і описаний Є. Диким сценарій інформаційно-психологічної війни РФ, відповідно до якого:

– першою мішенню інформаційно-психологічних операцій РФ є населення РФ, «обробка» якого забезпечить консервацію на невизначено тривалий час (в ідеалі – назавжди) прямого «ручного» управління Кремлем з повною ліквідацією інститутів громадянського суспільства, незалежних медіа, з формальною імітацією виборних процедур при реально авторитарному характері управління та відсутності альтернатив діючій владі, з постійною дією державної ідеологічної пропаганди (яка замінить незалежні медіа), та збереженням ресурсно-орієнтованого характеру економіки з повною залежністю бізнесу від держави.

– другою ціллю є населення України та інших незалежних пострадянських держав. Для них передбачено поступове досягнення такого ж повного контролю з боку Кремля, який вже досягнуто для території Російської Федерації. При формальному збереженні статусу «незалежних держав» проект «Русского мира» передбачає встановлення в цих державах повністю підконтрольних Росії маріонеткових режимів і поступової втрати цими державами усіх ознак суверенітету, крім герба, прапора і гімну. Важливо розуміти, що ціллю Російської Федерації по відношенню до країн пострадянського простору є не лише встановлення маріонеткових проросійських режимів, сприяння здійсненню зовнішньополітичного курсу Кремля і самостійного контролю ним ситуації всередині цих країн. Такі режими розглядаються лише як перехідний етап, необхідний для встановлення повноцінного контролю Кремлем над пострадянськими державами. Кінцевою метою інформаційно-психологічної війни Кремля є встановлення повного прямого контролю та влади Російської Федерації над пострадянськими державами [2, с. 16].

– третьою метою є країни Центральної та Східної Європи – це переважно колишні члени «Варшавського договору» (країни «Вишеградської групи» і Балканського регіону, включаючи Грецію) та ряд країн «третього світу» (перш за все Сирія та деякі інші арабські країни, Туреччина, Іран, Індія, Бразилія, Ізраїль). Оскільки для цих країн є нереальним встановлення повного тотального контролю зі сторони Москви, то основною метою Кремля по відношенню до них є встановлення такого характеру відносин, при якому вони гарантовано виступатимуть союзниками Росії у всіх зовнішньополітичних питаннях і підтримуватимуть (схвалюватимуть) застосування Росією у вигідних їй питаннях «право вето» в Раді Безпеки ООН. В якості «програми максимум» передбачена підтримка в цих країнах політичного режиму, стабільно дружнього до Російської Федерації та ворожого до США. Передбачається підтримка в цих країнах режиму преференцій для російського великого корпоративного бізнесу, режиму максимального

сприяння громадянам Російської Федерації та максимальна залежність місцевих політик від фінансових «впливань» Москви.

– Четвертою ціллю є материкові держави Західної Європи: від Німеччини та Австрії до Іспанії, Португалії та Скандинавії, яким в проекті «русского мира» відведена роль «нейтрального буфера» між Росією і англосаксонськими країнами (які в концепції «русского мира» розглядаються як «вічні вороги») та виконують роль проросійського міжнародного лобі в протистоянні Росії і США на міжнародній арені. Для цих країн передбачено «супер м'який контроль», здійснюваний трьома основними механізмами:

1) прямий таємний контроль політичних еліт (як правлячих, так і опозиційних) через залучення їх до корупційних схем;

2) контроль меседжів в місцевих медіа через фінансові угоди з їх власниками і через систематичне «підгодовування» місцевих журналістів та інтелектуалів;

3) створення преференцій в економічних проектах з Росією місцевим великим корпораціям в обмін на використання на користь Росії лобістських можливостей цих корпорацій в своїх країнах.

«Програма мінімум» для цих країн в проекті «русского мира» передбачає можливість проросійського лобі в будь-який момент ветувати будь-які не вигідні Росії політичні рішення в цих країнах, «програма максимум» – створення стабільної проросійської громадської думки та участь всіх ключових лідерів політичному і економіки в спільній (переважно корупційній) діяльності з Росією, що забезпечить росіянам преференції в країнах Західної Європи і підтримку ініціатив Кремля в протистоянні з англо-саксонськими країнами з боку континентальних європейських держав [2].

Як бачимо, Україна не є основною і кінцевою метою інформаційно-психологічної війни РФ, вона є лише першим кроком у реалізації гібридної стратегії Кремля.

Список використаних джерел:

1. Малик І. Механізми протидії негативним впливам інформаційної пропаганди / І. Малик. // Політичні науки. – 2015. – № 2. – С. 47–53.
2. Дикий Е.А. Гибридная война России: опыт Украины для стран Балтии / Е.А. Дикий. – Вильнюс, 2016. – 123 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Орловська О.А.

аспірант,

*Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України
Міністерства соціальної політики України*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Одним із актуальних напрямів роботи психологів є робота по адаптації військовослужбовців та членів їх родин до мирного життя. Нагальність вивчення обраної теми не викликає сумніву, оскільки продукується поточними подіями в східних регіонах України. В інших країнах аспект психологічної адаптації викликає менший чи більший інтерес у зв'язку із воєнно-політичним станом конкретної держави, наприклад, наявністю або відсутністю військової агресії, загостренням локальних та міжрегіональних конфліктів.

Проблематика адаптації військовослужбовців розкрита рядом авторів. Загальнотеоретичні підходи вивчено у роботах Р. Абдурахманова, Л. Вакуленка, Т. Добровольської, М. Зеленової, О. Карояні, Л. Китаєва-Смика, П. Корчемного, В. Маслюка, Є. Миска, В. Попова, Є. Снедкова, С. Седіна, І. Соловйова, Н. Тарабріной, С. Харченка, А. Єна, Л. Яковлевої. Деякі аспекти даної проблеми цікавлять українських науковців, серед яких В. Алещенко, О. Караман, В. Лесков, М. Маслова, Н. Олексюк, Н. Пономаренко, О. Савченко, В. Турбан, О. Хміляр та закордонних, серед яких, Л. Калхун, В. Холл, Д. Кишбог, Р. Лауфер, Р. Скурфілд, С. Вільямс, Дж. Вілсон та інших. Правова складова реабілітації людей із інвалідністю досліджено В. Андреєвим, Я. Безуглою, Н. Болотіною, А. Єгоровим. Психологічний аспект впливу перебування у зоні бойових дій розкрито у працях О. Блінова, О. Бойка, О. Бондаренко, А. Бородія, О. Буковської, В. Крайнюка, Є. Литвиновського, О. Макаревича, М. Мушкевич, А. Романишина та інших.

Перебування в зоні бойових дій характеризується наявністю сильного психотравмуючого впливу, наявністю екстремальних та гіперекстремальних ситуацій, що не може не вплинути на психологічний стан військовослужбовця. З психологічної точки хору, час перебування у зоні бойових дій та отриманий там досвід, можуть ще довго впливати на особистість, оскільки військовослужбовець міг: «потрапити під обстріл

ворога або у засідку; бути атакованим ворогами; бути обстріляним з ручної зброї; бачити мертві тіла або частини тіл; дізнатися про смерть або серйозну травму когось із товаришів» [5, с. 4]. Основний психотравмуючий вплив справляє тривале перебування військовослужбовців в умовах бойового стресу, що накладає на них свій негативний відбиток [3, с. 69] Військовослужбовці переживають суттєві морально-психологічні, фізичні навантаження, що руйнують звичне сприйняття, змінюють поведінку, можуть призводити до небезпечних наслідків. Реакціями організму на психотравмуючу ситуацію можуть бути: фізичні реакції (безсоння, постійна втома; проблеми зі шлунком та вживанням їжі; головний біль та пітливість при думці про війну; швидке серцебиття і дихання; загострення наявних захворювань); емоційні реакції (погані сни, кошмари; часті негативні спогади про війну; злість, ненависть; відчуття безпорадності, страху, нервування; відчуття суму, самотності, непотрібності; відчуття збудження, схвильованості; відчуття шоку, оніміння, неможливості відчувати позитивні емоції; легко погіршуваний настрій; почуття провини, сорому, самосуду; почуття безнадії щодо майбутнього) [1, с. 9-10].

На основі Рекомендацій для членів сім'ї учасників антитерористичної операції, що розроблено Міністерством оборони України [4], ми сформуvalи перелік характерних рис зміни поведінки учасника бойових дій:

1. Формування рефлексів, що спрямовані на виживання, тобто формування автоматичного слідування певним психологічним правилам.
2. Концентрація роботи всіх органів почуттів при відсутності емоцій.
3. Миттєва реакція у небезпечній ситуації.
4. Зупинка при незрозумілій ситуації (в цей час здійснюється аналіз обставин та загострення сприйняття).
5. Зміна кола оточення, сприймання довіреної людини як людини, яка перевірена в екстремальних ситуаціях.
6. Піддання сумніву дій та намірів інших людей.
7. Зміна ставлення до довіри – довіра ґрунтується лише на власному досвіді.
8. Зміна життєвих принципів.

Рекомендації, які направлені на психологічну адаптацію та покращення стосунків в сім'ях можна сформулювати наступним чином:

1. Прийняти та усвідомити зміни, які відбулися або відбудуться у людини, яка повернулася із зони бойових дій.
2. Члени родини мають зрозуміти зміну системи цінностей людини, після її перебування в зоні бойових дій.
3. Члени родини мають усвідомити нові «правила життя», які сформувались у військовослужбовця.

4. Створити умови та сприяти тому, щоб колишній військовослужбовець знайшов свій власний спосіб адаптації до мирного життя, і у випадку необхідності, залучити відповідних фахівців.

5. Критерієм для психологічної роботи в сім'ї з колишнім військовослужбовцем є його власна готовність до неї.

6. Створити атмосферу довіри в родині.

7. Членам родини рекомендується не намагатися прискорити події, а дати час, який для нього буде достатнім для адаптації.

8. Члени родини мають розуміти, що довіра військовослужбовця до них і до побратимів відрізняються за смисловим значенням.

9. Членам родини необхідно з повагою відноситись до особистих меж колишнього військовослужбовця та окреслювати свої.

10. Члени родини мають проявляти терпіння, повагу та зберігати спокій.

Психологічна допомога учасникам бойових дій повинна сприяти їх успішній адаптації до умов цивільного життя – тут мають бути включені наступні напрямки:

а. Діагностика особливостей адаптації та поведінки до умов мирного життя, психоемоційного стану, синдрому соціально-психологічної дезадаптації.

б. Психологічне консультування (індивідуальне та сімейне).

в. Психокорекційна робота з метою виправленню тих особливостей психічного розвитку, які за прийнятою системою критеріїв не відповідають оптимальній нормі.

г. Навчання навичкам саморегуляції – прийомам зняття напруженості за допомогою релаксації, аутотренінгу і іншим методам.

д. Соціально–психологічні тренінги з метою підвищення адаптивності військовослужбовця і його особистісного розвитку.

е. Допомога в професійному самовизначенні, профорієнтація в цілях перенавчання та подальшого працевлаштування [3, с. 70].

Не дивлячись на складний процес адаптації, який переживає не тільки колишній військовослужбовець, а й члени його родини, учений Д. Зубовський зосереджує увагу на оптимістичному баченні: «загальне розуміння того, що біль та дистрес, викликані травматичною ситуацією, можуть бути джерелом позитивних або адаптаційних особистісних змін (принаймні для деяких осіб) не є новим та імпліцитно простежується протягом всієї історії людства» [2, с. 26]. Тому важливим фактором адаптації є небайдужість, підтримка та сприяння усіх членів родин. А врахування індивідуальних реакцій та проявів після перебування в зоні бойових дій сприятиме успішній адаптації військовослужбовця та членів його родини до умов цивільного життя.

Список використаних джерел:

1. Акименко Ю.Ф., Сила Т.І. Як допомогти родині учасника бойових дій: методичний посібник для соціальних працівників і психологів. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 144 с.
2. Zubovskiy D.S. Особистісне зростання учасників АТО у посттравматичний період. : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Київ, 2019. 285 с.
3. Кучеренко С.М., Хоменко Н.М. Організаційні особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, до умов мирного життя. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Збірник наукових праць. Вип. 21. Харків: НУЦ-ЗУ, 2017. С. 66–74.
4. Міністерство оборони України: Рекомендації для членів сімей учасників антитерористичної операції. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/soczialnij-zaxist-ta-adaptacziya-vijskovosluzhbovcziv/rekomendaczii-dlya-chleniv-simej-uchasnikiv-antiteroristichnoi-operaczii/29-01.html> (дата звернення: 22.06.2019).
5. Пам'ятка для сімей військовослужбовців, які повернулися з зони АТО / За ред. Майстренко Т.М., пер. з англ. Масик О.Л. URL: <http://psyservice.org/wp-content/uploads/2015/03/Повернення-із-зони-бойових-дій.pdf> (дата звернення: 22.06.2019).

Суховієнко Н.А.

кандидат педагогічних наук, логопед,

Консультативно-лікувальний центр патології мовлення,

Київський міський психоневрологічний диспансер № 5

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО ВТІЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

З огляду на загальносвітові орієнтації та спрямованість на демократизацію, рівність і толерантність, нагальною є проблема рівного доступу до освіти всіх громадян, що забезпечується інклюзивною освітою. Поняття «інклюзивна освіта» не є новим для нашої країни і поступово реалізується на практиці у вітчизняному освітньому просторі, наздоганяючи закордонний досвід. Серед дослідників інклюзії слід виділити доробки О. Акімової, А. Аніщук, Л. Будяк, О. Голук, Е. Данілавичюте, Д. Деппелер, І. Дмитрієвої, Л. Зданевич, Т. Зубаревої, А. Колупаєвої, І. Кузави, Е. Кутепоної, Т. Лормана, Д. Лупарта, С. Миронової, І. Садової, Т. Сак, Є. Самарцевої, І. Хафізулліної, А. Шевцової та інших. Аспекти інклюзивної освіти цікавлять численних дослідників багатьох країн світу (Америка, Великобританія, Франція, Італія, Бельгія, Вірменія тощо), вони все частіше звертаються до

удосконалення теоретичних підвалин та практичних способів реалізації інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами.

Нам імпонує визначення закордонних дослідників Г. Кейлі та С. Доуру: «Інклюзивна освіта – це програми спеціальної освіти, які надають послуги підтримки особам з особливими освітніми потребами для продовження освіти на усіх ступенях разом з однолітками. Метою інклюзивної освіти є забезпечення для дитини найкращих умов для реалізації її інтересів та здібностей, а також самостійного виживання в громаді» [6, с. 307].

Гуманістична і правозахисна складова інклюзивної освіти орієнтує на зміну системи соціальних відношень і ґрунтується на інших цінностях, ніж звична для нас традиційна освіта [1]. Основу інклюзивної освіти становить ідеологія, яка виключає будь-які упередження та дискримінацію, і відображає одну із ідей будь-якого демократичного суспільства: усі діти є цінними та однаково важливими членами суспільства.

Інклюзія, зокрема в галузі освіти, базується ще на одній важливій ідеї, а саме концепції «нормалізації», суть якою полягає у тому, що умови життя, побуту, дозвілля людей з особливими потребами мають бути максимально наближеними до умов життя людей, які не мають особливих потреб. Ця ідея закріплена у ряді міжнародно-правових документів, серед яких Декларація ООН про права розумово відсталих (1971 р.), Декларація про права інвалідів (1975 р.), Конвенцією про права дитини (1989 р.) та інші.

Передумовою інклюзивної освіти та її базисом є орієнтація на дотримання принципу толерантності, що допомагає формувати вміння співпереживати, повагу до принципів рівності, що підтримує незалежне життя дітей з особливими потребами в освітньому та соціальному просторах. У роботі Т. Мітчела влучно зауважено про важливість інклюзивної освіти: «Важливо, щоб середовище забезпечувало можливість усім дітям вивчати те, що їм необхідно, щоб освіта реально сприяла поліпшенню якості їх життя, щоб вони знайшли баланс між незалежністю і взаємозалежністю і були готові до повноцінної участі в житті суспільства як громадяни і носії його культури» [3, с. 13].

Наразі усе більше дослідників цієї теми докладають зусиль для пошуку кращих методів практичної реалізації освіти для всіх. Науковиця Л. Миськів сформулювала узагальнений перелік втілюваних принципів інклюзивної моделі освіти, що включає правові, освітні, медичні, соціальні аспекти:

– принцип безбар'єрності – створення середовища із безбар'єрним доступом для осіб з обмеженими можливостями до всіх видів та форм здобуття освіти шляхом розробки та прийняття обов'язкових нормативних актів, що закріплюють цей принцип;

- принцип соціалізації – залучення та включення осіб з обмеженими можливостями в загальноосвітній простір;
- принцип рівності – однакова цінність та рівність людей, незалежно від їх здібностей, стану психофізичного здоров'я та досягнень, кожна особа повинна мати можливість отримувати й розвивати знання та навички;
- принцип науковості – проведення науково-дослідних робіт, розробка науково-обґрунтованих проєктів у сфері пошуку шляхів упровадження інклюзивної освіти;
- принцип співпраці – обмін досвідом та використання успішних світових моделей упровадження інклюзивної освіти;
- принцип просвітництва – широке розповсюдження інформації про необхідність залучення осіб з обмеженими можливостями до загальноосвітнього середовища;
- принцип універсальності – надання можливостей незалежно від виду та форми обмеженості;
- принцип відповідальності – зобов'язання країн провадити політику інклюзії на національному рівні [2, с. 68–69].

Успішне функціонування інклюзивного середовища, окрім вищезазначених принципів, потребує виконання певних умов: 1) визначені вимоги до просторово-часової спільності, у яку включається дитина із особливими освітніми потребами; 2) створення освітнім закладом умов для інклюзії, соціальної інтеграції в різних сферах життєдіяльності для дітей, які мають психофізичні порушення; 3) взаємні зусилля з боку дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, та групи за обопільними змінами для їх зближення в процесі спільної життєдіяльності; 4) соціальне зближення дітей, які мають психофізичні порушення, та їх однолітків, які їх не мають 5) збереження своєрідності, унікальності кожної дитини [5, с. 32].

Практичне здійснення інклюзивної освіти неможливе без професійно підготовлених фахівців. Професійна підготовка фахівців, які заснуватимуть свою діяльність в межах інклюзивної освіти регулюється рядом законів України та деякими міжнародними документами (Декларація про права інвалідів (1975 р.), Конвенція ООН про права дитини (1991 р.), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН (1993 р.), Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2009 р.)) – вони становлять нормативно-правову базу забезпечення роботи інклюзивної освіти [4]. Важливим аспектом практичної реалізації інклюзивної є налагодження співпраці між вихователями, педагогами, учителями, асистентами учителів, соціальними працівниками, дітьми та їх батьками. За умови усесторонньої співпраці та державної підтримки, вітчизняна інклюзивна

освіта стане бар'єрним освітнім простором та середовищем для повної соціальної адаптації дітей, які мають особливі потреби.

Отже, практична реалізація та успішне функціонування інклюзивної освіти залежить від виконання ряду умов для її успішного функціонування, дотримання необхідних принципів, налагодженої співпраці усіх учасників освітнього процесу та держаної підтримки. Такий підхід успішно утілений на закордонному рівні та став прикладом й для вітчизняної інклюзивної освіти.

Список використаних джерел:

1. Мартинчук О. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Вісник психології і педагогіки* : збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка. К., 2012. Вип. 8. URL: https://www.psyh.kiev.ua/Мартинчук_О.В._Підготовка_майбутніх_педагогів_до_професійної_діяльності_в_умовах_інклюзивної_освіти (дата звернення: 09.06.2019).
2. Миськів Л. Принципи, завдання та функції інклюзивної освіти як світової моделі соціалізації осіб з обмеженими можливостями. *Європейські перспективи*. 2013. № 10. С. 66–70.
3. Митчелл Д. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования (Использование научно-обоснованных стратегий обучения в инклюзивном образовательном пространстве) / главы из книги, пер. Аникеев И.С., Борисова Н.В. Москва: РООИ «Перспектива», 2009. 138 с.
4. Суховієнко Н. Нормативно-правова база забезпечення підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності в інклюзивній освіті. *Дванадцяті педагогічні читання пам'яті М.М. Дарманського: актуальні проблеми професійного розвитку майбутніх педагогів у системі неперервної освіти*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 29 верес. 2017 р.). Хмельницький: ХГПА, 2017. С. 84–85.
5. Шпек О. Люди с умственной отсталостью: Обучение и воспитание / пер. с нем. А.П. Голубева. Москва: Academia, 2003. 428 с.
6. Kayili G., Doğru S. Impact of inclusive education received in early childhood on school readiness: a case study. *International Journal of Multidisciplinary Thought*, 2012. № 2. pp. 307–315.

Фоменко К.М.

студентка;

Сукачова О.М.

кандидат психологічних наук, доцент,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБОВОЇ СФЕРИ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Актуальність. Незважаючи на досить велику кількість досліджень характеристик особистості медичних працівників, досить слабо залишаються вивченими змістовні особливості мотиваційної сфери, які впливають на професійний розвиток медичних працівників, а також зміни мотиваційного профілю особистості, що викликані специфікою професійної діяльності [1; 4; 6; 8]. Таким чином, вивчення мотиваційної сфери особистості медичного працівника, зокрема у взаємозв'язку з професійною діяльністю, професійним становленням, представляють на сьогоднішній день досить важливий і актуальний напрямок психологічних досліджень.

Мета дослідження – визначити особливості мотиваційно-потребової сфери медичних працівників у процесі їх професійної діяльності.

Наше дослідження має наступні завдання:

- 1) провести теоретичний аналіз проблеми мотиваційної сфери особистості і професійної діяльності медичних працівників;
- 2) дослідити особливості змісту і структуру потребової сфери у медичних працівників на різних етапах професійного становлення.

Методи та матеріали дослідження. Відповідно до мети і завдань дослідження був підібраний комплекс методів, як теоретичних (аналіз, порівняння, систематизація отриманої інформації та її інтерпретація), так і психодіагностичних («Методика діагностики соціально-психологічних настанов особистості в мотиваційно-потребовій сфері» (О.Ф. Потьомкіної), методи математичної статистики – t-критерій Стьюдента, кореляційний аналіз (коефіцієнт рангової кореляції Спірмена).

У дослідженні в якості випробуваних взяли участь студенти 1 і 2 курсу Харківського базового медичного училища № 1, у віці від 16 до 20 років, дівчата, у кількості 50 осіб; медичні сестри, що працюють на практиці і мають стаж роботи не менш року, у віці 20-35 років, у кількості 20 осіб; лікарі, що працюють у тих же медичних закладах у кількості 15 осіб.

Результати. Теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження мотиваційної сфери особистості дозволив побачити широкий семантичний діапазон природи мотиваційних явищ, їх функцій. Існують різні підходи до визначення мотиваційної сфери особистості, її структури,

змісту, динаміки і механізмів. Цим проблемам присвячена велика кількість робіт як у вітчизняній психології (Є.П. Ільїн, В.І. Ковальов, О.М. Леонтьєв і ін.), так і в зарубіжній (К. Левін, А. Маслоу і ін.) [2; 3; 5; 7].

Результати дослідження специфіки мотиваційно-потребових установок подані у вигляді таблиці 1 і 2.

Таблиця 1

**Показники прояву установок у мотиваційно-потребовій сфері
у медиків на різних етапах професійного становлення
(в умовних балах)**

	1 група 1 курс ($\bar{x} \pm \sigma$)	2 група 2 курс ($\bar{x} \pm \sigma$)	3 група мед. сестри ($\bar{x} \pm \sigma$)	4 група Лікарі ($\bar{x} \pm \sigma$)
Орієнтація на процес	8,59±2,81	6,34±1,84	6,18±1,65	5,40±1,84
Орієнтація на результат	6,22±2,18	5,51±1,64	6,05±1,96	6,33±1,63
Альтруїстична орієнтація	8,22±4,24	5,30±1,99	6,02±2,14	5,07±1,94
Егоїстична орієнтація	4,00±2,06	4,05±1,98	3,60±2,07	3,47±2,17
Орієнтація на працю	4,66±1,96	5,10±1,91	4,93±2,24	5,07±1,39
Орієнтація на свободу	6,22±2,15	5,95±1,92	5,95±2,20	4,80±1,93
Орієнтація на владу	2,63±2,27	3,51±2,16	3,25±2,38	3,93±2,12
Орієнтація на гроші	3,72±1,92	4,04±1,78	3,82±1,68	4,20±2,14

Таблиця 2

**Показники відмінності прояву установок в мотиваційно-потребовій
сфері в групах медиків на різних етапах професійного становлення**

	t 1-2	t 1-3	t 1-4	t 2-3	t 2-4	t 3-4
Орієнтація на процес	4,34***	4,46***	4,64***	0,62	1,89	1,49
Орієнтація на результат	1,74	0,37	0,19	1,89	1,86	0,57
Альтруїстична орієнтація	3,81***	2,75**	3,49**	2,26*	0,44	1,66
Егоїстична орієнтація	0,13	0,89	0,79	1,45	0,99	0,21
Орієнтація на працю	1,16	0,60	0,82	0,52	0,07	0,30
Орієнтація на свободу	0,66	0,57	2,27*	0,00	2,20*	2,00*
Орієнтація на владу	2,02*	1,23	1,91	0,74	0,73	1,08
Орієнтація на гроші	0,87	0,25	0,74	0,85	0,28	0,64

Примітка: * $p \leq 0.05$ ** $p \leq 0.01$ *** $p \leq 0.001$

Висновки.

1. Теоретичний аналіз наукової літератури показав, що мотивація професійної діяльності медичного працівника визначається складним,

динамічним процесом, який розвиває власну індивідуальність, свій професійний стиль, спрямовує активність особистості професіонала.

2. Особливе значення у структурі особистості медичного працівника має наявність мотивації професійного самовдосконалення. Вона включає в себе три компоненти: відношення до своєї професії; відношення до себе як професіонала; відношення до самовдосконалення в професійній сфері.

3. У психологічній літературі мотиваційна сфера представляє собою комплекс мотиваційних утворень зі складними, багатомірними, ієрархізованими зв'язками, що мають еволюційний характер і визначають її якість. В науковій літературі існують різні уявлення про цілісність, компоненти мотиваційної системи.

4. Мотиваційна сфера професійної діяльності створює єдину систему, до якої входять у складному взаємозв'язку різні цілі, мотиви та установки. Мотивація організує цілісну поведінку, підвищує професійну активність, суттєво впливає на формування цілі і вибір шляхів її досягнення.

5. У досліджуваних першокурсників усвідомлення життя пов'язане з вирішенням завдань професійного й особистого самовизначення.

6. У другокурсників усвідомлення життя пов'язане з освоєнням професії, її цінностей, операцій, конкретних медичних маніпуляцій. Тобто, на відміну від першокурсників, у них відбувається розвиток мотиваційної сфери за принципом «зсув мотиву на ціль».

7. Для всіх досліджуваних медичних сестер характерна висока «Орієнтація на альтруїзм» і низька на «егоїзм» і «гроші». При цьому виявляються і деякі зміни у потребовій сфері в процесі професійного становлення майбутніх медичних сестер. У медичних сестер, які вже працюють, відзначається протиставлення «Орієнтації на альтруїзм» дефіцитарним потребам. У лікарів найбільш виражені «Альтруїстична орієнтація» і «Орієнтація на процес», які стримують із двох боків реалізацію таких егоїстичних настанов у потребовій сфері, як «Орієнтацію на владу» і «Орієнтацію на гроші». Таким чином, у цій групі корислива мотивація протистоїть мотивації допомогти іншим і робочій рутині. У медичних сестер і лікарів «альтруїзм-егоїзм» утворюють дихотомію, що говорить про усвідомлену моральну регуляцію поведінки.

Отже, вивчення мотиваційно-потребової сфери особистості медичного працівника в загальному й зокрема у взаємозв'язку з професійною діяльністю, професійним становленням, є значним в психології праці та представляє на сьогоднішній день досить важливий і актуальний напрямок психологічних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Баклицький І.О. Психологія праці: Підручник / І.О. Баклицький. – К.: Знання, 2012. – 535 с.
2. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2006. – 508 с.
3. Ковалев В.И. К проблеме мотивов / В.И. Ковалев // Психологический журнал. – 1981. – № 1. – С. 29-44.
4. Костенко І.Ф. Система медсестринської освіти в країнах Європи та в Україні / І.Ф. Костенко // Медична освіта. – 2016. – № 4. – С. 49-54.
5. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции / А.Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1971. – 328 с.
6. Литвак А.И. Система мотивации персонала медучреждения / А.И. Литвак // Главный врач. – 2016. – № 11. – С. 36-44.
7. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу; [пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 2006. – 352 с.
8. Харди И. Врач, сестра, больной. Психология работы с больным / И. Харди. – [Пятое, переработанное и дополненное издание на русском языке]. – Будапешт: Издательство АН Венгрии, 1988. – 338 с.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Кордулян Ю.В.

*молодший науковий співробітник,
Українська науково-дослідна станція карантину рослин
Інституту захисту рослин НААН України*

ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНЕ ВИРОЩУВАННЯ СОЇ

За масштабами виробництва у світовому землеробстві соя займає одне з перших місць серед сільськогосподарських культур завдяки своїм цінним біологічним та господарським властивостям [1, с. 57].

На сьогодні головною запорукою успішного вирощування сої є якісне насіння, застосування новітніх технологій вирощування, які дозволяють рослинам протягом усього періоду вегетації успішно розвиватись та в кінцевому результаті давати високі врожаї та покращувати його якісні показники. Завдяки унікальному поєднанню у рослинах сої двох найважливіших процесів фотосинтезу і біологічної фіксації азоту, вона значною мірою забезпечує свою потребу в азоті, покращує родючість і азотний баланс ґрунту, забезпечує одержання чистої продукції, поліпшує екологію [2, с. 42].

Останнім часом у багатьох країнах, незважаючи на широкі можливості застосування агрохімікатів при вирощуванні сільськогосподарських культур, зокрема і сої надається пріоритетне значення використанню біопрепаратів.

Застосування біологічно чистих енергозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур зумовлює максимальне використання потенційних можливостей рослин при спрямованому для цього керуванні життєво необхідними факторами їх життя. Використання екологозберігаючих агротехнологій із застосуванням біопрепаратів знаходить все більше прихильників.

Як показують результати досліджень, використання біопрепаратів досить ефективно та якісно зарекомендували себе в умовах взаємодії з даним сортом сої у польових випробуваннях. Так, обробка насіннєвого матеріалу зазначеним стандартним комплексом на дослідному варіанті сорту сої Чернівецька 9, показав середній показник висоти рослини (88,6 см) у порівнянні з контрольним варіантом (без обробок) 86,0 см.

Досліджуючи вміст листових пігментів за дії біопрепаратів, кількість хлорофілу перевищувала контроль на 32,8% з розрахунку мг/100 г

листяної маси (табл. 1), що може вказувати на підвищення інтенсивності азотфіксації у рослинах сої.

Таблиця 1

**Вплив різних біологічних комплексів для обробки насіння сої
на розвиток рослин та їх фотосинтетичні властивості
(польовий дослід, сорт Чернівецька 9, УкрНДСКР ІЗР, 2016–2018 рр.)**

Варіанти дослідів	Хлорофіл, мг/100 г листяної маси			Висота рослини, см	Середня кількість стебел, шт/росл.	Маса 100 насінин, г
	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>a+b</i>			
Контроль	79,16	30,91	110,07	86,0	3,2	14,4
Біомаг Соя 4,0 л/т + Біофосфорин 1,0 л/т + Фітодоктор 1,0 л/т + Триходермін 2,0 л/т Урожай Старт 0,1 л/т (стандартний комплекс)	115,14	31,07	146,21	88,6	4,0	16,0

При дослідженні азотфіксуючої активності симбіотичної системи встановлено її зростання у варіанті з обробкою біопрепаратами, що забезпечило збільшення кореневобактеріального комплексу в 6,3 рази, азотфіксації в 2 рази і становило 498,0 нмоль C_2H_4 /год. на одну рослину нітрогеназної активності (табл. 2).

Позитивний вплив біопрепаратів позначився також на рівні врожайності сої. Якщо на контролі (без обробки) урожайність складала 2,24 т/га то при застосуванні стандартного комплексу біопрепаратів – 2,66 т/га, що на 18,8% більше ніж показник у контролі.

Таблиця 2

**Вплив різних біологічних комплексів для обробки насіння сої
на азотфіксацію рослин сої (польовий дослід, сорт Чернівецька 9,
УкрНДСКР ІЗР, 2016–2018 рр.)**

Варіанти дослідів	Кількість бульбочок на кореневій системі, шт/росл.	Нітрогеназна активність нмоль C₂H₄/год. на рослину	Кількість сформова- них бобів на рослині, шт	Урожай- ність, т/га
Контроль	4,3	283,4	46,6	2,24
Біомаг – Соя 4,0 л/т + Біофосфорин 1,0 л/т + Фітодоктор 1,0 л/т + Триходермін 2,0 л/т Урожай Старт 0,1 л/т (стандартний комплекс)	27,3	498,0	57,0	2,66

Отже, одержані нами дані вказують, що використання та застосування препаратів біологічного походження є доцільним заходом, який дає можливість спрямовано регулювати найважливіші процеси в рослинному організмі, найповніше реалізувати потенційні можливості сорту, підвищувати стійкість рослин до несприятливих факторів середовища, ураження хворобами та шкідниками.

Список використаних джерел:

1. Миколаєвський В.П., Сергієнко В.Г., Титова Л.В. Вплив інокулянтів на формування симбіотичних систем, розвиток хвороб та продуктивність сої різних сортів // Мікробіологія і біотехнологія. Одеса, 2016. № 3. С. 57-68.
2. Дробітько А.В., Дробітько О.М., Данілов І.В. Вплив інокулянтів Intex і Оптімайз на врожайність та якість сортів сої в умовах Північного Степу // Наукові праці. Екологія. Миколаїв, 2015. Вип. 244. Том 256. С. 42-45.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ**Kuznyetsov Yu.A.***PhD, Associate professor, Chief of Laboratory,
Research and Production Enterprise HARTRON-ARKOS LTD***IMPROVEMENT OF THE NAVIGATION DEVICES
CHARACTERISTICS BY ALGORITHMIC METHOD**

Introduction. The navigation devices based on fiber-optic gyroscopes (FOG) and pendulum accelerometers (PA) for use in aircraft and spacecraft control systems of different types are developed at the Research and Production Enterprise (RPE) HARTRON-ARKOS LTD (Kharkiv, Ukraine). The integrated universal navigation complex (UNC) is one such device. Fiber-optic gyroscopes become a serious alternative to mechanical, laser and other gyros. They have rather high accuracy of measurements, relatively small dimensions, mass, energy consumption and low readiness time [1]. That is what determined their use in the UNC.

The goal of development. The basic set of UNC consists of an inertial measuring unit (IMU) and a navigation computer connected with the equipment of the consumer of the satellite navigation system. In navigation computer the additional links on-board computer control system are provided. The IMU consists of three FOGs and three PAs, which operate in the mode of measurements of angle and speed, accordingly. FOG and accelerometers are installed on the base platform in accordance with the orthogonal scheme.

The basic principle of functioning the UNC is the principle of a strapdown inertial navigation system, adjusted by external information sensors. The goal is to create an accurate universal navigation device with stable precise characteristics that do not depend on the temperature of the environment and other factors, while the characteristics of these sensors are closer to the middle class precision sensors.

The applying FOG as an angular velocity meter has put a number of new tasks to the developers. The main ones are the problems of studying the influence of temperature, including the PA, the magnetic field and radiation, on the error of measurement of the FOG, as well as the question of improving the technology of testing and methodology for determining the technical characteristics, the development of mathematical models [2].

To achieve the above-mentioned goal, the following tasks were set:

- study of the heat sensitivity of FOG and PA and the construction of a mathematical models of sensors temperature error;
- carrying out calibration works to determine the systematic errors of the FOG and PA, which are independent of the temperature factor, and technological errors in the manufacture of the IMU;
- assessment of the effectiveness of the developed methodology to achieve the exact characteristics of the device.

Solving set tasks. The step-by-step solution of the above-mentioned tasks is the technology of creating an integrated UNC based on a free-form inertial navigation system on FOG and PA.

It should be specially noted the follows. The enterprise has created technology of conducting thermal tests of separate sensors (FOG, PA) and technology of thermal testing of the device as a whole. Approximate polynomial mathematical models of thermal errors of FOG and PA (bias of zero, and scale factors) were constructed. These models allowed algorithmically compensate the thermal errors of sensors in the UNC. This ensured the stability of the exact characteristics of the device [3; 4].

Mathematical model of thermal FOG drift:

$$W_T(T, G, t) = K_0^W + K_1^W T_{\text{FOG}}(t) + K_2^W G_{\text{FOG}}(t) + K_3^W T_{\text{FOG}}(t) G_{\text{FOG}}(t) + K_4^W G_{\text{FOG}}^2(t) + K_5^W T_{\text{FOG}}(t) G_{\text{FOG}}^2(t) + K_6^W G_{\text{FOG}}^3(t).$$

Mathematical model of thermal PA errors:

$$\tau_T(T, t) = K_0^\tau + K_1^\tau T_{\text{PA}}(t) + K_2^\tau T_{\text{PA}}^2(t),$$

$$K_T(T, t) = K_0^K + K_1^K T_{\text{PA}}(t) + K_2^K T_{\text{PA}}^2(t) + K_3^K T_{\text{PA}}^3(t),$$

where K_i^W, K_j^τ, K_k^K ($i, j, k = 0, 1, 2, \dots$) – the parameters of mathematical models of thermal FOG drift, bias of zero and error of scale PA coefficients; $T_{\text{FOG}}(t), G_{\text{FOG}}(t), T_{\text{PA}}(t)$ – centered and normalized temperature and sensors temperature gradient.

The FOG of this party has small errors due to temperature changes of the device. The developer of FOG provides compensation for its programmatic errors in the controller of the most sensitive element. However, software in the computer of the UNC in the absence of such temperature self-compensating FOG allows its temperature compensation. Thermal tests require a lot of time. For its reduction, software was developed that allows automation of tests on the ACUTRONIC stand and to carry them out continuously for 63 hours. On graphs Fig. 1 are the output signals of the PA during their thermal tests in the UNC when the ambient temperature changes in the range $-40 \dots +50^\circ\text{C}$ and the base temperature $+10^\circ\text{C}$. From the graphs shown in Fig. 1, it can be seen that PAs have a marked thermal sensitivity.

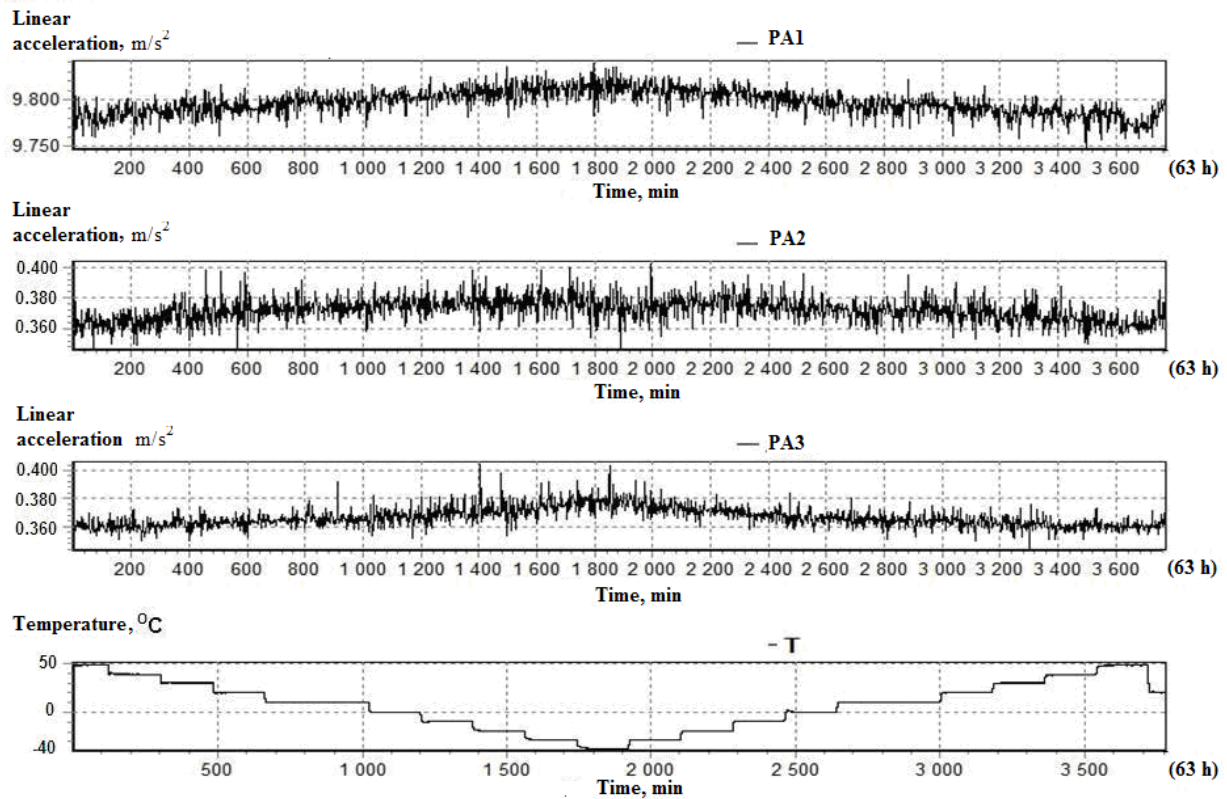

Fig. 1. Measurement of PA as the part of the UNC

When carrying out the calibration of the device, the systematic errors of the sensors at the base temperature are determined:

- bias of zero FOG and PA;
- errors of scale factors;
- angles of actual orientation of the sensitivity axes of the FOG and PA after placement of them in the construct of the IMU.

The method of calibration is based on the direct measurements of the sensors and their comparison with the reference values. For the implementation of the method, the following data is required: measurement of sensors; value of the azimuth of the angle of the device; the value of the latitude of the place; reference value of the angular velocity of the platform for each gauge turn; reference value of the measured angle of the platform turn. The conditions for conducting experiments are as follows: horizontality of the axes of the IMU; absence of precession of the axis of rotation; high accuracy of the original exhibition of the IMU axes; high accuracy of fixing the time to reach the measured angle of the platform turn [4].

After calibration of the UNC and taking into account the systematic values of temperature compensation, an array of formular parameters that correspond to this device was formed. The key in evaluating the results of experimental research of the device is the conclusion that the random variances correspond to the range and the side from the design values. As a result of the research, the main characteristics of the UNC were obtained [4; 5].

Conclusions. In the RPE HARTRON-ARKOS LTD the technology for the creation of integrated navigation devices based on the FOG and PA for use in the control systems of aircraft of various types was developed.

The research have shown that the navigation device – a universal navigation complex created with this technology – integrates with the satellite navigation system as well as in the autonomous inertial modes, provides characteristics that meet the requirements for modern control systems for rocket carriers, objects of aviation technic, unmanned aerial vehicles of medium and heavy class.

References:

1. Zlatkin Yu.M., Oleynik S.V., Kuznyetsov Yu.A., Uspenskiy V.B., Bagmut I.A. Technology and results of tests of the strap-down star-inertial unit for control systems of spacecrafts // 19th Saint Petersburg International Conference on Integrated Navigation Systems. Proceedings. – Saint Petersburg: CSRI “Elektropribor”, 2012, pp. 238-241.
2. Чумаченко А.В., Фирсов С.Н., Кузнецов Ю.А., Успенский В.Б., Голуб Е.Ю. Методика определения и результаты испытаний влияния магнитного поля Земли на работу волоконно-оптических гироскопов // Радіоелектронні і комп’ютерні системи. – 2012. – № 2(54). – С. 66-71.
3. Кузнецов Ю.А., Олейник С.В., Успенский В.Б., Хацько Н.Е. Разработка модели дрейфа ВОГ ОИУС 501 в условиях температурных изменений датчика // Сб. трудов XXV Междунар. науч. конф. ММТТ-25: в 10 т. – Т. 6. – Секция 10. – Волгоград: Волгогр. гос. техн. ун-т, 2012. – Харьков: Национ. техн. ун-т «ХПИ», 2012. – С. 82-84.
4. Zlatkin O.Yu., Oleynik S.V., Chumachenko A.V., Kuznyetsov Yu.A., Kozhuhov V.D., Uspensky V.B., Gudzenko A.V. The development of a high-precision strapdown inertial system based on medium-accuracy fiber-optic gyroscopes for rocket and space applications // 21th Saint Petersburg International Conference on Integrated Navigation Systems. Proceedings. – Saint Petersburg: CSRI “Elektropribor”, 2014, pp. 272-287.
5. Кузнецов Ю.А., Олейник С.В., Успенский В.Б. Опыт создания бесплатформенного астроинерциального блока на базе волоконно-оптических гироскопов для систем управления космических аппаратов // Динамика полета и управление: 50 лет в ХПИ. Монография / Д.В. Бреславский, В.Б. Успенский, А.А. Ларин и др. Под общ. ред. Д.В. Бреславского. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2014. – 488 с. – С. 295-322.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Жукова Г.В.

*кандидат педагогічних наук, докторант,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ДОДАТКОВА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ ПОЗААКАДЕМІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Ключовими орієнтирами сучасної системи освіти є знання і професійні навички. Місце освіти в житті суспільства на сучасному етапі багато в чому визначається роллю знань в суспільному розвитку людей, можливістю розвитку їх професійних і особистісних якостей. Це розкриває такі напрями: міжнародне визнання національних освітніх програм, забезпечення академічної мобільності студентів та професорсько-викладацького складу і задоволення потреб особистості в сфері отримання професійної освіти. Останній напрям передбачає активізацію самостійної роботи студентів не тільки у академічному, а й у позаакадемічному просторі. Сприяння розвитку мобільності, усвідомлене закріпленню навчального матеріалу, набуття нових професійних знань і умінь, формування практичних навичок є вмінням творчого підходу до вирішення проблем, які стоїть перед майбутнім фахівцем. Усвідомлена самостійна робота студента сприяє поступовому розвитку вміння працювати з різними інформаційно-аналітичними та науковими ресурсами.

В контексті додаткової освіти актуальним є питання впровадження інноваційних форм і методів позаакадемічної освіти у навчально-виховний процес вищого навчального закладу. Важливим світоглядним орієнтиром у формуванні позаакадемічної освіти є екологічна свідомість, яку можна охарактеризувати як цілісну систему, що має такі компоненти: ґрунтовні екологічні знання, екологічний стиль мислення та навчання, екопозитивна діяльність у поширенні екологічних знань [2]. Зміна парадигми екологічної освіти проходить паралельно і у взаємозв'язку із удосконаленням суті освіти, від індустріального, постіндустріального суспільства до інформаційного відповідно формування еколого-освітньої культури особистості. Екологічна та позаакадемічна освіта потребують оптимізації на основі глибокого психолого-педагогічного осмислення свідомості з урахуванням рівня розвитку скоординованих знань

відповідно тих соціальних функцій, які виконує екологія і освіта у сучасному суспільстві.

Якість підготовки фахівця на сучасному етапі розвитку суспільства визначається не тільки рівнем його ерудованості, а й умінням самостійно ставити і вирішувати завдання в сфері своєї професійної діяльності. Це теж є одним з важливих чинників позаакадемічної освіти. Активна діяльність студента стає основою підготовки майбутніх фахівців до подальшої професійної діяльності. Слід відзначити такий важливий фактор формування особистості студента, як майбутнього фахівця – це особистість викладача. Основи професійних знань студент отримує від викладача, а оскільки процес передачі і отримання знань є не абстрактним і механічним, а на противагу цьому характеризується як активна і емоційно-насичена взаємодія між особистостями, то і одержувані знання студент тлумачить через призму особистісних симпатій і прихильностей до особистості викладача. Викладач як особистість повинен мати чітко вибудовану систему особистісних позицій, повинен мати тверді моральні позиції по відношенню до життя, і, без сумніву, володіти високими професійними якостями в своїй області діяльності для того, щоб, навіть без диплому державного зразка, майбутній фахівець володів високопрофесійними знаннями.

Значною частиною педагогічної діяльності викладача є її гуманістична спрямованість на того, хто навчається як повноправного учасника. Варто сказати, що професійна діяльність викладача сама по собі є системоутворюючою діяльністю і одним з факторів відтворення життєвих цінностей. Тому весь процес формування особистості студента як майбутнього професіонала повинен бути пронизаний гуманістичним ставленням як до партнерів по взаємодії, так і по відношенню до виконуваної ним діяльності [1]. Найбільш доцільно це можна забезпечити в позаакадемічному освітньому просторі. Результатом позаакадемічної освіти може бути внутрішнє набуття особистістю потрібних якостей, декларування установок, норм і мотивів професійної діяльності.

Інтеграційні процеси в світовому економічному співтоваристві формують нове конкурентне середовище освіти, для якого характерні підвищені вимоги до управління якістю освітнього процесу і послуг, що надаються. Обумовлена цими реаліями необхідність відповідності умовам ринкової економіки і розвитку світового ринку освітніх послуг означає важливість інноваційного розвитку всієї системи освіти, що забезпечує адекватний рівень її конкурентоспроможності. Зростання впливу таких показників, як підвищення якості товарів і послуг, їх диверсифікація і скорочення життєвого циклу, змушує позаакадемічну освіту розробляти стратегії розвитку, інтегрально вирішувати питання впровадження

принципово нових технологій, типів організації виробництва, управління і підготовки кадрів.

Отже, сучасні навчальні технології унікальні і перспективні, вони своєчасно налаштовують і захоплюють новими враженнями. Однак, для тих, хто не підтримує нові освітні цілі, середовище діалогу академічної і позаакадемічної освіти не сприятиме знанням і широкомасштабним змінам. Перспективна трансформація освіти в бік позаакадемічної – це глибока, фундаментальна зміна структури референції та світогляду, які виокремлюються із додаткової освіти.

Список використаних джерел:

1. Онкович Г.В. Новітні терміни медіаосвіти та медіа дидактики. Лінгвістика. Лінгвокультурологія. Кроскультурна і міжкультурна комунікація: проблеми, питання, рішення. Дніпро : ДНУ ім. Олеса Гончара, 2018. № 12. Частина 2. С. 277–291.

2. Снісар О., Шевченко О. Формування екологічної свідомості та екологічної культури студентів-медиків. *Наукові записки. Серія : педагогіка*. 2017. № 1. С. 160–166.

Колесніченко С.С.

аспірант,

Київський університет туризму, економіки і права

СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЛАДИ В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасних умовах відбувається ускладнення процесів здійснення влади та владних відносин відповідно до зміни парадигми до підходів самої сутності влади. Кардинальні зміни, викликані інформаційною революцією (цифровізація інформації, розвиток телекомунікацій, інформаційно-комунікаційні технології та інформатизація), стають головною причиною змін та трансформацій на рівні комунікацій та комунікативних процесів, в першу чергу на рівні взаємовідносин (комунікації) влади і суспільства. Подальший розвиток інформаційного суспільства створює нову парадигму інформаційної влади, змінює підходи до комунікативної влади, нових взаємовідносин (комунікацій) на рівні влада-суспільство, що стає передумовою необхідності подальших досліджень комунікативної влади. Тому в сучасних умовах відбувається ускладнення процесів здійснення влади та владних відносин відповідно до зміни парадигми самої сутності влади під впливом сучасних засобів масової комунікації. Адже день сучасної людини починається з інформації, отриманої з новин по телевізору, радіо і, скоріш за все, через

новини в Інтернеті або соціальні медіа і мережі. Досить вдало характеризує сучасні ЗМІ О. Зінов'єв, який відзначає, що «засоби масової інформації – це Ватикани сучасного світу», адже «сьогодні преса робить те, що століття тому робили священики і Церква», а «телебачення, газети, радіо, інформаційні агенції грають першу скрипку у ментальній ідеологічній сфері», ось чому «дехто називає ЗМІ «четвертою владою», «але це значно більше, це третя влада», оскільки «міць нинішніх мас-медіа переважає всі можливості, які будь-коли мала та чи інша релігійна організація» [7, с. 58]. Ось чому можна говорити про те, що завдяки телебаченню відкрилися нові горизонти для реклами, політичної реклами, пропаганди та PR акцій і заходів. Так, на сьогодні сам телевізор перетворився із простого засобу передачі телепрограм у складний багатофункціональний пристрій, який увібрав у себе функції телевізора, комп'ютера, музичного центра та накопичувача даних (аудіо, відео, фото, тексти). Наступним важливим елементом є побудова глобальної мережі передачі даних, завдяки якій починає створюватися віртуальний простір, який починає досить агресивно відвоювати у фізичного простору рівень впливу на людину і суспільство в цілому. Тут можна відзначити нове явище, яке отримало назву «соціальні мережі», «соціальні медіа», де порядок денний новин формують прості люди. Також необхідно відзначити, що досить важливою особливістю сучасних друкованих газет, журналів та теле і радіо каналів є їх електронні версії в мережі Інтернет, і найголовніше, як зазначає Л. Мудрак, вони «є не просто оцифрованими текстовими публікаціями, доступними на корпоративному веб-сайті традиційного друкованого ЗМІ, а натомість є електронною пресою з розширеними можливостями ілюстрування публікацій не лише фото-, а й відеоматеріалами, додаванням інтерактивних сервісів для споживачів у вигляді коментування, опитування, додавання власних новин, публікацій, можливостями замовлення загальних чи тематичних інформаційних розсилок тощо» [4]. Крім того, на сьогодні досить впливовими стають інформаційні агентства (глобального, регіонального та національного) рівнів, які на сьогодні формують порядок денний для переважної більшості мас-медіа. Зважаючи на вищевказане, необхідно відзначити, що новітні інформаційно-комунікаційні технології дають змогу не тільки передавати інформацію, а і вести діалог із глядачем у реальному часі (опитування, пряме включення (залучення) теле– та радіо– слухачів до діалогу тощо). Ось чому сучасні засоби масової інформації перетворюються на засоби масової комунікації (ЗМК). І найголовніше, вказані зміни формують нове відношення суспільства до нових можливостей телебачення. Так, Л. Карпова, О. Аверьянов говорять про те, що «телебачення стає для аудиторії не просто технічним засобом – воно сприймається як річ, що

породжує телевізійну реальність», де «абсолютизація засобів масової комунікації стає для телевізійного покоління цілком природною», адже «через телебачення і подібні йому засоби масової комунікації людина набуває ілюзію освіченості, що часто ускладнює сприйняття об'єктивної реально існуючої інформації» [3, с. 149].

Як зазначає О. Іголкін, «в секуляризованому суспільстві засоби масової інформації (ЗМІ) не так повідомляють про останні події в світі, скільки задають загальний настрій, тонус життя, ціннісно-смыслову орієнтацію», адже «саме через ЗМІ регулюється соціальна і політична поведінка, задається моральний і психологічний камертон життя, закріплюються або змінюються стереотипи сприйняття і реакції» [2]. Таким чином, сучасні ЗМІ та ЗМК отримують більше влади над людиною, ніж це було в традиційному суспільстві.

Так, досліджуючи «засоби масової інформації як якісно нові суб'єкти політичних комунікацій», Д. Дубов зазначає, що «найбільш перспективною та гнучкою, вбачається модель соціальної відповідальності ЗМІ як така, що дає змогу поєднувати свободу преси з відповідальністю, із завданнями вираження спільних інтересів, інтеграції суспільства, цивілізованого вирішення конфліктів, які виникають, роз'яснення громадянам спільних цілей і сприяння формуванню спільних цінностей, представлення різних точок зору, відображення думок і позицій різних суспільних груп» [1, с. 59]. Таким чином, сучасне бачення комунікативної влади полягає у створенні умов, коли дискусії, обмін точками зору та вибір загальної позиції відбувається в умовах толерантності «до політичних опонентів та прагнення відстояти свою точку зору засобами раціональної аргументації» [6, с. 211]. Тобто, за основу береться сама аргументативно доказана позиція на основі загального консенсусу для легімізації влади, а ЗМІ та ЗМК виступають інструментом побудови нових взаємовідносин між владою і суспільством в рамках відповідної державної інформаційної політики. Наприклад, В. Попов визначає державну інформаційну політику як «ще здатність і можливість суб'єктів політики впливати на свідомість, психіку людей, їх поведінку і діяльність за допомогою інформації в інтересах держави і громадянського суспільства...» [5, с. 82]. Ось чому і «потребує практичного вирішення питання визначення нової ролі держави у її взаємодії зі ЗМІ в сучасних умовах та напрацювання відповідних демократичних механізмів такої взаємодії» [1, с. 63], щоб хоч якось залишати людину у «фізичному» соціумі, з якого вона може досить легко переходити у віртуальний, де влада ще не повним чином може контролювати цей простір.

Так, можна констатувати, що нові ЗМІ та ЗМК стали більш «грізною» зброєю в руках влади для маніпуляцій суспільством, але і «нове»

суспільство також отримало нові можливості впливу на інформаційну політику, інформаційну владу та владу в цілому.

Список використаних джерел:

1. Дубов Д. Засоби масової інформації як якісно нові суб'єкти політичних комунікацій / Д. Дубов // Політичний менеджмент. – 2007. – № 1. – С. 57-65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ПоМе_2007_1_8
2. Иголкин А. Пресса как оружие власти // Россия: XXI век. 1995. № 11-12 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.russia-21.ru/XXI/RUS_21/ARXIV/1995/igolkin_11_12-1995.htm#_ftnref31
3. Карпова Л.И. Влияние телевидения на развитие теории массовых коммуникаций [Електронний ресурс] / Л.И. Карпова, О.В. Аверьянов // Научный Вестник МГТУ ГА. – 2013 – № 191. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-televideniya-na-razvitie-teorii-massovyh-kommunikatsiy>
4. Мудрак Л. Конвергентні медіа як наукова категорія та суб'єкт інформаційного простору [Електронний ресурс] / Л. Мудрак. – 2013. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2013-2-34.pdf>
5. Попов В.Д. Информациология и информационная политика / В.Д. Попов. – М.: Изд-во РАГС, 2001. – 120 с.
6. Тур М.Г. Комунікативна влада: утопія чи реальність? // Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід. – К.: Етна – 1, 2006. (268 с.) – С. 211-220.
7. Washington ProFile. Средства массовой информации – Ватиканы современного мира / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.washprofile.org/en/comment/reply/>

Петренко М.О.

аспірант,

Київський університет туризму, економіки і права

ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Дослідження розуміння проблеми людської гідності привело нас до необхідності її осмислення крізь призму сучасної філософії справедливості. Адже, як ми вже наголошували вище, без поваги до людської гідності неможлива створення справедливого суспільства. Потреба в сучасному осмисленні питання справедливості у вирішенні проблем людської гідності ще раз свідчить про перетворення цих проблем з філософських у життєво-практичні, адже і справедливість, і людська гідність є засадничими, фундаментальними умовами людського буття. А. Гергун, розглядаючи проблему глобальної справедливості відзначає, що «справедливість є визначальним чинником суспільного життя», отже,

«лише ті норми та правила, що визначені справедливими, здатні забезпечити добрий суспільний устрій» [1, с. 146]. В свою чергу П. Рікер актуалізує розгляд справедливості через призму протидії насильству, приниженню людської гідності, адже «обурення при зіткненні з несправедливим є значно більшим порівняно з тим, що Дж. Ролз називав «добре зваженими переконаннями» [4, с. 9]. При цьому А. Сен, пропонує два основних підходи до розуміння справедливості, називаючи перший «трансцендентальним інституціоналізмом», який «зосереджений на виявленні справедливого інституційного устрою суспільства», а другий підхід залежним від «реальної поведінки людей і їх соціальної взаємодії» [7, с. 41, 42]. М. Тур, звертаючись до проблеми справедливості, акцентує увагу на проблемі легітимності суспільних інституцій, відзначаючи, що «відчуття справедливості емпіричним індивідом, яке переживається ним екзистенційно, відбувається на емпіричному рівні, в якому справедливість постає етичною шкалою *zoön politikon* у справі легітимації усіх форм соціальної практики в тому числі і соціальних інститутів», де «справедливість має також трансцендентальний вимір – як квінтесенція належного», тому «здобуваючи ознак всезагальності та універсальності, вона підводиться тут на абстрактний рівень апіорності, як сфера моральної норми та закону», а «оскільки реалізація вимог справедливості в конкретних життєвих формах постає горизонтом недосяжного Блага, вона як ідея розуму править, скоріше, за регулятивну ідею, здобуваючи трансцендентного виміру» [10]. Адже людина прагнучи до гідного та справедливого життя (рівня абсолютної або повної справедливості та гідного буття) отримує лише певний рівень, який ніколи не є абсолютним. Німецький філософ П. Козловські у своїй праці «Принципи етичної економіки» визначає справедливість як «здійснення морального в суспільних відносинах людей, позицію і практику надання кожній людині того, що належить їй по праву» [3, с. 135]. Ось чому можна говорити лише про намагання людини (суспільства в цілому) дійти до абсолютного справедливого людського буття.

Дж. Ролз «розбудовуючи свою теорію справедливості як чесності, визнає почуття власної гідності одним із найістотніших благ людини», коли «суспільства, в якому лихі люди (а особливо їхні керманичі) не зможуть зухвало тішитися безсиллям і приниженістю залежних від них людей» [8, с. 281]. Продовжуючи далі своє бачення справедливості Дж. Ролз відзначає, що «справедливість не допускає, щоб втрата свободи одними виправдовувалася великими благами інших», тому «виключається такий підхід, при якому баланс втрат і надбань різних людей розглядається так, як якщо б вони були однією особистістю», оскільки «в справедливому суспільстві основні свободи вважаються за загальноприйнятими, і права, гарантовані справедливістю, не є предметом

політичного торгу або ж калькуляції соціальних інтересів» [5, с. 38]. Актуальність «неможливості однієї соціальної групи чинити справедливість за рахунок іншої» під приводом «благих намірів», зберігається по цей день.

Дж. Роулз розглядає поняття моралі та моральності, як основу подальших міркувань над питанням справедливості. Також він визначає важливість здійснення «морального навчання», коли «моральне навчання є не стільки справою забезпечення відсутніх мотивів, скільки вільним розвитком наших внутрішніх інтелектуальних і емоційних здібностей відповідно з їх природними схильностями», адже «у міру зростання розумових здібностей люди приходять до визнання свого місця в суспільстві; вони здатні стати на точку зору інших, оцінюють взаємні переваги встановлення чесних умов соціальної взаємодії» [5, с. 402], а тому суспільство повинно «дорости» до того рівня, коли людина зможе розглядати себе у контексті соціальної групи, в якій суспільна справедливість буде вищою ніж одноосібна.

Далі Дж. Ролз звертається до таких понять як самоповага (почуття власної гідності), і називаючи це «первинним благом», оскільки без самоповаги «нам може здатися, ніби нічого не варто робити, коли які-небудь речі і мають для нас цінність, нам бракує волі за них змагатися», коли «всяке бажання, всяка діяльність стають для нас марними і пустими, і ми впадаємо в апатію і цинізм» [6, с. 598-599]. Ось чому можна говорити про те, що «сучасна справедливість вже не задовольняється роллю арбітра при розподілі обмежених благ між підозрілими і заздрісними індивідами, складовими ліберального суспільства», а «вона вимагає визнання права на повагу і гідність складових суспільних груп, в тому числі і маргінальних», створюючи передумови переходу до іншого філософського й ідеологічного виміру суспільства», а саме «переходу від мови політекономії, якою говорила вся попередня політична філософія, до мови культури, якою починає говорити філософія постмодерну» [11, с. 29].

Розглядаючи справедливість Б. Кашніков звертає увагу на її сутнісний зв'язок з існуванням соціуму як таким, коли «необхідності в справедливості немає, якщо все в надлишку або все абсолютно недостатньо, оскільки в таких умовах не може скластися потреба в спілкуванні» [2]. На жаль, людина спромоглася створити більш сприятливі умови для останнього, що зумовлюється втратою внутрішніх гальм, коли назвні вириваються жадібність та ненаситність до певних благ. Це говорить про недостатність «морального навчання» серед усіх верств населення, а особливо серед владної еліти, яка є відповідальною за загальний розвиток суспільства. Ось чому «критичне осмислення процедурно-розподільної моделі справедливості й призводить до утворення її нового образу, який враховує ... проблеми влади, відповідальності, нове бачення розподілу та визнання»

в умовах, «коли ідея розподілу матеріальних благ є недостатньою (через супровід її патерналізмом, популізмом, авторитаризмом тощо) для всебічного визначення соціальної справедливості», коли «суб'єкти соціальної взаємодії спілкуються в горизонталі взаємних очікувань визнання себе в якості моральних та соціально цінних індивідів» [9, с. 47-48]. Таким чином важливим індикатором такої «зрілості суспільства» є наявність, взаємозв'язок та взаємопов'язання тріумвірату права людини, людська гідність – справедливість. Це пов'язано з тим, що зазначений тріумвірат має складну конструкцію, яка включає в себе широке коло різних аспектів, які характеризують різні сторони існування та функціонування суспільства.

Підсумовуючи дослідження гідності через призму справедливості можна відзначити, що питання людської гідності, свободи та справедливості залишаються актуальними в технократичному глобальному інформаційному суспільстві потребуючи лише формування нових образів справедливості, що потребує подальших розвідок, зважаючи на постійний розвиток суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гергун А.В. Глобальна справедливість: контроверза універсалізму та партикуляризму. К. : Наукова думка, 2016. – 212 с.
2. Кашніков Б.Н. Ліберальні теорії справедливості і політична практика Росії. – Великий Новгород, 2004. – 260 с.
3. Козловські П. Принципы этической экономики / перевод с немецкого В.Н. Белова. СПб. : Экономическая школа, 1999. – 344 с.
4. Рікер П. Справедливе. Пер с фр. О. Сирцова, В. Каденко, К. Дух і літера, 2002. – 216 с.
5. Ролз Дж. Теория справедливости [Текст] / Дж. Ролз; Перевод с английского В.В. Целищева при участии В.Н. Карповича и А.А. Шевченко. – Новосибирск : Издательство Новосибирского университета, 1995. – 536 с.
6. Ролз Дж. Теорія справедливості [Текст] / Дж. Ролз; [пер. з англ. О. Мокровольський]. – К.: Основи, 2001. – 822 с.
7. Сен А. Идея справедливости [Текст] / Амартія Сен; пер. с англ. Д. Кралечкина – М.: Изд-во Института Гайдара; Фонд «Либеральная Миссия», 2016. – 520 с.
8. Ситніченко Л. Особливості філософії людської гідності за доби Постмодерну // Соціокультурні та теоретичні засади філософії постмодерну. – К., 2017. – С. 277-309.
9. Ситніченко Л.А. Трансформація філософії справедливості: від принципів справедливості до її основного питання // Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. ред. В.В. Лях. – Випуск 9-10 (157-158). – К., 2016. – 200 с.
10. Тур М.Г. Идея справедливости: импликації легітимації // Філософська думка. – 2005. – № 4. – С. 33-58.
11. Хайек Фридрих Август фон. Дорога к рабству / Пер. с англ. М.: Новое издательство, 2005. – 264 с.

ХІМІЧНІ НАУКИ

Бохан Ю.В.

кандидат хімічних наук, доцент;

Левша Л.І.

студентка,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ХІМІЧНОГО ТА СЕНСОРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЯКОСТІ ТВЕРДОГО ТУАЛЕТНОГО МИЛА

Одним з поширених та необхідних засобів догляду за шкірою є тверде туалетне мило – очищаючий косметичний засіб на основі солей синтетичних або натуральних жирних кислот, або синтетичних поверхнево-активних речовин (ПАР). За останні роки відбулося насичення внутрішнього ринку країни милом вітчизняного та зарубіжного виробництва, що привело до зниження напруги споживацького попиту. Випускають господарські мила, які застосовують головним чином для прання тканин і миття різних предметів; косметичні (туалетні) мила, призначені для догляду за тілом і волоссям; промислові та спеціальні мила. Усі види, залежно від форми випуску, можуть бути твердими, кремоподібними, гелеподібними, рідкими і порошкоподібними. Також мила, які призначені для догляду за шкірою і волоссям, діляться залежно від спрямованостями дії та певного терапевтичного ефекту [1]. Мила класифікуються на: гігієнічні – для миття та догляду за тілом і придатками шкіри, мають достатні піноутворювальні властивості; запашні – з інтенсивним запахом, для ароматизації шкіри, містять підвищену кількість запашки (до 1,5–2,0%); дитячі – виробляються з високоякісної сировини і, як правило, без запашки і барвника.

Аналіз тенденцій розвитку ринку мила показав, що найбільш перспективною групою продукції є високоякісне тверде туалетне мило, що має косметичні властивості. Останнім часом відбувається активне вдосконалення споживчих властивостей твердого туалетного мила за допомогою зміни складу, упаковки, деяких особливостей в технології виробництва і так далі, тому вивчення властивостей та якісних показників цього продукту буде актуальним. Засоби для догляду за шкірою є однією зі складних товарних груп, яка вимагає від виробників цієї групи

продукції не лише спільних товарознавчих знань, але і знань хімії, мікробіології, косметології та потребує ретельного дослідження якості цих товарів, їх споживчих властивостей і показників безпеки з метою захисту споживачів від підробок, товарів невідомого походження та сумнівного виробництва. В умовах засилля косметичних товарів закордонного виробництва, а також підвищення вимог споживачів стосовно якості та безпечності цієї продукції питання проведення експертизи якості твердих туалетних мил є необхідним та актуальним завданням. Тому, за мету роботи поставлено застосувати сенсорні та хімічні методи аналізу під час проведення ідентифікаційної та хімічної експертизи твердого туалетного мила, що реалізується торгівельною мережею м. Кропивницького та надати рекомендації споживачам щодо вибору якісного твердого туалетного мила за низкою показників якості даного виду продукції.

Для проведення ідентифікаційної та хімічної експертизи було обрано 5 зразків твердих туалетних мил різних торгових марок іноземного та вітчизняного виробництва, що користуються підвищеним попитом серед споживачів та широко реалізуються в торгівельній мережі м. Кропивницького, а саме, тверді туалетні мила «Dove», «Nivea», «Teo», «Palmolive», «Шарм» (табл. 1).

Таблиця 1

**Загальна характеристика об'єктів дослідження –
зразків твердого туалетного мила**

	Найменування виробу	Найменування фірми- виробника	Найменування і місцезнаходження виробника
1.	«Dove»	Unilever	Deutschland Produktions Gmbn Co. OHG, Rhenaniastrasse 76-102 , 68219 Werk Mannheim, Німеччина.
2.	«Nivea»	Beiersdorf	Німеччині, Хілтер, Зайфен ГмбХ, Байєрсдорфштрассе 1, 79423 Хайтерсхайм.
3.	«Teo»	Ficosota	ООД», Болгарія, Шумен, бул. Мадара, 48.
4.	«Palmolive»	Colgate-Palmolive Company	Айдиневлер Санай Кад. Кусукяли-Малтепе 34854, Стамбул, Туреччина
5.	«Шарм»	ТОВ «Фабрика-миловарні традиції»	ТОВ «Фабрика-миловарні традиції», юридична адреса: 36034, м. Полтава, вул. Половки, 72

Проведення ідентифікаційної експертизи пакування, маркування, визначення органолептичних і фізико-хімічних характеристик туалетного мила здійснювали за стандартними методиками, сучасними методами з використанням відповідного обладнання згідно з вимогами ДСТУ 4537:2006 [2] на базі хімічних лабораторій природничо-географічного факультету Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Під час проведення досліджень за органолептичними показниками було виявлено, що усі зразки мила мають відповідну форму, колір та запах, що зазначені у стандартах та технічних описах для мила конкретного найменування та не мають видимих дефектів, що свідчить про якісне проведення технологічних процесів виробництва. Відповідно можна стверджувати, що органолептичні показники всіх досліджуваних зразків відповідають вимогам ДСТУ 4537:2006 [2].

З фізико-хімічних показників якості мила твердого туалетного нормують якісне число, вміст хлориду натрію, содопродуктів, титр мила, початковий об'єм піни. Дані зразки були досліджені за деякими фізико-хімічними показниками (вміст вільного лугу, вільного натрію карбонату (Na_2CO_3), содопродуктів, хлоридів, концентрація водневих іонів (pH), піноутворення, піностійкість тощо).

Масову частку вільного лугу (X_1) визначали методом нейтралізації його хлоридною кислотою в присутності фенолфталеїну обчислювали за формулою (1):

$$X_1 = (V \cdot K \cdot 0,004 \cdot 100) / m \quad (1)$$

де V – об'єм розчину хлоридної кислоти концентрацією (HCl)=0,1 моль/дм³, витрачений на титрування, см³;

K – поправка, що враховує відношення дійсної концентрації розчину хлоридної кислоти в моль/дм до номінальної концентрації (HCl)=0,1 моль/дм³;

m – маса аналізованої проби мила, г;

0,004 – маса лугу, еквівалентна 1 см³ розчину хлоридної кислоти концентрацією (HCl)=0,1 моль/дм³.

Масову частку вільного натрію карбонату (Na_2CO_3) визначали методом нейтралізації його 0,1н (HCl) в присутності фенофталейну як індикатора та обчислювали за формулою (2):

$$X_2 = \left(\frac{V \cdot K \cdot 0,4}{m} - X_1 \right) \cdot 2,65 \quad (2)$$

де V – об'єм розчину хлоридної кислоти концентрацією (HCl)=0,1 моль/дм³, витрачений на титрування, см³;

K – поправка, що враховує відношення дійсної концентрації розчину хлоридної кислоти в моль/дм³, до номінальної концентрації (HCl)=0,1 моль/дм³;

m – маса аналізованої проби мила, г;

X_1 – масова частка вільного лугу у відсотках;

0,4 – маса лугу, еквівалентна 1 см³ розчину хлоридної кислоти концентрацією (HCl) = 0,1 моль/дм³ /г, помножена на 100;

2,65 – коефіцієнт перерахунку лугу на натрій карбонат.

Масову частку содопродуктів (X_3) у відсотках в перерахунку на Na₂O обчислювали за формулою (3):

$$X_3 = 0,775X_1 + 0,590 X_2 \quad (3)$$

де 0,775 – коефіцієнт перерахунку натрію гідроксиду на Na₂O;

X_1 – масова частка вільного лугу, %.

0,590 – коефіцієнт перерахунку натрію карбонату на Na₂O;

X_2 – масова частка вільного натрію карбонату, у%.

Масову частку натрію хлориду (X_5) у відсотках обчислили за формулою (4):

$$X_5 = \frac{(V - V_1) \cdot K \cdot 0,005845}{m} \cdot 100, \quad (4)$$

де V – об'єм розчину аргентум нітрату концентрацією c (AgNO₃) = 0,1 моль/дм³, витрачений на титрування контрольної проби, см³;

K – поправка, що враховує відношення дійсної концентрації розчину аргентум нітрату в моль/дм³, до номінальної концентрації c (AgNO₃) = 0,1 моль/дм³;

V – об'єм розчину аргентум нітрату концентрацією c (AgNO₃) = 0,1 моль/дм³, витрачений на титрування випробовуваної проби, см³,

m – маса аналізованої проби, г;

0,005845 – маса натрію хлориду, еквівалентна 1 см³ розчину аргентум нітрату концентрацією c (AgNO₃) = 0,1 моль/дм³, г.

Початковий об'єм піни вимірювали після збовтування готового розчину мила з водою в мірному циліндрі.

Вимірювання температури застигання жирних кислот, виділених з мила, здійснювали розчиненням мила та розкладанням розчином сульфатної кислоти у присутності метилового оранжевого. Жирні кислоти піднімаються на поверхню, виділяють їх із розчину, промивають гарячою водою, охолоджують визначають T° застигання.

Аналіз результатів дослідження фізико-хімічних показників якості зразків твердого туалетного мила відповідно до ДСТУ 4537:2006 [2] представлений в таблиці 2.

Таблиця 2

**Результати дослідження деяких фізико-хімічних показників
якості зразків твердого туалетного мила
відповідно до ДСТУ 4537:2006 [2]**

Назва показника	Нормативне значення	результати дослідження				
		1	2	3	4	5
Масова частка вільного лугу, %	відсутній	не виявлено				
Масова частка Na_2CO_3 , %	відсутній	не виявлено				
Масова частка содопродуктів у перерахунку на Na_2O , % не більше ніж	0,4	не виявлено				
Масова частка NaCl , % не більше ніж	$\leq 6\%$	1,45	1,58	2,77	1,52	3,88
Початковий об'єм піни, см^3 не менше ніж	320	350	350	320	350	300
Стійкість піни, ум.од., в межах	1 ум.од	0,98	0,99	0,97	0,99	0,93
pH	9,0-12,0	7,1	8,4	8,5	9,1	8,1
Температура застигання жирних кислот, $^{\circ}\text{C}$	35-41	39	38	37	38	36

Одержані результати органолептичних та фізико-хімічних досліджень показали, що майже всі досліджувані зразки відповідають вимогам ДСТУ 4537:2006 [1]. Таким чином, під час проведення експертизи якості зразків твердого туалетного мила методами сенсорного та хімічного аналізу за низкою показників якості було встановлено, що усі зразки мила мають задовільну якість та можуть бути реалізовані у торговельній мережі м. Кропивницького.

Список використаних джерел:

1. Каштанов С. Огляд ринку синтетичних миючих засобів України / С. Каштанов // Консалтинг. – 2012. – № 2. – С. 16-18.
2. Мило тверде туалетне. Загальні технічні умови ДСТУ 4537:2006. URL: <http://www.era-soap.com.ua/file/2013/09/ДСТУ-4537-.pdf> – Назва з екрану.

Хайдарова Зарина Эркин кизи

студент

Термезский государственный университет

КРИСТАЛЛИЧЕСКОЕ СТРОЕНИЕ МЕТАЛЛОВ

Как мы знаем, для изготовления деталей машин требуются материалы с различными свойствами, способные работать при высоких нагрузках, положительных и отрицательных внешних температурах, зачастую в агрессивных или абразивных средах. Правильный выбор металлов или сплавов при конструировании, выбор оптимальных способов технологической переработки (от заготовительных операций до механической обработки), поведение изделия в разных условиях эксплуатации определяются свойствами выбираемых конструкционных материалов, которые зависят от их природы и внутреннего строения. Общее свойство металлов и сплавов – их кристаллическое строение, характеризующееся определенным закономерным расположением атомов в пространстве. Для описания атомно-кристаллической структуры используют понятие кристаллической решетки, являющейся воображаемой пространственной сеткой с ионами (атомами) в узлах.

Атомно-кристаллическая структура может быть представлена не рядом периодически повторяющихся объемов, а одной элементарной ячейкой. Так называется ячейка, повторяющаяся во всех трех измерениях. Трансляцией этого наименьшего объема можно полностью воспроизвести структуру кристалла (рис. 1.1).

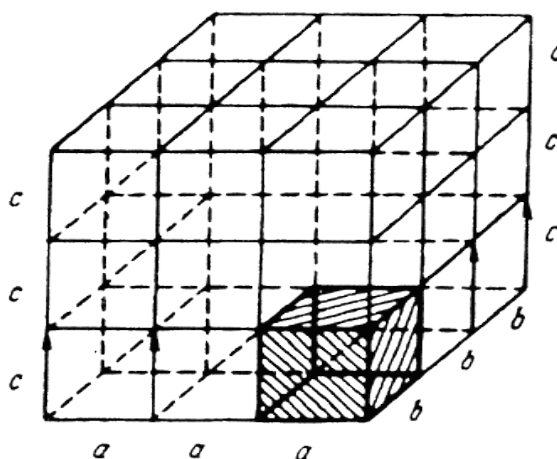

Рис. 1.1. Кристаллическая решетка

В кристалле элементарные частицы (атомы, ионы) сближены до соприкосновения. Для упрощения пространственное изображение принято заменять схемами, где центры тяжести частиц представлены точками. В точках пересечения прямых линий располагаются атомы; они

называются узлами решетки. Расстояния a , b и c между центрами атомов, находящихся в соседних узлах решетки, называют параметрами, или периодами решетки. Величина их в металлах порядка 0,1-0,7 нм, размеры элементарных ячеек – 0,2-0,3 нм.

Для однозначного описания элементарной ячейки кристаллической решетки необходимо знание величин параметров a , b , c и углов между ними.

В 1848 г. французский ученый Бравэ показал, что изученные трансляционные структуры и элементы симметрии позволяют выделить 14 типов кристаллических решеток. На рис. 1.2 показаны три типа элементарных ячеек кристаллических решеток, наиболее характерные для металлов: объемноцентрированная кубическая (ОЦК); гранецентрированная кубическая (ГЦК) и гексагональная плотноупакованная (ГП), а также схемы упаковки в них атомов.

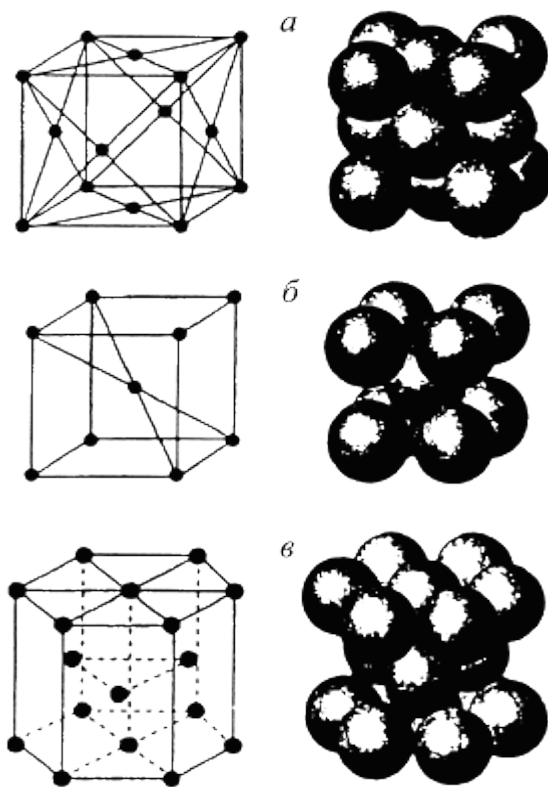

Рис. 1.2. Типы элементарных ячеек кристаллических решеток металлов и схемы упаковки в них атомов:

- а) гранецентрированная кубическая (ГЦК);**
- б) объемноцентрированная кубическая (ОЦК);**
- в) гексагональная плотноупакованная (ГП) решетка**

В кубической гранецентрированной решетке (ГЦК; А1) атомы расположены в вершинах куба и в центре каждой грани (рис. 1.2, б).

В кубической объемноцентрированной решетке (ОЦК; А2) атомы расположены в вершинах куба, а один атом – в центре его объема (рис. 1.2, а).

В гексагональной плотноупакованной решетке (ГП; АЗ) атомы расположены в вершинах и центре шестигранных оснований призмы, а три атома – в средней плоскости призмы (рис. 1.2, в). Для характеристики кристаллических решеток вводят понятия координационного числа и коэффициента компактности. Координационным числом называется число атомов, находящихся на наиболее близком и равном расстоянии от данного атома. Для ОЦК решетки координационное число равно 8, для решеток ГЦК и ГП оно составляет 12. Из этого следует, что решетка ОЦК менее компактна, чем решетки ГЦК и ГП. В решетке ОЦК каждый атом имеет всего 8 ближайших соседей, а в решетках ГЦК и ГП их 12.

Если принять, что атомы в решетке представляют собой упругие соприкасающиеся шары, то нетрудно видеть, что в решетке, помимо атомов, имеется значительное свободное пространство. Плотность кристаллической решетки, т. е. объем, занятый атомами, характеризуется коэффициентом компактности.

Коэффициент компактности Q равен отношению суммарного объема атомов, входящих в решетку, к объему решетки:

$$Q = \frac{4\pi R^3 n}{3V} \cdot 100,$$

где R – радиус атома (иона); n – базис, или число атомов, приходящихся на одну элементарную ячейку; V – объем элементарной ячейки.

Для простой кубической решетки $n = (1/8) \cdot 8 = 1$; $V = a^3 = (2R)^3$, коэффициент компактности $Q = 52\%$.

Схема определения базиса ОЦК решетки приведена на рис. 1.3. На решетку ОЦК приходится два атома: один центральный и один как сумма от вершин куба, так как ячейке принадлежит $1/8$ атома от каждого угла.

Для ОЦК решетки $n = (1/8) \cdot 8 + 1 = 2$. Учитывая, что атомы соприкасаются по диагонали куба, длина которой равна 4 атомным радиусам, параметр решетки, а коэффициент компактности $Q_{\text{ОЦК}} = 68\%$.

Проведя аналогичные вычисления, найдем $Q_{\text{ГЦК}} = 74\%$, $Q_{\text{ГП}} = 74\%$.

Таким образом, решетки ГЦК и ГП более компактны, чем ОЦК.

Некоторые металлы при разных температурах могут иметь различную кристаллическую решетку. Способность металла существовать в различных кристаллических формах носит название полиморфизма или аллотропии. Принято обозначать полиморфную модификацию, устойчивую при более низкой температуре, индексом α (α -Fe), при более высокой индексом β , затем γ и т.д. Известны полиморфные превращения железа:

Fea «Feg (a-Fe « g-Fe), титана Tia « Tig (a-Ti « g-Ti) и других элементов.

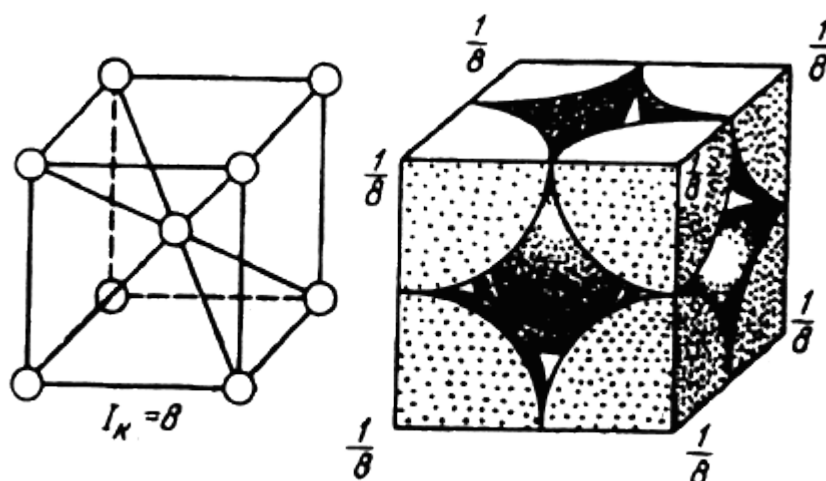

Рис. 1.3. Схема определения базиса ОЦК решетки

Температура превращения одной кристаллической модификации в другую называется температурой полиморфного превращения.

При полиморфном превращении меняются форма и тип кристаллической решетки. Это явление называется перекристаллизацией. Так, при температуре ниже 911°C устойчиво Fea, в интервале $911\text{--}1392^{\circ}\text{C}$ устойчиво Feg. При нагреве выше 911°C атомы решетки ОЦК перестраиваются, образуя решетку ГЦК. На явлении полиморфизма основана термическая обработка. При переходе из одной полиморфной формы в другую меняются свойства, в частности плотность и соответственно объем вещества. Например, плотность Feg на 3% больше плотности Fea, а удельный объем соответственно меньше. Эти изменения объема необходимо учитывать при термообработке.

Полиморфизм олова явился одной из причин гибели полярной экспедиции английского исследователя Р. Скотта. Оловом были запаяны канистры с керосином. При низкой температуре произошло полиморфное превращение пластичного белого олова с образованием хрупкого порошка серого олова. Горючее вылилось и испарилось, и на обратном пути экспедиция осталась без топлива. Превращение белого олова в серое называют «оловянной чумой». Свойства материалов зависят от природы атомов, из которых они состоят, и силы взаимодействия между ними. Аморфные материалы характеризуются хаотическим расположением атомов. Поэтому свойства их в различных направлениях одинаковы, или, другими словами, аморфные материалы изотропны. В кристаллических материалах расстояния между атомами в разных кристаллографических направлениях различны. Например, в ОЦК решетке в кристаллографической плоскости, проходящей через грань куба, находится всего один атом, так как четыре атома в вершинах

одновременно принадлежат четырем соседним элементарным ячейкам: $(1/4) \cdot 4 = 1$ атом. В то же время в плоскости, проходящей через диагональ куба, будут находиться два атома: $1 + (1/4) \cdot 4 = 2$.

Из-за неодинаковой плотности атомов в различных направлениях кристалла наблюдаются разные свойства. Различие свойств в кристалле в зависимости от направления испытания называется анизотропией.

Разница в физико-химических и механических свойствах в разных направлениях может быть весьма существенной. При измерении в двух взаимно перпендикулярных направлениях кристалла цинка значения температурного коэффициента линейного расширения различаются в 3-4 раза, а прочности кристалла железа – более чем в два раза. Анизотропия свойств характерна для одиночных кристаллов или для так называемых монокристаллов. Большинство же технических литых металлов, затвердевших в обычных условиях, имеют поликристаллическое строение. Они состоят из большого числа кристаллов или зерен. При этом каждое отдельное зерно анизотропно. Различная ориентировка отдельных зерен приводит к тому, что в целом свойства поликристаллического металла являются усредненными.

Поликристаллическое тело характеризуется квазиизотропностью – кажущейся независимостью свойств от направления испытания. Квазиизотропность сохраняется в литом состоянии, а при обработке давлением (прокатке, ковке), особенно, если она ведется без нагрева, большинство зерен металла приобретает примерно одинаковую ориентировку – так называемую текстуру, после чего металл становится анизотропным. Свойства деформированного металла вдоль и поперек направления главной деформации могут существенно различаться. Анизотропия может приводить к дефектам металла (расслою, волнистости листа). Анизотропию необходимо учитывать при конструировании и разработке технологии получения деталей.

Список использованной литературы:

1. Адаскин А.М., Зуев В.М. Материаловедение (металлообработка). – М., 2003.
2. Черепяхин А.А. Материаловедение. – М., 2004.
3. Лахтин Ю.М., Леонтьева В.П. Материаловедение. – М., 2000.
4. Металловедение / Под ред. М.Н. Самоходского. – М., 2000.

Наукове видання

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.07.2019. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0719/25.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.